

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
EDUKOLOGIJOS FAKULTETAS
EDUKOLOGIJOS KATEDRA

SAULIUS VOGELĖ

Edukologijos studijų programos (specializacija:
švietimo vadyba) magistrantas

**Profesinio rengimo programos realizavimas Visagino
pasieniečių mokykloje**

MAGISTRO DARBAS

Darbo vadovė:
Doc. Dr. Felicija Ivanauskienė

Šis darbas yra originalus ir nebuvo teikiamas kuriam nors laipsniui ar kvalifikacijai
įgyti
(parašas)

Šiauliai, 2007

SANTRAUKA

Valstybės sienos apsaugos tarnyba prie Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų ministerijos jau nuo 1991 metų vykdo profesinį mokymą, tačiau nėra aišku ar šiandien esanti mokymo sistema tinkamai paruošia pareigūną jo profesinei veiklai. Labai svarbu žinoti ar užtenka pareigūnams gautų teorinių žinių ir praktinių įgūdžių dabartiniame darbe, nes tai yra vienas iš mokymo kokybę užtikrinančių aspektų.

Pagrindinis darbo tikslas yra identifikuoti profesinio rengimo programos realizavimo Visagino pasieniečių mokykloje metu kylančias švietimo kokybės užtikrinimo problemas ir pasiūlyti būdus kaip jas spręsti arba tobulinti mokymo turinį. Pagrindinės problemos, su kuriomis susiduriama realizuojant profesinio mokymo programą Visagino pasieniečių mokykloje, yra labai didelis materialinių priemonių, būtinų tinkamam mokymui vykdyti, stygius. Visagino pasieniečių mokykloje nėra suformuluota bendrųjų gebėjimų ugdymo politikos ir strategijos. Tai trikdo sistemingo bendrųjų gebėjimų ugdymo proceso realizavimą. Šiuo metu pati pagrindinio profesinio mokymo programa neatitinka Valstybės sienos apsaugos tarnybos personalo komplektavimo poreikių, todėl yra tobulintina.

Tikslinga būtų numatyti veiksmų planą mokymo kokybės užtikrinimo problemų šalinimui, kuriame galėtų būti apibrėžti papildomo aprūpinimo metodine medžiaga klausimai, materialinės bazės gerinimas, pareigūnų savišvietos skatinimo būdai ir formos, savalaikė informacijos sklaida padalinyje, pareigūnų darbo krūvio lankstesnis reguliavimas, taip skatinant jų motyvaciją mokymuisi.

SUMMARY

The Lithuanian State Border Guard Service has already been providing vocational training for 15 years, but still it is not clear whether the present educational system will be appropriate for the professional needs of future officers. One of the most important aspects that ensures education quality is a relevant balance between theory and practice and usefulness for the present work of border guards.

The aim of this work is to identify the problems of teaching process that hinder education quality and to suggest some ways for solving the problems and improving the educational system.

The main problem of the training process in the Visaginas Border Guard school is the lack of modern training equipment. Also, the basic strategy of training politics has not formed yet. These factors make the realisation of the training process complicated and not always successful. Nowadays the programme of basic studies is not appropriate to the requirements for professional staff of the State Border Guard Service and has been improving.

It would be purposeful to make an action plan for solving the problems of quality education security. It could define the decisions to such questions as provision of methodological means, the improvement of material facilities, the promotion of self-education of officers, timely spread of information in subdivisions, more flexible regulation of officers' workload (this would provide motivation for learning), preparation of trainers or their in-service training.

PAGRINDINĖS SĄVOKOS

ES – Europos Sąjunga.

VS – Valstybės siena.

VSAT – Valstybės sienos apsaugos tarnyba.

Mokykla – Visagino pasieniečių mokykla.

Šengeno Acquis – privalomojo ir rekomendacinio pobūdžio teisės aktai, reglamentuojantys laisvą asmenų ir prekių judėjimą susitariančiose šalyse.

SIS – Šengeno informacinė sistema.

Pareigūnas – statutinis valstybės tarnautojas, kurio tarnybą reglamentuoja Vidaus tarnybos statusas ir (ar) kuris turi viešojo administravimo įgaliojimus jam nepavaldiems asmenims.

Kursantas – asmuo, besimokantis profesinėje mokymo įstaigoje pagal pagrindinio profesinio mokymo programą.

Kvalifikacijos kėlimas – pareigūno mokymasis arba studijos, kai po mokymo ar studijų baigimo neįgyjama profesinė kvalifikacija, apibrėžta nacionalinėje išsilavinimo lygių, kvalifikacinių laipsnių sistemoje.

Pasieniečio rengimo standartas – dokumentas, apibrėžiantis minimalius rengimo mokymo įstaigose reikalavimus.

TURINYS

ĮVADAS	3
1. PROFESINIS MOKYMAS	6
1.1. Profesinio mokymo samprata ir esmė.....	6
1.2. Profesinio ugdymo turinio kaita.....	7
2. PROFESINIO MOKYMO PROGRAMA.....	13
2.1. Profesinio mokymo programos pagrindiniai parametrai.....	13
2.2. Kvalifikacijų struktūra ir ją lemiantys veiksniai.....	17
2.3. Mokymo tikslų formulavimas.....	21
2.4. Mokymo turinys ir mokymo tikslų vertinimas	25
3. PROFESINIO MOKYMO ORGANIZAVIMO VISAGINO PASIENIEČIŲ MOKYKLOJE ANALIZĖ.....	27
3.1. Išorės ir vidaus veiksniai, įtakojantys mokymą.....	27
3.2. Personalo rengimo tarnybai organizavimas.....	28
4. PROFESIJŲ IR KOMPETENCIJŲ KOKYBINIS IR KIEKYBINIS TYRIMAS	33
4.1. Pasieniečių, baigusių Visagino pasieniečių mokyklą, anketų duomenys.....	33
4.2. Pasienio užkardų vadovų anketų duomenys.....	38
5. UGDYMO PROCESO DĖSNINGUMŲ RENGIANČIŲ PASIENIEČIŲ IR FORMALIŲ GEBĖJIMŲ, SVARBIŲ PASIENIEČIO VEIKLAI, KOKYBINIS IR KIEKYBINIS TYRIMAS.....	44
6. PROFESINIO MOKYMO VISAGINO PASIENIEČIŲ MOKYKLOJE DIDAKTINĖ ANALIZĖ	53
IŠVADOS.....	68
REKOMENDACIJOS.....	69
LITERATŪRA.....	70
PRIEDAI	

ĮVADAS

Mes gyvename audringų permainų laikotarpiu, tokių audringų, kad naujovių srovė nusineša įprastas nuostatas, keičia žmonių požiūrį į gyvenimo vertybes, griaua tai, prie ko esame įpratę. Su šiomis permainomis į mūsų gyvenimą atkeliauja ateitis. Šias permaitas būtina pastebėti ne tik istorijos kontekste, bet jas suprasti šiandien, suprasti žmogaus, išgyvenančio šių įvykių amžiu.

A.Tofer

Pastaruoju metu pasaulis išgyvena sparčius, visuotinius ir principinius pokyčius. Mokslo pasiekimai, informacinių technologijų panaudojimas didžiuliu greičiu veržiasi į mūsų gyvenimą, pakeisdami įprastines ir nusistovėjusias normas bei taisykles. Žmogaus galimybių išbandymu tampa būtinumas ne tik prisitaikyti prie pasikeitusios aplinkos, bet nuspėti ją, įvertinti ir aplenkli (Laužackas, 2005)

Temos aktualumas. Lietuvos Respublikos įstojimas į Europos Sąjungą itakuoja, kad išorinių sienų apsaugą ir pasienio tikrinimus atliktų profesionalus, turintis specialų pasirengimą, personalas. Organizuojant ir vykdant mokymą reikia atsižvelgti į poreikius, atsirandančius dėl veiklos aplinkos pokyčių. Svarbu užtikrinti, kad asmenys įgytų žinias ir praktinius įgūdžius, būtinus efektyviam pasieniečio pareigų vykdymui, o tai verčia vadovus, panaudojus turimas vadybines žinias, užtikrinti sklandų mokymo procesą, o pedagogus vykdyti nuolatinį mokymo turinio tobulinimą ir profesinio mokymo programos realizavimą.

Valstybinės 2003-2012 metų švietimo strategijos nuostatose, patvirtintuose Lietuvos Respublikos Seimo 2003 m. liepos 4 d. nutarimu Nr. IX-1700, pabrėžiama, jog ugdymo turinys ir procesas įvairaus lygio mokyklose turi padėti ugdyti šiuolaikinę informacijos vartotoją, kelti jo informacinę kultūrą. Visagino pasieniečių mokykloje siekiama ne tik kurti informaciją bei ją perteikti įprastine forma (paskaitų, pratybų metu), bet ir mokyti partnerystės (pagal Valstybės sienos apsaugos tarnybos (toliau – VSAT) rinktinių poreikius), formuoti mokymosi kultūrą, gerinti mokymosi galimybes, profesinį mokymą orientuoti į naujus Europos Sąjungos poreikius. VSAT privalo aprūpinti pareigūnus tinkamais ištekliais. Tam būtina, kad šiuose darbuose dalyvautų visi padaliniai, kurie padėtų jiems integruotis į informacinę visuomenę. Vadovybė drauge su pedagogais turi ugdyti pareigūnų socialinius, asmeninius komunikacinius, informacinius ir kritinio mąstymo gebėjimus, įvaldant naujas informacijos ir komunikacijų technologijas, nes šiuolaikinis žmogus tapdamas informacinės visuomenės piliečiu, pirmiausia

turi išmokti susirasti jam reikalingą informaciją, ją atsirinkti, analizuoti, vertinti ir šios informacijos pagrindu kurti žinias, reikalingas mokymuisi ir tobulėjimui.

Visagino pasieniečių mokykla, gavusi „grįžtamąjį ryšį“ apie profesinio mokymo programos realizavimą ir įvertinusi savo darbo kokybę, pagerins ir mokymo kokybę. VSAT užtikrins pareigūnams, pedagogams platų priėjimą prie aukščiausios kokybės komunikacijų infrastruktūros, padidins jų žinių „bagažą“ ir „mokymosi visą gyvenimą“ galimybes.

Įvykdžiusi šiuos du uždavinius, VSAT prisidės spręsdama vieną iš svarbiausių Lietuvai Lisabonos strategijos uždavinių: „**Viešojo sektoriaus efektyvumo padidinimas**“.

VSAT personalo strategijoje, patvirtintoje VSAT vado 2006 m. vasario 8 d. įsakymu Nr. 4-90 [6] vienas iš tikslų yra siekti, kad VSAT pareigūnai įgytų einamoms pareigoms būtina išsilavinimą, tobulinti pasieniečių mokymo programą, optimizuoti pasieniečio rengimo trukmę, plėtoti konstruktyvų ir efektyvų bendradarbiavimą su teisėsaugos institucijomis ir mokymo įstaigomis. Šiam tikslui pasiekti numatyti šie uždaviniai:

- Sukurti bendrą ir efektyvią pasieniečio profesijai ir tarnybos VSAT patrauklumui propaguoti sistemą.
- Tobulinti išsimokslinimo pasiekimais, gebėjimais ir kitais individualiais privalumais bei vertinimo objektyvumu pagrįstą skaidrią atranką į Pasieniečių mokyklą, užtikrinti kokybišką profesinį mokymą, užtikrinti asmeninių ir tarnybinių poreikių suderinamumą pagrįstą sistemingą, tęstinį ir nuolatinį VSAT pareigūnų kvalifikacijos tobulinimą, pagal kompetenciją plėtoti personalo galimybes tobulinti kvalifikaciją užsienio šalyse.

Darbe iškelta tokia **problema**: VSAT jau 15 metų vykdo profesinį mokymą, tačiau nėra aišku ar Visagino pasieniečių mokykloje tinkamai realizuojama profesinio mokymo programa ar esanti mokymo sistema kokybiškai paruošia pareigūną jo profesinei veiklai. Labai svarbu žinoti ar užtenka pareigūnams gautų teorinių žinių ir praktinių įgūdžių dabartiniame darbe Valstybės sienos apsaugos tarnyboje, nes tai yra vienas iš mokymo kokybę užtikrinančių aspektų.

Tyrimo objektas– Profesinio rengimo programos realizavimas Visagino pasieniečių mokykloje.

Tyrimo dalykas – VSAT pareigūnai organizuojantys (vadovai), vykduojantys (pedagogai) ir dalyvaujantys (kursantai) mokyme.

Darbo **tikslas** – atlikti Visagino pasieniečių mokyklos profesinio rengimo programos realizavimo tyrimą, identifikuoti mokymo proceso metu kylančias problemas, nustatyti ar įgyjamos pagrindinės kompetencijos, reikalingos pasieniečio kvalifikacijai ir pasiūlyti būdus kaip šias problemas spręsti arba tobulinti mokymo programą.

Hipotezė. Profesinio mokymo programos Visagino pasieniečių mokykloje realizavimas yra sklandus ir optimalus, VSAT pareigūnai įgyja einamoms pareigoms būtinas kompetencijas.

Šiam tikslui pasiekti iškeliami šie **uždaviniai**:

1. *išnagrinėti profesinio rengimo sampratą ir tikslus;*
2. *atlikti profesinio rengimo organizavimo Visagino pasieniečių mokykloje analizę;*
3. *nustatyti profesinio rengimo programos Visagino pasieniečių mokykloje realizavimo problemas;*
4. *pateikti rekomendacijas profesinio rengimo programos Visagino pasieniečių mokykloje realizavimo tobulinimui.*

Teorinė ir praktinė reikšmė. Šis darbas tiesiogiai siejamas su VSAT veiklos sektoriumi „Personalo mokymas“, nes jo metu gautų duomenų pagrindu bus įvertinta vadovų, pareigūnų ir dėstytojų praktinė veikla, bei profesinio rengimo programos realizavimas Visagino pasieniečių mokykloje.

Siekiant užsibrėžto tikslo ir iškeltų uždavinių įvykdymo bus naudojami šie **tyrimo metodai**: mokslinės literatūros ir dokumentų analizė, grafinio vaizdavimo, lyginamasis bei aprašomasis metodas, anketinė apklausa.

1. PROFESINIS MOKYMAS

1.1. Profesinis rengimas kaip nuolatinio asmenybės ugdymo procesas

Profesinis rengimas, būdamas ugdymo priemonių ir santykių visuma, tenkina žmonių siekius, lūkesčius, galimybes įgyvendinti savo prigimtine teise į veiklos laisvę, normalų gyvenimo lygį ir asmenybės plėtrą. Profesinis rengimas turi būti toks, kuriame žmogus keistųsi pagal netolimos ateities Veiklos pasaulio bei savo santykių su juo modelį.

R. Laužackas (1998) teigia, kad „profesinis rengimas - tai nepertraukiamas žmonių ugdymo procesas, kurio tikslas - suteikti ir nuolat palaikyti jiems tinkamas ir visuomenei reikalingas profesines kvalifikacijas“.

Profesinio rengimo kaitos parametrai išsidėsto plačiame diapazone, atspindinčiame pagrindines profesinio renginio charakteristikas. R. Laužackas (1998) išskiria šiuos sistemoteorinius profesinio rengimo parametrus:

- „Ugdymas“;
- „Mokymas“;
- „Rengimas“;
- „Parengimas“.

Profesinis rengimas – tai ugdymo procesas, susidedantis iš trijų nuoseklių, per visą gyvenimą einančių etapų: iki profesinio ugdymo, pirminio profesinio mokymo, profesinės kvalifikacijos tobulinimo.

Profesiniam renginiui priskiriamos visos po bendrojo išsilavinimo einančios mokymo įstaigos.

Skirtinga profesinės veiklos uždavinių struktūra ir nulemia profesinio rengimo programų, teikiančių nevienodo lygmens profesinį išsilavinimą, būtinumą.

Profesinio išsilavinimo lygį dažniausiai nulemia žmogaus gaunamas bendrasis išsilavinimas, kuriuo remiantis iš mėgstamų specifinių psichinės ar fizinės veiklos operacijų ir įgyjama visuminė profesinė kvalifikacija. Žmogaus veiklai reikalingų skirtingo profesinio išsilavinimo lygių nustatymo parametrais yra laikytinos priešybės „paprastas – sudėtingas“ ir „priklausomas – autonomiškas“. Pagal tai yra išskiriami penki profesinio išsilavinimo lygiai. Žemesnio už pagrindinį išsilavinimą pagrindu gali būti pasiekiamas pirmo lygio, pagrindinio - antrojo, vidurinio - trečiojo, aukštesniojo - ketvirtojo ir aukštojo - penkto lygio profesinis išsilavinimas. Organizacine prasme pirmojo ir antrojo profesinio išsilavinimo lygiai atitinka darbo rinkos profesinio mokymo institucijų tinklą, trečiasis - pagrindinio profesinio mokymo įstaigas (profesines mokyklas), ketvirtasis - aukštesniašias, penktasis - aukštąsias mokyklas.

Pirminio profesinio mokymo struktūros principai kyla iš pagrindinio profesijos prieštaravimo:

- pirminis profesinis mokymas privalo turėti visas veiklos pasauliui reikalingas profesinėms kvalifikacijoms teikiančias programas ir institucijas;
- tos institucijos turi tenkinti žmonių interesus, polinkius ir sugebėjimus įgyti norimą kvalifikaciją, laiduojančią visapusišką jų asmenybės plėtrą.

Pirminiam profesiniam mokymui priklauso profesinės ir aukštosios mokyklos, profesinės kolegijos, aukštosios mokyklos, universitetai ir kitos įstaigos, kuriose yra mokomasi po bendrojo lavinimo mokyklos ir įgyjama pirmoji kvalifikacija.

Yra žinomi trys pirminio profesinio rengimo modeliai: rinkos, dualinis ir mokyklinis. Tam tikro modelio dominavimas konkrečioje šalyje priklauso nuo jos ekonominės, socialinės ir švietimo sričių išsivystymo lygio, švietimo ir socialinės politikos, esamų tradicijų ir t.t.

Dominuojančios veiklos sistemos reikmes akcentuojantis rinkos modelis priešpastatomas mokykliniam modeliui, kuris į pirmą vietą iškelia bendrąsias žmogaus galias. Lietuvos pirminis profesinis mokymas turi visus mokyklinio modelio bruožus. Šiandieninė profesinio rengimo Lietuvoje kaita ir strategija neturėtų būti mokyklinio modelio pakeitimas kitu, bet jo modernizavimas, atsižvelgiant į kitų modelių teikiamus privalumus. Šiame darbe, analizuojant kitų šalių pirminį profesinį mokymą, analizuojamos profesinio mokymo programos.

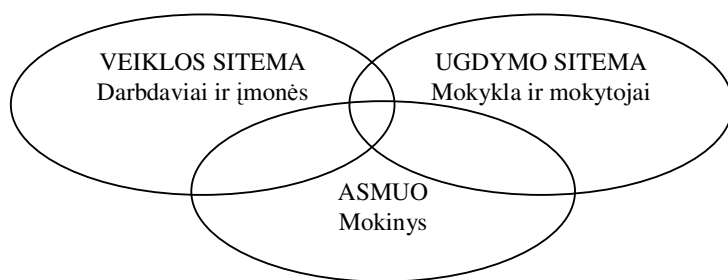
1.2. Profesinio ugdymo turinio kaita

„Profesinis ugdymas, - kaip teigiama Baltojoje knygoje [23, 13], - tai integralaus pilnutinio asmenybės ugdymo dalis. Profesinio ugdymo tikslas yra sąmoninga, savarankiška, veikli, tautos ir valstybės reikmėms subrendusi, nuolat besimokanti asmenybė, kuri remdamasi dalykinėmis, profesinėmis ir bendražmogiškomis vertybėmis kuria asmeninį gyvenimą, materialines ir dvasines vertybes, visuomenės gerovę, dalyvauja demokratinės visuomenės kūrimo procese. Pirmas šio tikslo įgyvendinimui keliamas uždavinys – sukurti profesinio rengimo sistemą, sudarančią sąlygas įgyti kiekvienam norinčiam dirbti piliečiui darbo rinkoje kvalifikaciją, dinamiškus darbo rinkos poreikius bei padedančią prisitaikyti prie struktūrinių ir technologinių pokyčių“.

Pagal R. Laužacką (1998) ugdymo turinys – tai „pagrindinių mokymo proceso parametrų (tikslų, turinio organizavimo, mokymo metodų, priemonių ir kontrolės) tarpusavio priklausomybė, jų sąveika nuolatinio atnaujinimo kontekste“. Ši sąvoka apibūdina mokymo visumą, kurioje kiekvienas mokymo elementas orientuotas į tikslą, apspręstas sąveikos su kitais elementais ir turi joje tam tikrą vietą ir prasmę. Konstruktyviaja prasme, ugdymo turinys –

mokymo programa, kurioje be detaliai apibūdintų mokymo tikslų, pateikiami jau minėtų didaktinių mokymo parametrų aprašymai.

Vis dažniau ugdymo turinio sampratos vietoje naudojama „curriculum“ sąvoka, kuri papildė požiūrį į ugdymo procesą. Tiesiogiai verčiant iš lotynų kalbos „curriculum“ reiškia „bėgimą ratu“. (Schelten A. 1991). Verčiant iš anglų kalbos „curriculum“ reiškia „mokymo planą, programą“. Tačiau tikroji „curriculum“ sąvoka turi platesnę, labiau filosofinę, visuminę prasmę nei mokymo planas ar mokymo programa. Schelten A. (1991) rašo, kad „curriculum“ reiškia visuminį mokymo proceso apibūdinimą, t. y. Jo numatymą (planavimą), vyksmą ir kontrolę. Tokį apibūdinimą sudaro išsamūs duomenys apie mokymo tikslus, jo turinį, metodus, priemones bei tikslų pasiekimo kontrolę (Schelten A. 1991). Taigi ugdymo turinys – tai į tikslus orientuotas mokymo planas ir jo praktinis realizavimas.

1 pav. Profesinį rengimą įtakančių veiksnių principinė schema.

Prof. V. Šernas (1995) nurodo profesinio ugdymo turinio priklausomybę nuo:

- socialinių ekonominių politinių ir kultūrinių visuomenės, valstybės, žmonių, paties individo poreikių, tikslų ir uždavinių;

- profesijos reikalavimų rinkos sąlygomis;
- gamybos vystymo uždavinių;
- pedagoginės-psichologinės ir materialinės-techninės mokymo bazės galimybių;
- pedagogo, mokinių ir jų tėvų interesų, siekių funkcijos;
- garantuoti profesinio ir asmenybės ugdymo kokybę;
- išmokyti mokinius kūrybinės profesinės veiklos;
- formuoti būsimo profesionalo galėjimus, galios individualybę, asmenybę, charakterį.

Nuo profesinio ugdymo turinio priklauso darbininkų profesinė kultūra, profesinio mąstymo lygis, profesiniai interesai, nuostatos, vertybinės orientacijos, net idealai, siekiai, žmogaus laimė, jo galimybė realizuoti save gyvenime, šeimoje.

„Baltoje knygoje“ [23, 17] rašoma, kad „profesinio mokymo turinys formuojamas atsižvelgus į pagrindimus profesinio rengimo principus, siekiant laiduoti asmenybės, pasirengusios aktyviai profesinei ir pilietinei veiklai, ugdymą“.

Profesinio ugdymo turinys formuojamas vadovaujantis šiais principais:

1. Lankstumo principu, laiduojančiu galimybę parengti ir pakeisti mokymo programą pagal naujus reikalavimus;
2. Moduliariškumo principu, palengvinančiu jų perėjimo į kitas specialybes ar lygius problemas;
3. Pažįstamosios specializacijos principu, atitinkančiu dabartinę Europos Sąjungos praktiką, kad per daug ankstyva specializacija turi trūkumų ir yra nepalanki besimokančiajam, nes metai ugdo gebėjimus prisitaikyti greitai kintančioje darbo rinkoje.

Profesinio ugdymo turinio apimtis priklauso nuo tautos gyvenimo sąlygų; respublikos, verslininkų, gamybos keliamų šiai profesijai reikalavimų; pasaulinio mokslinio techninio progreso lygio; vidaus ir užsienio rinkos poreikių; profesinio ugdymo teorijos, mokymo krypties; būsimą profesionalo veiklos pobūdžio, tautos, visuomenės keliamų reikalavimų jam, kaip žmogui ir specialistui.

Prof. V. Šernas (1995) pabrėžia, kad būtina atsižvelgti, pakoreguoti ugdymo turinį pagal regiono rajono, kuriame ruošiami dirbti šie mokiniai, poreikius, specifiką. Turinio pritaikymą, koregavimą vietos sąlygomis lemia realūs, nedeklaruoti, natūralūs visuomenės poreikiai, rinkos ekonomika. Todėl neleisime diktuoti „iš viršaus“, iš ministerijos. Raštinga liaudis, mokyklų pedagogų kolektyvai ras išeitį kaip ugdyti būsimus darbininkus.

Prof. V. Šernas (1995) rašo, kad žmonijos, tautos kultūros civilizacijos turinys profesinio ugdymo pažiūriu galėtų būti skirstomas į tokius struktūrinius komponentus:

- žmonijos civilizacijos, tautos sukaupta šios srities profesionalų rengimo patirtis, technikos ir technologijos žinios, perspektyvinio gamybinio, techninio mąstymo būdai;
- gamybinės veiklos žinios, šios veiklos būdai, tapę individo mokymais ir įgūdžiais;
- palanki ir dviguba patirtis gamybinių santykių srityje. Gamybiniai santykiai, glaudžiai susiję su žmogaus profesiniu, kultūriniu, doroviniu, ekologiniu, intelektualiniu ir estetiniu išprusimu.

Pagrindiniai profesinio ugdymo struktūriniai turinio elementai yra šie:

- žinios, jų sistema;
- gamybiniai mokėjimai ir įgūdžiai, jų sistema;
- kūrybinės profesinės veiklos mokymasis;
- politechniniai pagrindai;

- gamybiniai santykiai mokykloje, gamybinės ar komercinės praktikos bazėse, darbo kolektyvuose;

- tokios būsimų profesionalų savybės kaip šeimyniškumas, pareigingumas, atsakomybės jausmas, taktas, gerumas, dorumas ir t.t.

Ugdomasis turinys realizuojamas pamokų, užsiėmimų dirbtuvėse, gamybinės praktikos metu, taip pat ne klasės ir ne mokyklos renginiuose mokytojo iniciatyva.

Visuomenės, respublikos, rinkos ekonomikos, nepritekliaus poreikiai lemia profesinio ugdymo turinį. Vienoks ugdymo turinys jei švietimą valdo valstybė, kitoks – jei dvasininkai ar privatininkai, vienoks rinkos ekonomikos sąlygomis, kitoks – jei visas gamybos priemonės turi savo rankose valstybė.

Kaip teigia V.Dienys, R. Pusvaškis (1998) atkūrus Nepriklausomybę, poreikis reformuoti ugdymo turinį buvo labai akivaizdus, nes prieštaravimai tarp veiklos sistemos keliamų reikalavimų bei mokyklose vykdomo mokymo buvo tikrai dideli. Bet planinga bei nuosekli ugdymo turinio kaita buvo įmanoma ne iš karto, nes:

- rinkos santykiais pagrįsta veiklos sistema tik pradėjo formotis, ji keitėsi sparčiai ir nebuvo įmanoma nustatyti jos keliamų reikalavimų profesiniam rengimui...;

- iki Nepriklausomybės atkūrimo ugdymo turinys buvo kuriamas Maskvoje, o Lietuva iš viso neturėjo specialistų šioms problemoms spręsti;

- mokytojai neturėjo įgūdžių keisti ugdymo turinio, jie buvo įpratę viską – programas, mokymo planus, mokymo medžiagą gauti paruoštus;

- Lietuva neturėjo nė vienos profesinio rengimo mokslinius tyrimus vykdančios institucijos.

Esant tokiai situacijai Švietimo ir mokslo ministerija ugdymo turinio vystymą pilnai delegavo mokykloms, duodama joms tik tokius bendrus nurodymus kaip: akcentuoti asmenybės ugdymą, atsisakyti komunistinės ideologijos, siaurų specializacijų, atsižvelgti į veiklos sistemos reikalavimus. Todėl išaugo mokyklų savarankiškumas, vadovybės ir mokytojų iniciatyvumas bei pasitikėjimas savimi, atsirado didelė mokymo programų įvairovė. 1994 m., pasinaudojus ISCED sistema, visos mokymo programos buvo suskirstytos į atskiras grupes, standartizuoti jų pavadinimai, numatyti minimalūs reikalavimai kvalifikacijoms bei mokymo turinio branduoliui. 1996 m. Parengiamas studijų ir mokymo programų valstybinis registras – tai pirmasis sisteminis dokumentas, kuris valstybės mastu reglamentuoja visos profesinio rengimo sistemos reikalavimus ugdymo turiniui [25, 125].

1995 m. Atėjusi į Lietuvą PHARE remiama profesinio mokymo programa „tiesiogiai palietė mažiau nei 20% visų profesinio mokymo institucijų, tačiau netiesiogiai išjudino visą sistemą“ [24, 14]. Programoje dalyvavo 27 profesinio rengimo įstaigos: profesinės,

aukštesniosios bei suaugusių mokymo centrai. Jose, padedant užsienio mokykloms partnerėms, buvo reformuojami iš karto keli ugdymo turinio komponentai, t.y. tobulinama mokytojų kvalifikacija, formuluojami mokymo tikslai, rengiama mokomoji medžiaga. Visa tai padėjo sparčiai diegti naujoves.

PHARE programai įtakojant ir remiant, švietimo ir mokslo ministerija inicijavo ugdymo turinio standartizavimo procesą, buvo pradėtas rengti standarto modelis, kuris dabar jau yra parengtas ir įteisintas. Po Nepriklausomybės atkūrimo veiklos sistema Lietuvoje patyrė radikalius pokyčius, ji intensyviai vystėsi, todėl logiška, kad viena silpniausių ugdymo turinio reformų vietų – ryšys su veiklos sistema, nors pastaruoju metu, priėmus Profesinio rengimo įstatymą, socialinių partnerių veikla suaktyvėjo. Ugdymo turinio reforma tęsiasi, o tai kas padaryta, tai tik šio proceso pradžia [25, 123]. Ugdymo turinio kaita negali būti prasminga kiekvieną kartą naujai neįvertinus tą, ko siekiama ir kokią įtaką vieno ar kito elemento pokytis turės siekiamiems rezultatams. Lygiai taip pat kiekvieno kito ugdymo turinio elemento pasikeitimas yra vertinamas užduodant klausimą – ar tai atitinka ugdymo tikslus?

Į ugdymo turinį reikia žiūrėti kaip į nuolat kintančią ir atsinaujinančią sistemą. Ypatinga reikšmė yra skiriama ugdymo tikslų problemai – ugdymo turinio kaita negali būti prasminga kiekvieną kartą neįvertinus to, ko siekiama. Ugdymo turinio atsinaujinimas arba tobulinimas vyksta su nuolatinio stebėjimo ir vertinimo, ugdymo reiškinių analizės ir sintezės bei kitų metodų pagalba. Ugdymo turinys įgauna ir reformų pobūdį. Jis šį pobūdį įgauna tik tuomet, kai atsiradusiems ugdymo procesų prieštaravimams pašalinti yra reikalingos konceptualios ir visa apimančios priemonės.

Ugdymo turinio atnaujinimas, tobulinimas ar reforma vyksta nuolat atsinaujinančiu ratu arba spirale.

Aktuali yra mokymo turinio „atvirumo“ ir „uždarumo“ problema.

Mokymo turinio požiūriu, apie tam tikrą „atvirumą“ ir „uždarumą“ galima spręsti iš požymių, skirtingai pasireiškiančių trijose srityse, t. Y. Iš:

- esamos praktikos;
- įvairių ugdymo turinį apibrėžiančių dokumentų;
- realaus mokymo proceso vyksmo.

„Uždarą“ ugdymo turinio tipą nusako iš anksto švietimo institucijų parengta mokymo medžiaga, kuri yra naudojama nepriklausomai nuo subjektyvių aplinkybių, mokytojų kvalifikacijos ar mokinių motyvacijos. „Atvirasis“ ugdymo turinio tipas grindžiamas svarbiausiomis pedagoginėmis, psichologinėmis nuostatomis:

- išankstinis ugdymo turinio numatymas niekuomet nėra galutinis;
- mokytojas ir mokinys yra lygiareikšmiai ugdymo proceso partneriai.

Rengiant naują profesinio ugdymo turinį, reikia išvelgti trijų sistemų sąveiką: veiklos, profesinio rengimo ir į jo aplinką patenkančio asmens. Tai principinė profesinio ugdymo turinio tobulinimo schema.

Kaip teigia Dubs R. (1998), visgi pagrindinį vaidmenį lemia mokytojo darbo ir mokymosi kokybė, kai priklausomai nuo susidariusios situacijos mokiniai būna daugiau ar mažiau mokytojo nukreipiami ir remiami. Dubs R. (1998) manymu, reikia atmesti primityvų populiariosios pedagogikos teiginį, kad moderniosios mokymo formos, kurių centre yra mokinys, esančios visų geriausias, nes mokymo ir mokymosi efektyvumus lemia ne darbo pamokoje būdai, o mokymo proceso kokybė. O ji tiesiogiai nepriklauso nuo dėstančiųjų dominavimo pamokoje.

Ugdymo turinio tikslas – asmenybė su fizinėmis, dvasinėmis, kūrybiškomis vertybėmis. Jos kokybė priklauso nuo ugdymo turinio, todėl jį reikia nuolat tobulinti. Ugdymo turinio tobulinimą galima išsivaizduoti kaip teoriškai pagrįstą organizaciją ir metodiškai nuoseklų procesą, susidedantį iš vienas po kito einančių etapų. Šio proceso išėities taškas yra prieštaravimų, kylančių tarp veiklos sistemos keliamų reikalavimų ir jų tenkinimo galimybių profesiniame rengime, atsiradimas. Kitas atvejis – naujų profesijų, kurioms ankščiau darbuotojai nebuvo rengiami, atsiradimas ir jų mokymo programų rengimas.

Nepertraukiamam tyriminiam profesinio ugdymo turinio tobulinimui būdingi tie patys vienas paskui kitą einantys etapai:

- kvalifikacijų tyrimas;
- mokymo tikslų formulavimas; mokymo turinio, metodų palydimosios medžiagos rengimas;
- ugdymo turinio eksperimentavimas;
- ugdymo turinio įvertinimas;
- ugdymo turinio adaptavimas.

Šie etapai vienodi abiem atvejais, kai rengiamasi naujos profesinio mokymo profesijos įvedimui ir kai norima atnaujinti jau esamą, kai jos rengimo parametrai neatitinka keliamų reikalavimų. Visais atvejais yra rengiamas mokymo turinys, kurio svarbiausios charakteristikos aprašomos atitinkamoje profesinio mokymo programoje.

2. PROFESINIO MOKYMO PROGRAMA

2.1. Profesinio mokymo programos pagrindiniai parametrai

Kalbant apie profesinio mokymo programą, galima rasti labai skirtingų apibrėžimų. Sutariama tik tada, kai kalbama apie tai, kur baigiasi programa ir prasideda likusi švietimo dalis. Pavyzdžiui Good (1973) apibrėžia programą kaip „bendrą visapusišką turinio planą ar specifines mokymo medžiagas, kurias mokykla privalo siūlyti moksleiviui, kad jis galėtų baigti kursą ar įgyti pažymėjimą ar pasirengti profesijai ar specialybei“.

Tada (1962) programos apibrėžimas yra „mokymosi planas“ [20, 25]. Tai kiek platesnis nei Good apibrėžimas: „mokymosi planas“ reiškia daugiau nei „turinio planas“, kadangi jis turi apimti ir mokymo medžiagą, ir turinio sudedamųjų dalių kontūrus. Vis dėl to abu apibrėžimai labiau remiasi fiziniais objektais – dokumentais, knygomis, mokymo medžiaga ir dėl to atsiranda nepageidaujamas dualizmas.

Kaip nurodo Porteli (1987), jei ypatinga reikšmė teikiama dalykų turiniui, be dėmesio lieka mokinys. Tyler (1950) racionalių požiūriu, „mokymosi patirtis“ yra esminis programos elementas. Tendencija apibrėžti programą kaip tyrimą, o ne tik kaip planą kilo ne tik, kad būtų išvengta dvilypumo tarp parašyto dokumento ir konkrečios veiklos mokykloje, bet ir kaip atsakas į kintantį suvokimą, jog dauguma parengtų programų nebuvo įgyvendintos. Goodlad ir Klein (1979) išanalizavo skirtumus tarp plano ir patirties. Jų tyrimas leidžia nustatyti tokias programos stadijas:

1. Numatoma programa arba programos planas ar matmenys paprastai vadinami kurso planu.
 2. Mokomoji medžiaga, kurią mokytojai ir mokiniai naudoja įgyvendindami šį planą.
 3. Klasėje atliekama mokymo ir mokymosi veikla. Ši veikla turi būti nebūtinai tokia pat kaip mokymosi medžiagoje numatyta veikla. Kai kuri gali būti neįtraukta į dabartinę programą, pakeičiama nauja veikla ar tiesiog modifikuojama.
 4. Asmeninė mokinio patirtis vėlgi gali būti susijusi tik su dalimi klasėje atliekamos veiklos. Mokinys gali būti nedėmesingas konkrečios veiklos klasėje metu arba gali nesuvokti, neteisingai suprasti skirtingus klasėje vykstančius dalykus.
 5. Programos naudojimo rezultatai arba programos tikslų pasiekimo lygis, kurį pasiekė.
- Taigi, naujasis ugdymo turinys, pateiktas mokymo programoje, tampa dokumentu ir paskleidžiamas visiems suinteresuotiems asmenims.

R. Laužackas (1997) nusako principinę mokymo programų struktūrą:

- Bendroji dalis. Joje pateikiami bendrieji tikslai, kuriems pasiekti ši programa ir rengiama: trumpas programos apibūdinimas, bendro pobūdžio pastangos bei nuorodos ir t.t.

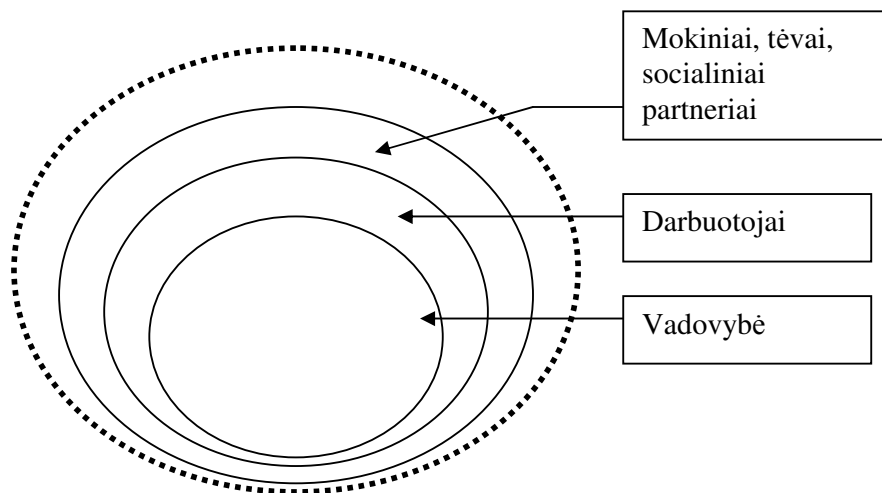
- Pagrindinė dalis. Šioje dalyje pateikiamas mokymo planas. Tai mokymo dalykų jų grupių, mokymo modulių sąrašas, mokymuisi reikalingas laikas, mokymo dalykų tikslai, principinis mokymo turinys, jo pobūdis, rekomendacijos ir nurodymai mokymo organizavimui bei metodikai, taip pat pasiekimų įvertinimui.

- Palyginančioji dalis. Joje pateikiama pagalbinė rekomenduojama medžiaga programos realizavimui. Nors palyginančioji dalis yra betarpiškai susijusi su pirmomis programos dalimis, ji gali būti rengiama kompetentingose institucijose atskirai.

Programų kūrimas reiškia programos kūrimo darbų įvairovę, apimties, tikslų, kuriančių asmenų ir grupių aspektu. Ugdymo programai įtakos turi įsakymo reikalavimai, kurie formaliai numato įvairių mokyklų, besirūpinančių šalių teises bei pareigas. Valstybės vadovai, rajoninės ir regioninės tarnybos, savivaldybės švietimo vadovai, o gana dažnai ir tėvai, formaliai turi tam tikrą įsikišimo teisę.

Pagrindiniai faktoriai, darantys įtaką sprendimams dėl programų, yra valstybinė švietimo sistema, mokyklos bendruomenė, mokytojai.

Profesinio mokymo įstaigos nuostatuose darbuotojų bendruomenė minima kontekste. Tačiau toks traktavimas atstovavimo atžvilgiu nepagrįstas. Mokyklos „bendruomenei“ šiuo atžvilgiu priklauso „moksleiviai“, „pedagogai“, „socialiniai partneriai“ ir „tėvai“.

2 pav. Mokyklos bendruomenės schema.

S.Grighaliūnienė (1998) prieš apibrėždama „moksleivių“ statusą, išnagrinėja „Baltojoje knygoje“ [10, 129] pateiktus trečią ir ketvirtą profesinio išsilavinimo lygius. Iš šių lygių aprašymų galima daryti išvadą, kad įgyjami gebėjimai savarankiškai atlikti planavimo, organizavimo, administravimo ir kontrolės funkcijas. Profesinio mokymo įstatyme numatyta jau

iki profesinio mokymo pradžios sudaryti mokymo sutartį, kurios viena šalis – mokinys, prisiimantis savarankiško mokymosi atsakomybę, tampantis lygiaverčiu ir lygiateisiu sutartinių santykių subjektu. Ši tarpusavio atsakomybės ir įsipareigojimų mokymosi laikotarpiu sąlyga – naujas ir ženklus bendras mokyklinės atsakomybės ir įsipareigojimų organizacijos požymis. Visa mokykla turi būti suinteresuota pastoviu moksleivių bendruomenės ugdymu.

Iškyla klausimas: ar pedagogas yra ir vadovas? Ar švietimo vadovas yra profesija? Vadybiniu aspektu pedagoginio darbo esmė yra atsakomybė už kaitą ugdyme, todėl ją galima vertinti kaip specialisto, vadovaujančio kaitai, darbą.

S.Grighaliūnienė (1998) išskiria ir negatyvias pasekmes, kai pedagogai neprisiima vadovybės orientacijos. Neturėdami tikslinio ir sisteminio požiūrio į tai, ką jie daro, kaip daro ir kokios bus jų veiksmų pasekmės, jie negali efektyviai dalyvauti bendroje veikloje. Mokytojo įgaliojimai turėtų būti žymiai didesni.

Baltojoje knygoje socialinių partnerių funkcijos profesinio rengimo sistemoje yra:

- teikti siūlymus profesinio mokymo tarybai;
- nustatyti reikalavimus profesinio mokymo programoms bei kvalifikaciniams egzaminams;
- prisidėti prie kvalifikacinių egzaminų organizavimo.

S.Grighaliūnienė (1998) nurodo, kad tiesiogiai vadybiškai socialinius partnerius orientuoja atstovavimas mokyklos taryboje, nustatant ugdymo proceso strategiją ir jos tobulinimo kryptis.

Tėvai privalo bendrauti su švietimo įstaigomis sprendžiant vaikų bei moksleivių mokymosi klausimus.

Reikia atsisakyti požiūrio į vadovo vienasmeniškumą, funkcinį atsiribojimą. Vis labiau ryškinamas tarpfunkcinis kompetentingumas ir grupinė ar komandinė organizacija.

Vadovybės ir darbuotojų, moksleivių ir tėvų bei socialinių partnerių galimybės kiekvienoje plotmėje realizuoti visas prisiimtas vadybines funkcijas. S.Grighaliūnienė (1998) siūlo bendrinančiomis organizacijos veiklomis laikyti komunikaciją, novaciją ir refleksiją. Būtent šių veiklų organizaciją traktuotume kaip priemonę bendrosioms universalioms ekstrasfunkcinėms kvalifikacijoms (Laužackas, 1997), kurios turi užimt vis didesnę vietą profesinėse kvalifikacijose.

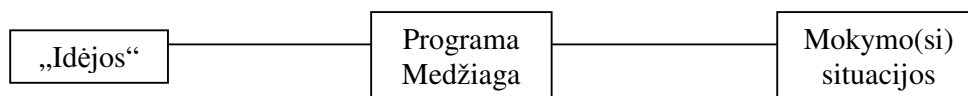
Iš apibrėžimų, pateiktų Oksfordo anglų kalbos žodyne, aiškiausia posakio „programos kūrimas reikšmė yra pilnesnis „atskleidimas“ ar detalus ko nors – plano, schemos, siužeto – paruošimas“. Įprastai programos kūrimą galima suprasti ir kaip plano paruošimą, ir kaip detalų jo išdėstymą.

Braybrooke ir Lindblom (1963) išskyrė du programos kūrimo veiksmų tipus. Pirmuoju siekiama sukurti viską apibrėžiančią reformuotą programą, joje visi elementai turėtų būti sukurti

iš naujo, nepasikliaujant turimos programos elementais. Antrasis, kai programa kuriama „neryškaus priaugimo“ schemas principu, jis reiškia, kad keičiami tik kai kurie nedideli esamos programos elementai.

Šiuos du programos kūrinio tipus mini ir Connelly (1972). Jis išskiria „vietinio vartotojo kūrimą“ ir „išorinį kūrimą“. Pirmuoju atveju kalbama apie programos vartotojų kūrimo darbus, o antruoju – kai programos komponentai sudaryti išorinių kūrėjų.

Connelly (1972) požiūris schemiškai:

3 pav. Programos kūrimo schema.

Kaip matyti iš šios schemas, programos kūrimas yra dviejų etapų procesas. Pirmoji grupė veikėjų dalyvauja pirmajame kūrimo etape ir baigia savo darbą. Pirmojo etapo darbų pagrindu kita veikėjų grupė pradeda antrojo etapo darbus. Išoriniai kūrėjai ir vartotojai kūrėjai dirba skirtinguose programos kūrimo etapuose.

Silberstein (1979) pasiūlo modelį, kuriame išoriniai kūrėjai ir vartotojai kūrėjai bendradarbiauja.

Pasak Silberstein (1979), per pirmąjį kūrimo etapą išoriniai kūrėjai imasi užduoties paruošti mokymo-mokymosi medžiagą. Tuo jų dalyvavimas programos kūrime nesibaigia. Per antrąjį etapą, kai programa pradeda naudoti ir įgyvendinama mokyklose, išorinių kūrėjų grupė turi sukurti bendradarbiavimo su vartotojais atmosferą ir toliau jiems padėti kūrimo darbuose. Sillerstein išvardija tris uždavinius, kuriuos turi išspręsti išoriniai kūrėjai:

- įsitraukti į darbus su pedagogais;
- rengti seminarus programoms rengti;
- rengti seminarus programoms adaptuoti.

Pagrindinio profesinio mokymo įstaigos bendruose nuostatuose sakoma: „Profesinio mokymo programa formuojama pagal nacionalinį standartą. Jam nesant – pagal kvalifikacinius reikalavimus, suderintus su darbdaviais:

1. Profesinio mokymo programos sudedamosios dalys:

1.1. mokiniams, neturintiems bendrojo vidurinio išsilavinimo, privalomas bendrakultūrinis lavinimas;

1.2. teorinis profesinis mokymas apima bendratechninius ir specialiuosius profesijos dalykus;

1.3. praktinis mokymas apima būtinus suformuoti studijų ir mokymo programų registre numatytus mokėjimus ir įgūdžius;

1.4. bendrojo lavinimo dalykų apimtis turi būti derinama su mokymo turiniu bendrojo išsilavinimo lygiu, garantuojant jo tęstinumą;

1.5. ugdymo turinys turi atitikti studijų ir mokymo programų registre suformuluotus reikalavimus;

1.6. tarnaujant mokymo turiniui, naudojamas modulio principas;

1.7. mokymo turinys fiksuojamas mokymo planuose ir programose.“

Taigi, kaip pirmas profesinio programų kūrimo etapas yra kvalifikacijos.

2.2. Kvalifikacijų struktūra ir ją lemiantys veiksniai

Analizuojant profesinio mokymo programas svarbus parametras yra kvalifikacijos. R.Laužackas (1997) rašo, kad „kvalifikacija – tai tam tikrų žinių, mokėjimų, sugebėjimų, įgūdžių, požiūrių ir patyrimo visuma, užtikrinanti žmogaus profesinį aktyvumą ir meistriškumą. Kvalifikaciją įgijęs žmogus gali kokybiškai dirbti atitinkamos rūšies ir sudėtingumo darbą“.

„Kvalifikacijos“ sąvoka yra kildinama iš lotyniško žodžio „qualifikatio“, kuris susideda iš dviejų žodžių: „qualis“ (koks, kokios kokybės; kam tinkamas) + „facere“ (daryti, veikti) [29, 41] . Tarptautinių žodžių žodyne pateikiamos dvi kvalifikacijos sąvokos reikšmės: 1) ko nors kokybės nustatymas, įvertinimas; 2) žmogaus vienokiam ar kitokiam darbui pasirengimo, tikimo laipsnis. Sąvoka „kvalifikuotas“ aiškinama kaip turintis tam tikrą kvalifikaciją, patyrimą, žinias ir savybes sėkmingam specialybės darbui. „Kvalifikuotas darbas“ čia apibūdinamas kaip darbas, kuriam atlikti reikia specialaus pasirengimo [49, 41].

Akivaizdu, kad žmogaus, ką tik pradėjusio dirbti pagal įgytą kvalifikaciją, praktiniai mokėjimai ir įgūdžiai skiriasi nuo to, kuris jau turi ilgametę patirtį tam tikroje profesinėje veikloje. Svarbiausių profesinės edukologijos sąvokų patyrimas nurodomas kaip svarbus kvalifikacijos elementas: „kvalifikacija tai tam tikrų žinių, mokėjimų, įgūdžių ir patyrimo visuma, kurią įgijęs žmogus gali kokybiškai (kompetetingai) dirbti atitinkamos rūšies ir sudėtingumo darbą“ [36, 22].

Iš šių sampratų galima daryti išvadą, kad kvalifikacija yra įgyjama mokymo ir mokymosi eigoje (t.y. ugdymo ir saviugdros procese) tam tikroje profesinio rengimo įstaigoje, kuri tam tikrų pažymėjimų ar diplomų forma pripažįsta formaliąją kvalifikacijos pusę, jos atitikimą įgytam profesiniam išsilavinimui. O realūs žmogaus mokėjimai, gebėjimai, žinios, patyrimas tiesiogiai atspindi jo praktinės profesinės veiklos eigoje bei rezultatuose.

Nuolatinių technologinių informacinių veiklos procesų pokyčių visumoje įstaigoje profesinių kvalifikacijų struktūra keičiasi. Todėl atsiranda bendrųjų kvalifikacijų koncepcijų. Pagal R.Laužacką (1997) „bendrosios kvalifikacijos – tai ilgą laiką ir plačiose veiklos zonose naudotinos žinios, sugebėjimai, įgūdžiai, požiūriai ir vertybinės orientacijos, laiduojančios visapusišką asmenybės vystymąsi, jos profesinį mobilumą. Bendrąsias kvalifikacijas sudaro plačios paskirties bendrojo lavinimo žinios ir įgūdžiai, plačios praktinės žinios ir įgūdžiai, kognityvinės ir psichomotorinės srities formalūs gebėjimai. Šių kvalifikacijų, išaugančių ant asmeninių įgimtų žmogaus savybių, išvystymas reikalauja netradicinių ir nuo konkretaus mokymo turinio dažnai nepriklausančių metodų bei papildomo pedagoginio meistriškumo“.

Bendrųjų kvalifikacijų svarbos augimas reiškia labai svarbias tendencijas, pasireiškiančias ne tik profesinio rengimo, bet ir visoje švietimo sistemoje:

- pirma, bendrame profesinio ugdymo turinyje mažėja siaurų, specializuotų, į darbo vietą orientuotų žinių ir mokėjimų lyginamas svoris; jų vietą užima turinio elementai, skatinantys plačių bendrųjų kvalifikacijų ugdymą;
- antra, bendrųjų kvalifikacijų ugdymo edukologinis funkcionalumas (jų ugdymas mažai siejasi su konkrečiu mokymo turiniu) profesinio ugdymo tikslą išplečia iki tradicinės profesinio rengimo sistemos ribų, visų pirma asmenybinių gebėjimų, plėtra tampa bendru visos švietimo sistemos, taigi ir bendrojo lavinimo mokyklos, uždaviniu;
- trečia, pirmosios dvi tendencijos reiškia dabar egzistuojančio bendrojo ir profesinio ugdymo procesų suartėjimą, kurio rezultatas gali būti iš principo naujos integruotos ir mokymui parengtos švietimo sistemos susiformavimas;
- ketvirta, orientaciją į kompleksiškesnę ir bendresnę profesinio rengimo tikslą [35, 35].

Profesinio rengimo struktūra keitėsi dėl paskirtų kvalifikacinių reikalavimų. Naujoji struktūra įgalioja atsižvelgiant ne tik į paskirtuosius reikalavimus darbo vietoje, bet ir suteikia daugiau apsisprendimo galimybių žmogui bei sudaro sąlygas jo mobilumui per visą darbingą gyvenimą. Mokymo programose didesnis dėmesys skiriamas bendresniems gebėjimams ugdyti, o specifinės dalykinės žinios ir įgūdžiai patenka į antrą planą arba paliekami vėlesniajam – kvalifikacijos kėlimo – laikotarpiu. Todėl Bernhard Bonz (1998) teigia, kad bendrosiomis kvalifikacijomis vadinami tokie bendrieji mokėjimai, kurie įgalioja įgyti specialiųjų įgūdžių, specifinių dalykinių žinių bei tobulintis toliau jau dirbant konkrečioje profesijoje. Taigi profesiniai mokymo tikslai vertinami labiau už dalykinius, o tarpdalykinės žinios – aukščiau už specifines specialybines.

Kaip teigia Jovaiša T. (1998) – partnerių šalys pripažįsta bendrųjų kvalifikacijų įtraukimo bet kuria forma svarbą į visą mokymo ir rengimo sistemą visuose lygiuose, tačiau pirmiausia

svarbu apžvelgti bendrąsias kvalifikacijas, kad kiekviena šalis galėtų nuspręsti, ką ji turi daryti su šias gebėjimais.

Bendrujų kvalifikacijų ugdymas turi būti betarpiškai susietas su profesine veikla bei su joje atsirandančiomis situacijomis: mokymo metodikoje turi būti naudojami tie mokymo metodai, kurie yra nukreipti į asmenybę.

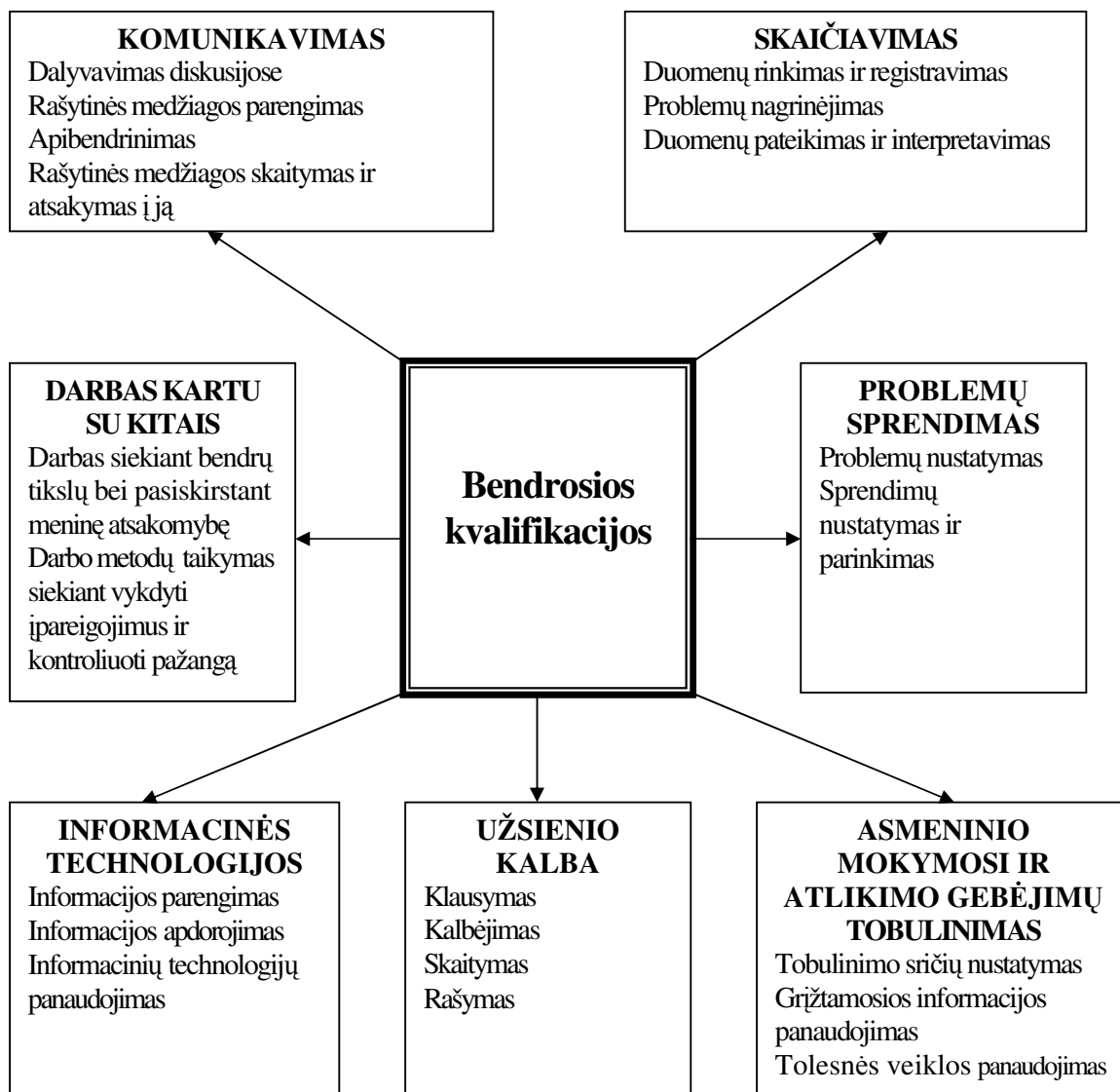
Jovaiša T (1998) teigia, kad kiekvienoje šalyje ir net atskiroje organizacijoje yra išskiriami skirtingi svarbiausių bendrujų gebėjimų komplektai, jų svoriai ir santykiai, tai priklauso nuo individualios šalies situacijos, profesinio mokymo ir rengimo tradicijų bei tipų skirtingose šalyse, kokia vyriausybės politika tų kategorijų atžvilgiu.

Bendrujų kvalifikacijų klasifikacija yra labai įvairi. Viena iš jų yra ši, kurią pateikia Europos Sąjungos ekspertė Jo Kirby (1999).

Svarbiausias bendrujų kvalifikacijų bruožas, kad jų nereikėtų laikyti atskirais „dalykais“, kurių reikia atskirai mokyti. Jos turėtų būti integruotos į profesinio rengimo dėstymą ir įvertinimą. Mokiniam reikėtų suteikti galimybę taikyti bendrąsias kvalifikacijas įvairiose situacijose. Tam turi būti naudojami aktyvaus mokymosi metodai. Mokiniai turi būti patys atsakingi už bendrujų kvalifikacijų nustatymą ir ugdymą bei pasiekiamų įrodymų registravimą. Bendrosios kvalifikacijos padės moksleiviams gerai mokytis ir pasirengti būsimai profesijai.

Taikant aktyvaus mokymosi metodus, moksleiviai yra įtraukiami į aktyvų patirties tyrinėjimą. Patirtis naudojama išbandyti idėjoms ir prielaidoms. Pritaikymas gali būti labai svarbus, bet jis tampa daug vertingesnis, kai viskas daroma mažant. Aktyvaus mokymosi metodai leis įtraukti bendruosius gebėjimus dėstant ir vertinant profesinio mokymo programas. Kaip vienas iš aktyvaus mokymo metodų pritaikymo bendrosioms kvalifikacijoms ugdyti yra Kolbo mokymosi ciklas.

Kalbant apie mokymąsi visą gyvenimą ir norint tai skatinti reikia kelti klausimą, kokioje situacijoje ir kokias žinias turintiems mokiniams šie dėstymo metodai yra tikslingi, kad tikrai būtų sudaromos prielaidos autonomiškam mokymuisi.

4 pav. Bendrųjų kvalifikacijų struktūra.

Lentelėje parodomi pagrindiniai mokymo metodai, kurie vienaip ar kitaip nulemia bendrųjų kvalifikacijų ugdymą. Tačiau tam, kad aktyvaus mokymosi metodai būtų veiksmingi, būtinas mokinių atsakingumo suvokimas už bendrųjų kvalifikacijų nustatymą, ugdymą, bei pasiekimų įrodymą. Tokiu būdu besimokantieji įtraukiami į aktyvų patirties nagrinėjimą.

Mokymo metodai	Ugdymo tikslas
Grupinė diskusija	socialinė kompetencija; komunikaciniai ir kooperavimo gebėjimai; aktyvumas/iniciatyvos skatinimas; gebėjimas analizuoti; gebėjimas atrasti problemas; gebėjimai kritikuoti/būti savarankišku; pasitikėjimas savimi ir kt.
Grupinės užduotys (mokymasis bendradarbiaujant)	socialinė kompetencija; komunikaciniai ir kooperavimo gebėjimai; aktyvumas/iniciatyvos skatinimas; gebėjimas spręsti problemas; gebėjimai prisidėti (dalyvauti) prie grupinio darbo; grupinis elgesys ir kt.
Projektinis metodas	į veiklą orientuoti gebėjimai; darbo planavimas, įgyvendinimas; kūrybingumas; asmeniniai gebėjimai; gebėjimas išsisukti iš įvairių situacijų.
Tradicinė paskaita	kognityvinė veikla

Kvalifikacijos sampratoje vis didesnę reikšmę įgauna asmeninės žmogaus savybės, gebėjimai, todėl šiuolaikinę kvalifikacijos sampratą būtų galima apibūdinti kaip tam tikrų profesinių žinių, mokėjimų, sugebėjimų, įgūdžių, patyrimo bei asmeninių savybių, reikalingų žmogaus profesinei veiklai ir savarankiškam gyvenimui, visumą, kuri padeda žmogui kokybiškai dirbti atitinkamos rūšies ir sudėtingumo darbą, suteikia daugiau apsisprendimo galimybių bei sudaro sąlygas jo mobilumui per visą gyvenimą [36, 22].

Kvalifikacijos nustatomos atliekant kvalifikacijų tyrimus. R.Laužackas (1997) rašo, kad kvalifikacijų tyrimas yra žmonių veiklos procesų analizė siekiant nustatyti profesijai reikalingų žinių, mokėjimų, sugebėjimų ir įgūdžių visumą. Kvalifikacijų tyrimas siejasi su profesiniu rengimu – veiklos sistemoje reikalaujamos kvalifikacijos tampa profesinio ugdymo turinio tikslais.

2.3. Mokymo tikslų formulavimas

Atlikus kvalifikacijų tyrimą ir nustačius atitinkamai profesijai reikalingas kvalifikacijas, pereinama į antrąją darbo fazę, kurioje jau turimi veiklos požymiai turi būti suformuluoti kaip mokymo tikslai, t.y. jie turi būti sujungti su didaktinėmis ugdymo turinio sąvokomis. Sąvoka

„mokymo tikslas“ pažymi tam tikrą situaciją, kurios mokymo eigoje siekia jo dalyviai. Dažniausiai tai yra tam tikros mokinio fizinės ir psichinės dispozicijos. Mokiniai laipsniškai suvokia mokymo tikslus, juos perima ir ima vadovautis. Tuomet jie tampa ir mokymosi tikslais. Tokios situacijos pasiekimas yra svarbus pedagoginis uždavinys.

Mokymo ir mokymosi tikslai tampa ugdymo tikslais tik tuomet, kai jie išreiškia platų asmenybės tapsmą, pasireiškiantį ne tik žiniomis, mokėjimais ir patyrimu, bet ir kryptinga valios ir vertybių orientacija. [34, 41] Nustatant mokymo tikslus, galioja ši gradacija:

- aukščiau už atmintį vertinti pasiekimai sprendžiant problemas;
- aukščiau už mokėjimus atlikti tam tikrus veiksmus, pagal kokį nors metodą vertinimų, gebėjimų konkrečius būdus ir metodus naudoti įvairiapusiškiau bei juos tobulinti;
- aukščiau už mokymąsi, stengiantis išvengti nuobaudų ir nemalonumų ar atliekant duotus nurodymus, vertintinas mokymasis, jaučiant asmeninę atsakomybę;
- aukščiau vertintina ne konkurencinė, o kooperacinė veikla (Perspektyvinės švietimo sistemos planas, 1970).

Kaip „ypač aktualūs ir svarbūs“ iškeliami bendrieji mokymo tikslai: savarankiškas ir kritinis mastymas, intelektualinis aktyvumas, kultūrinis imlumas, ištvermė, laimėjimų siekimas, dalykiškumas gebėjimas kooperuotis su kitais, jautrumas socialiniams klausimams, atsakomybės jausmas ir drąsa imtis atsakomybės. Šiose formuluotėse išreiškiamas pagrindinis mokymo uždavinys – siekti, kad besimokančiųjų mastymas ir elgesys būtų atsakingas ir pilietiškas (Perspektyvinis švietimo sistemos planas, 1970). Pastarųjų metų tendencijos ypatingos tuo, kad dabar jau ne vien teoriniai svarstymai, bet ir įmonių keliami kvalifikaciniai reikalavimai pagrindžia šią orientaciją ir atitinkamą naują tvarką.

Mokomųjų tikslų pakitusio vertinimo priežastys yra gamybos vystymasis, nauji menedžmento principai įmonėse ir technologinės inovacijos. Tai vadinama paradigmine kaita: jeigu anksčiau pažanga sąlygojo vis didesnę darbo pasidalijimą, tai šiandien pastebimas darbo apimtys padidėjimas, tai yra atsisakymas darbo pasidalijimo, kaip ekonominės sėkmės garanto. Šis principinio požiūrio pakeitimas profesiniam rengimui išskėlė reikalavimą: siekti, kad darbininkai įgytų ne didesnę specializaciją, bet ugdyti bendruosius gebėjimus, o ypač savarankiškumą, kuris yra pagrindinė sėkmingai vykstančios gamybos sąlyga. Juk darbas, kuriame nors gamybos etape neapsiriboja vien būtina veiksmų atlikimą tam tikra nustatyta eiga, apima ir planavimą, ir kontrolę, ir tai, kaip darbuotojų grupė pasidalija ir atlieka darbą.

Šie gamybos pakitimai ypatingi dar ir tuo, kad planavimas ir kontrolė vėlgi yra labai susiję su pačiu darbo atlikimu. Darbo apimtys padidėjo, kartu išaugo kvalifikaciniai reikalavimai darbuotojams, nes pasidarė svarbu jau ne tik darbo atlikimas, planavimas ir kontrolė, bet ir

bendradarbiavimas, konsultavimas, individuali asmeninė pagalba ir pavadavimas, o taip pat darbo klausimų kolektyviniai svarstymai.

Norint, kad profesinis rengimas atitiktų kvalifikacinius reikalavimus, nebepakanka vien perteiki specialiąsias dalykines žinias. Į profesinio rengimo tikslus reikia įtraukti ugdymą tokių savybių kaip savarankiškumas, gebėjimas kritikuoti, socialinė kompetencija, problemiškas mąstymas ir t.t. - visa tai, ką apibendrinus galima pavadinti bendrosiomis kvalifikacijomis.

Kadangi laiko požiūriu profesinis rengimas negali būti išstestas, tai neįmanoma naujųjų mokymo tikslų tiesiog prijungti prie senųjų. Pertvarka įmonėse turi sąlygoti profesinio rengimo pertvarkymą. Jeigu anksčiau profesinio rengimo sistemoje, siekiant atsiliepti į didėjančio darbo pasidalijimo tendencijas, buvo stengiamasi pateikti kuo daugiau specialiųjų profesinių žinių ir įgūdžių ir dėl to įvairių siaurų specialybių skaičius viršijo 700, tai dabar, praplatėjus profesiniam rengimui, specialybių skaičius sumažėjo perpus.

Mokymo tikslo formulavimas yra sudėtingas ir svarbus uždavinys. Visas mokymo procesas turi būti naudojamas kaip aiškiai išreikšta tikslo funkcija.

Ugdymo turinio teoretikas Robert F. Mager (1994) pateikia 3 tikslų formulavimo kriterijus:

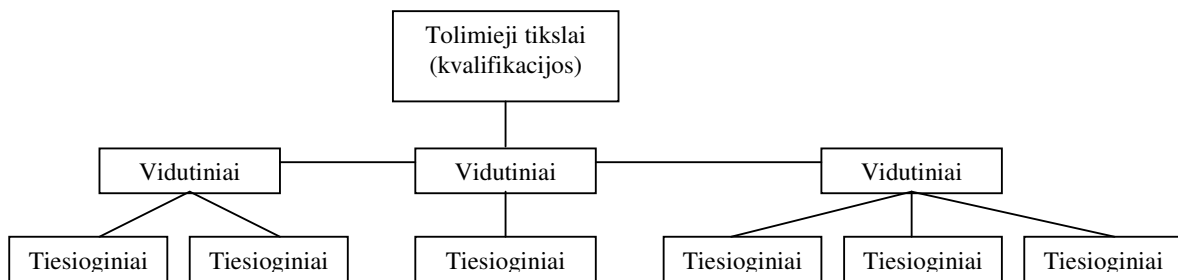
- tikslas pažymi galutinį mokinio elgesį, t.y tai, ką jis po mokymo privalo mokėti daryti;
- tikslas aiškiai nurodo kokiomis sąlygomis elgsena pasireiškia;
- tikslas yra mokinio elgsenos vertinimo kriterijus.

Mokymo tikslų skaidymas yra problematiškiausias mokymo tikslų kūrimo darbo momentas. Tikslų skaidymas, smulkinimas yra ne jų formalumo uždavinys, bet mokymo į dalykus, temas, mokymo dozes ir panašiai, taip pat pasiekimų kontrolės prielaida.

Tikslai pagal abstraktumo laipsnį klasifikuojami į: [8 pav.]

- tolimuosius;
- vidutinius;
- tiesioginius.

Tolimieji tikslai turi apibendrinantį pobūdį ir dažniausiai nesiejami su konkrečiu mokymo turiniu. Tolimieji tikslai reiškia kvalifikacijas, būtinas darbuotojo profesinėms funkcijoms atlikti. Į tikslus orientuotos profesinio mokymo programos yra rengiamos vidutinių tikslų lygyje. Vidutiniai tikslai skaidomi į tiesioginius tikslus, atitinkančius tam tikras mokymo temas. [34, 34]

5 pav. Įvairaus abstraktumo laipsnių mokymo tikslų struktūra.

Pagal dalykinį pobūdį tikslai skirstomi į:

- bendruosius;
- dalykinius.

Bendrieji tikslai dažniausiai būna tolimesnių ir vidutinių tikslų lygiuose. Jais yra apibūdinamos bendrosios kvalifikacijos, reikalingos veiklai, o ne tam tikrai profesijai, kurių ugdymui mokymo programoje dažniausiai nėra planuojami specialūs mokomieji dalykai.

Dalykiniai tikslai fiksuoja tai, ką iš konkretaus mokymo dalyko mokiniai turi išmokti arba tai, ką jie turi išmokti daryti.

Visi dalykiniai tikslai pasiskirsto į 3 sritis:

1. Kognityvinę sritį.

Kognityviniais tikslais pažymimos pažinimo suvokimo srities siekiamybės, kurios labiau pasireiškia intelektualinėje žmogaus veikloje.

2. Psichomotoriniai tikslai pažymi siekiamus fizinius įgūdžius, paremtus žmogaus mokėjimus:

- imitavimo;
- manipuliavimo;
- tikslumo;
- veiklos skirstymo;
- natūralumo.

3. Afektyviniai tikslai aprašo žmogaus elgsenas, susijusias emocijomis, nuostatomis, jausmais, pripažinimu ir kt. D. R. Krathwohl (1973) išskyrė 5 lygius:

- dėmesio;
- reagavimo;
- vertingumo;
- vertingumo palyginimo;
- vertingumo apibrėžimo.

Išskiriami šie mokymo tikslų formulavimo etapai:

1. Profesinių kvalifikacijų kaip tolimesnių profesinio mokymo tikslų apibrėžimas.
2. Tolimesnių tikslų išskaidymas į vidutinio abstraktumo tikslus.
3. Kiekvieno vidutinio abstraktumo mokymo tikslo įvertinimas kognityvinės, afektyvinės arba psichomotorinės srities pažiūriu.
4. Kiekvienos kognityvinės, afektyvinės bei psichomotorinės srities tikslas įvertinamas tikslų pasireiškimo lygių atžvilgiu.
5. Vidutinio abstraktumo lygio tikslai – į smulkius tikslus.

2.4. Mokymo turinys ir mokymo tikslų vertinimas

Kaip vienas iš mokymo programų parametrų yra mokymo turinys. „Baltojoje knygoje“ [23, 12] rašoma, kad pagrindinio profesinio mokymo turinys sudarytas iš:

1. Bendrojo lavinimo ir bendrakultūrinių dalykų.
2. Profesinio mokymo dalykų, kurie savo ruožtu skirstomi į teorinį ir praktinį mokymą.

Pagrindinio profesinio mokymo programų bendrieji reikalavimai nustato mokymosi trukmę, priimtą mokytis į profesinę mokyklą amžių, apibrėžia mokymo plano apimtį, nusako specialybės mokymo programą, profesinių kvalifikacinių reikalavimų, dalykų programų charakteristiką. Bendruosiuose reikalavimuose pabrėžiama, kad praktinis mokymas turi sudaryti apie 70 proc. profesinio mokymo dalykams skirtą laiką bei pažymėta, kad darbo saugos ir ekologijos dalykai integruojami į profesinio mokymo dalykų ciklą. Apie 30 proc. skiriama kultūriniais dalykams.

Pagrindiniai mokymo tikslų pasiekimo įvertinimo parametrai yra sudėtinė mokymo programos dalis, todėl jie numatomi kartu su mokymo tikslais bei turiniu. Svarbu žinoti, kad mokymo tikslų pasiekimo įvertinimas:

- būtų orientuotas į profesinio mokymo standartus;
- apimtų ne tik teorinį, bet ir praktinį mokymą;
- remtųsi tik asmeniniais mokinio pasiekimais;
- įvertintų ne tik dalykines, bet ir bendrąsias kvalifikacijas.

Pagrindiniai mokymo tikslų pasiekimo įvertinimo parametrai turi būti neatsieti nuo pačių tikslų ir žinomi iš anksto ne tik mokytojams, bet ir mokiniams [34, 44]. Į mokymo programas turi būti įtraukiami tokie mokymo tikslų pasiekimo įvertinimo parametrai:

- bendras baigiamųjų egzaminų skaičius, jų sąrašas ir egzaminų trukmė;
- trumpa kiekvieno egzamino charakteristika, nurodant egzamino trukmę, formą ir įvertinamas kvalifikacijas;

- galutinio įvertinimo balo skaičiavimo algoritmas.

Mokymo tikslų įvertinimas – tai nustatymas ar pasiekti anksčiau iškelti ir planuoti mokymo tikslai.

Profesinio mokymo tikslų pasiekimo įvertinimas atliekamas baigiamųjų egzaminų pagalba, remiantis jų rezultatais nusprendžiama, ar išėjęs numatytą mokymo programą mokinys įgijo reikiamą profesinę kvalifikaciją. Čia svarbu įvertinti ne tik dalykines, bet ir bendrąsias kvalifikacijas, kurios buvo įtrauktos į mokymo tikslus. Bendrųjų kvalifikacijų patikrinimų problema įvertinama kaip viena iš svarbiausių profesinio mokymo problemų, kuri iki šiol dar nėra išspręsta daugelyje šalių [24, 106]. Vokietijos Šverin tyrimų institutas atlieka specialius tyrimus bendrųjų kvalifikacijų ugdymo problemoms spręsti, kur vienas iš pagrindinių uždavinių – kaip bendrosios kvalifikacijos ir dalykinės gali būti integruotos viename egzamine kaip bendras profesinių reikalavimų atspindys.

Konkretus mokymas parenkamas atžvelgiant į suformuluotus mokymo tikslus. Profesinio mokymo programos tikslai – mokymo tikslai – mokymo turinys, formos, metodai, būdai ir t.t.

Mokymo turinio struktūros komponentai yra šie:

- bazinis profesinis mokymas;
- specialybės mokymas;
- specializacijų mokymas.

Profesinio mokymo turinio struktūros komponentai nusako profesinio mokymo turinio perimamumą ir suderinamumą su kitais švietimo etapais. Profesinio rengimo branduolį sudaro bendrojo lavinimo dalykų žinios, kurias moksleiviai įgyja iki profesinio rengimo sistemoje.

Rengiamos pagrindinio profesinio mokymo modulinės programos. Šių programų rengimui daro poveikį Europos Sąjungos šalių atitinkamųjų profesinių mokyklų partneriai ir tarptautinės programos.

Profesinio mokymo metodikos centras trišaliu principu (švietimo atstovai, darbdaviai, profesinės sąjungos) kuria ūkio šakų ekspertų grupes, kurių pagrindiniai uždaviniai yra formuoti siūlymus dėl mokymo programų rengimo prioritetų, kvalifikuotų darbuotojų rengimo politikos, profesinių kvalifikacinių reikalavimų, ekspertuoja mokymo programas. Išanalizavus mokymo programos kūrimo pagrindus galima išskirti šiuos mokymo programos parametrus: kvalifikacijas, mokymo tikslus, bendrąsias kvalifikacijas, mokymo turinį, mokymo planą, mokymo tikslų įvertinimą.

3. PROFESINIO MOKYMO ORGANIZAVIMO VISAGINO PASIENIEČIŲ MOKYKLOJE ANALIZĖ.

3.1. Išorės ir vidaus veiksniai, įtakoiantys mokymą.

Lietuvos įstojimas į Europos Sąjungą (toliau – ES) įtakoja, kad išorinių sienų apsaugą ir pasienio patikrinimus atliktų profesionalus, turintis specialų pasirengimą, personalas. Organizuojant mokymus reikia atsižvelgti į poreikius, atsirandančius dėl veiklos aplinkos pokyčių, ypatingai dėl ES poveikio.

Mokymų metu yra atsižvelgiama į ES teisę, o tai reiškia, kad reikia užmegzti ryšius su pasienio apsaugos tarnybos veiklos požiūriu svarbiausių ES valstybių mokymo įstaigomis, bei dalyvauti kitoje tarptautinėje veikloje.

Praktinis Šengeno Acquis reikalavimų įgyvendinimas prie Lietuvos sienų, kurios yra išorinės ES sienos, šiuo metu įtakoja VSAT personalo mokymų, susijusių su sienos apsauga ir pasienio patikrinimais, turinį ir programas bei skatina jų kokybę pakelti iki ES šalių narių pasienio apsaugos personalo mokymo lygio ir standartų. VSAT turi siekti, kad joje dirbtų kvalifikuoti pedagogai, gerai išmanantys ES ir Šengeno Acquis (teisyno) [5] reikalavimus.

VSAT pasirengimas saugoti ES išorines sienas yra neįmanomas be tarptautinio bendradarbiavimo ir ryšių su užsienio partneriais plėtros. Dėl to ir toliau augs užsienio kalbų mokymo poreikiai.

VSAT reikia plėsti tarptautinį bendradarbiavimą ir sukurti veikiančius reguliarius ryšius su užsienio valstybių pasienio apsaugos mokymo įstaigomis: Latvijos, Lenkijos, Suomijos ir kitų Baltijos jūros regiono valstybių.

Didelę įtaką turi informacinės visuomenės plėtra šalyje bei su tuo susijusios išlaidos veiklos modernizacijai.

Atsižvelgiant į VSAT personalo kiekybinius ir kokybinius poreikius padidėja priėmimo į Visagino pasieniečių mokyklą (toliau – Mokyklą) pagrindinio profesinio rengimo kursantų skaičius bei kvalifikacijos kėlimo, įvadinio ir neakivaizdinio mokymo kursantų-pareigūnų skaičius. Tai įtakoja mokyklos pedagoginio personalo darbo krūvio padidėjimą, naujų auditorijų įrengimą bei vietų bendrabučiuose padidėjimą, pareikalausiantį žymų lėšų šioms reikmėms įgyvendinti.

Dėl augančio sienos apsaugos ir pasienio patikrinimų veiklos modernizavimo įdiegiant naujas kompiuterines, technines kontrolės, stebėjimo sistemas ir toliau joms tobulėjant, rūpinamasi, kad pedagogai nuolat tobulintųsi ir neatsiliktų nuo techninio progreso. Aktualus

išliko ir dėstytojų mokymas, susijęs su pedagoginiam darbui reikalingų teorinių žinių ir praktinių įgūdžių stiprinimu.

Rengiant bei tobulinant esamas mokymo programas VSAT atsižvelgia į ES bei Šengeno Acquis reikalavimus. Plėtojamas bendradarbiavimas su įvairiomis šalies švietimo įstaigomis: Muitinės mokykla, policijos mokykla ir centrais bei Mykolo Romerio universitetu, Ugniagesių gelbėjimo mokykla.

Toliau didėja VSAT tiriamosios veiklos reikšmė. VSAT veiklos aplinka ir praktiniai darbo metodai yra tobulinami, dėl to įmanoma laiku pastebėti pokyčius ir laiku daryti jiems įtaką. Mokykla stiprina tiriamosios veiklos vaidmenį ir jos įtaką visai VSAT veiklos plėtrai. Be intelektualinio potencialo ir bendrų organizacinių priemonių tam prireiks skirti ir papildomų lėšų.

3.2. Personalo rengimo tarnybai organizavimas.

VSAT pareigūnų ir tarnautojų profesinį rengimą reglamentuoja VSAT vado 2006 m. vasario 8 d. įsakymu Nr.4-90 patvirtinta Profesinio rengimo organizavimo instrukcija [7], kuri yra pagrindinis dokumentas, reglamentuojantis strateginį profesinį rengimo planavimą, bei pasieniečių rengimą Visagino pasieniečių mokykloje (toliau -Mokykla).

Įgyvendindama personalo rengimo tarnybinėms reikmėms mokymą, Mokykla vykdo šiuos mokymus:

- pagrindinį profesinį mokymą;
- mokymą eksternu;
- įvadinį mokymą.

Daugiau kaip prieš 15 metų VSAT įkūrė mokymo įstaigą kuri ruošia pirminės grandies [1] pareigūnus (eilinius pasieniečius). Mokykla darbą organizuoja vadovaudamasi mokyklos nuostatais [8] bei darbo tvarkos taisyklėmis [16].

Mokyklos misija – vidaus reikalų profesinė mokymo įstaiga, VSAT struktūrinis padalinys, atliekantis teorinį bei praktinį pagrindinį profesinį ir neformalųjį suaugusiųjų mokymą ir siekiantis, kad joje parengtas VSAT personalas kompetentingai vykdytų sienų apsaugą, atvykstančiųjų į šalį ir išvykstančių iš jos asmenų pasienio tikrinimą oro, jūrų, upių uostų ir sausumos pasienio kontrolės punktuose. Mokykla vykdo VSAT tiriamąją veiklą, kuria siekiama užtikrinti VSAT strateginių tikslų įgyvendinimą bei sukurti pagrindą sprendimų priėmimui visuose VSAT veiklos sektoriuose ir lygiuose [17].

Vadovaujantis kasmetiniais VSAT vado įsakymais „Dėl einamųjų metų profesinio rengimo“, Mokykloje organizuojamas mokymas:

1. pagal pagrindinio profesinio mokymo programą, suteikiant pasieniečio kvalifikaciją:

1.1. pagrindinis profesinis rengimas – mokymosi trukmė 2 m;

1.2. pagrindinis profesinis rengimas (eksternu) – mokymosi trukmė 38 savaitės;

2. įvadinio mokymo programos:

2.1. įvadinio mokymo kursai 15 savaitių (asmenys, turintys aukštąjį universitetinį, aukštąjį neuniversitetinį, aukštesnįjį bei specialųjį vidurinį išsilavinimą, įgytą iki 1995 m., neatitinkantys keliamų kvalifikacinių reikalavimų pasieniečio pareigoms, bet pretenduojantys jas užimti [9]);

2.2. įvadinio mokymo kursai 2 savaitės (asmenys, turintys aukštąjį universitetinį ar aukštąjį neuniversitetinį išsilavinimą, pretenduojantys užimti pareigas nesusijusias su tiesiogine valstybės sienos apsauga [9]);

3. kvalifikacijos tobulinimo kursai nuo 1 d. iki 8 savaitių. [11]

Mokykloje mokymo procesas organizuojamas vadovaujantis 2006 m. VSAT vado patvirtinta mokymo organizavimo instrukcija [10], kurios tikslas yra užtikrinti sklandų ir kokybišką mokymo organizavimą mokykloje. Ja siekiama laiduoti sklandų ir kokybišką mokymo turinio planavimą, organizavimą, vykdymą ir kontrolę, atitinkančią šiuolaikinius ugdymo tikslus bei VSAT poreikius. Instrukcijoje numatyti šie mokymo planavimo ir organizaciniai dokumentai:

- *VSAT vado metinio įsakymo dėl profesinio rengimo projektas.*
- *Metinis mokyklos viršininko įsakymas dėl profesinio rengimo, kuriame numatomos teorinio ir praktinio mokymo tobulinimo priemonės, auklėjamojo pobūdžio renginiai, teorinis ir metodinis darbas.*
- *Skyrių veiklos planai, kuriuose atsispindi pagrindiniai organizaciniai, įvairaus pobūdžio metodiniai renginiai (skyriaus posėdžiai ir jų tematika, dėstytojų darbas, metodinių didaktinių priemonių kūrimas, paskaitų planų-konspektų atnaujinimas, užsiėmimų organizavimas ir kt.), auklėjamosios ir mokymo materialinės techninės bazės tobulinimo kryptys.*
- *Individualus dėstytojo veiklos planas, kuriame nurodoma dėstytojo darbo krūvio apskaita, metodinis, organizacinis darbas, kvalifikacijos tobulinimas.*
- *Pasieniečio mokymo programa.*
- *Įvadinio mokymo programos.*
- *Kvalifikacijos tobulinimo kursų programos.*
- *Dalykų teminiai planai, kuriuose nurodomas nuoseklus, proporcingas pagrindinės dalyko medžiagos išdėstymas.*
- *Planai-konspektai.*

- *Pasieniečio profesinio mokymo grafikas*, kuriame nurodyti stojamieji egzaminai, teorinis mokymas, stažuotės, sesijos, atostogos, baigiamasis kvalifikacinis egzaminas.

- *Užsiėmimų tvarkaraščiai*, kurie užtikrina proporcingą teorinį ir praktinį mokymą, atspindi dėstytojų ir kursantų nuoseklų darbo krūvio paskirstymą, sudaro optimalias sąlygas auklėjamajai ir ugdomajai veiklai.

- *Profesijos mokymo dienynai*.

- *Egzaminų (įskaitų) žiniaraščiai*.

- *Kursantų pažangumo suvestinė*, kurios pagrindu nustatomi kursantų stipendijų lygiai, išduodami diplomai ir pažymėjimai.

Be to šioje instrukcijoje yra numatyta mokymo organizavimo eiga, numatytos užsiėmimų rūšys bei formos, mokymosi pasiekimų vertinimas, pedagogų darbo krūvio planavimas ir normatyvai.

Mokykloje nuolat vykdomas mokymo proceso organizavimo tobulinimas. Mokymo proceso tobulinimas bei efektyvumo užtikrinimas vykdomas tokia tvarka:

1. kursų organizavimas;
2. kursų vykdymas;
3. kursantų, pareigūnų-kursantų anketinė apklausa;
4. kursų eigos ir vykdymo įvertinimo diagramos braižymas;
5. išvados;
6. rekomendacijos.

Ši mokymo proceso efektyvumo kontrolės procedūra yra nenutrūkstamas procesas, kuris vykdomas nuolat, dalinai koreguojant mokymo metodiką bei patį mokymo procesą, siekiant kuo efektyviau perteikti mokymo medžiagą betarpiškiems jos gavėjams – pareigūnams-kursantams.

Kursų eigos „Išvados“ atitinkamai „Kursų eigos įvertinimo diagramoms“ leidžia pateikti eilę „Rekomendacijų“ dėstytojams ir kitiems mokymo proceso dalyviams siekiant kryptingai ir lanksčiai koreguojant taikyti mokymo procesą, siekiant maksimaliai galimų rezultatų.

Be to, siekdamas užtikrinti pedagogų darbo kokybės kontrolę, mokyklos viršininkas patvirtino paskaitų stebėjimo instrukciją [18], kuria vadovaujantis du kartus į metus organizuojamas paskaitų stebėjimas, jo rezultatai aptariami su dėstytojais.

Pagrindinis profesinis mokymas 2001 – 2004 m. buvo organizuojamas pagal Pasieniečio mokymo programą [12] (standarto valstybinis kodas S 386103). Programa buvo derinta su Švietimo ir mokslo ministerija bei VSAT Štabo viršininku. Šiuo metu profesinis

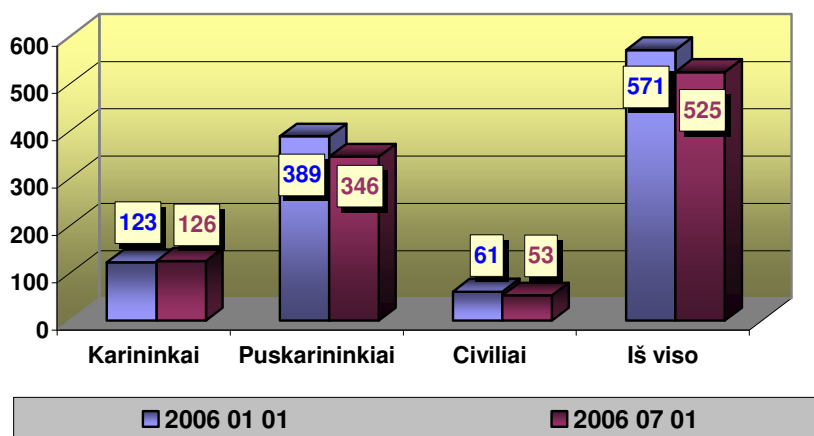
rengimas vykdomas pagal atnaujintą, suderintą su kompetentingomis institucijomis (Europos Sąjungos Specialiuoju pasieniečių mokymo centru (ACT), Švietimo ir mokslo ministerijos Centrinės profesinio mokymo ekspertų komisija) ir patvirtintą 2 metų trukmės pasieniečių mokymo programą [13]. Naujoji pasieniečių rengimo programa parengta pagal ES Specialiojo pasieniečių mokymo centro, esančio Austrijoje, parengtas rekomendacijas.

Į programą įtraukti pagrindiniam profesiniam rengimui privalomi dalykai pagal Švietimo ministerijos įsakymų reikalavimus, t. y. civilinė sauga – 34 val.[2], ekonomikos ir verslo pagrindai – 120 val., estetika – 40 val., kūno kultūra – 118 val., valstybės kalbos kultūra ir specialybės kalba – 40 val.[3]. Planuojama įtraukti papildomai į mokymo programą – Darbuotojų saugos ir sveikatos programą [4].

Programoje numatytos ir stažuotės, kurios sudaro 60 – 70 proc. specialybės dalykams skirtų valandų [3], o 2 metų programoje baigiamajame kurse turi būti skiriama 15 savaičių praktiniam profesijos mokymui.

Į Pasieniečio mokymo programą įtrauktas 500 valandų Būtinųjų karinių mokymų kursas, patvirtintas Lietuvos Respublikos Kariuomenės vado [15]. Pabaigę šį kursą mokyklos absolventams įskaitoma privalomoji pradinė karo tarnyba.

Iš pirmo žvilgsnio atrodytų, kad mokymo pagrindinio profesinio mokymo programa yra optimalios apimties ir šiandieninė situacija leidžia rengti pasienietį net 2 metus. Tačiau išanalizavus VSAT 2006 m. I-o pusmečio ataskaitą [19], matyti, kad 2006 m. liepos 1 d. VSAT dirbo 4431 darbuotojas. 2006 m. sausio 1 d. duomenimis, buvo nesukomplektuota – 571 (11.5 proc.), 2006 m. liepos 1 d – 525 (10.6 proc.) pareigybės (1 pav.).

6 pav. VSAT nekomplekto dinamika 2006 m. I-o pusmečio ataskaitos duomenys

Taigi, problema yra ta, kad šiai dienai minėta programa yra per didelės apimties laiko atžvilgiu ir VSAT būtų tikslinga ją tobulinti. Aišku, kad rengiant profesionalų pasienietį mokymo programą trumpinti profesinių dalykų sąskaita netikslinga, nes nukentėtų teorinis

pasieniečių rengimas. Mokymo turinio kokybės požiūriu tikslinga būtų peržiūrėti mokymo programą ir išnagrinėti galimybę sutrumpinti pasieniečio rengimo trukmę iki 1,5 metų sumažinant karinių mokymų trukmę. Tokiu būdu atsirastų galimybė greičiau didinti pareigūnų skaičių. Palyginimui, Klaipėdos policijos mokykloje policijos pareigūnai rengiami pagal 1,5 m. policininko profesinio rengimo programą [53].

2003 m. gegužės mėn. įsigaliojęs Vidaus tarnybos statutas[1] nustatė, kad jei pareigūnai neturi užimamoms pareigoms būtino išsilavinimo ir jo neįgyja per įstatyme nustatytą laiką tokiu atveju pareigūnai turi būti paskiriami į pareigas atitinkančias jų turimą išsilavinimą, o jei su tuo nesutinka – atleidžiami iš vidaus tarnybos. VSAT sistemoje pakankamai daug pirminės grandies pareigūnų dirbo nebaigę vidaus reikalų profesinio mokymo įstaigos. Atsirado poreikis organizuoti profesinį rengimą dirbantiems pirminės grandies pareigūnams, dėl to buvo patvirtintas **eksterno mokymo planas** [14]. Pareigūnai pradėti rengti pagal Pasieniečių mokymo programą, išklauso tą patį mokymo kursą kaip ir rengiami pagal pagrindinio profesinio rengimo programą tik neatliekant stažuočių.

Įsigaliojus jau minėtam statutui [1] atsirado poreikis organizuoti **įvadinio mokymo kursus**, asmenims pretenduojantiems į pareigas vidaus tarnyboje, turintiems aukštąjį universitetinį ar aukštąjį neuniversitetinį išsilavinimą. Todėl VSAT pradėjo organizuoti dviejų rūšių įvadinio mokymo kursus: 15 savaičių ir 2 savaičių įvadinio mokymo kursai. Siekiant tinkamai paruošti minėtus asmenis tarnybai pasienyje, 2005 m. buvo parengta ir patvirtinta įvadinio mokymo programa [9] bei pradėtas apmokymas.

Apibendrinant galima būtų teigti, kad personalo rengimo VSAT reikmėms sistema yra reglamentuota. Vadovybė, siekdama strateginių tikslų mokymo srityje, rengia bei įtakoja teisės aktų rengimą, kad užtikrintų savalaikį mokymo tikslų pasiekimą, personalo mokymą bei nuolatinį personalo skaičiaus didėjimą. Vis naujų reikalavimų įgyvendinimas prie Lietuvos sienų, įtakoja VSAT personalo mokymų, susijusių su sienos apsauga ir pasienio patikrinimais, turinį ir programas bei skatina jų kokybę pakelti iki ES šalių narių pasienio apsaugos personalo mokymo lygio ir standartų.

4. PROFESIJŲ IR KOMPETENCIJŲ KOKYBINIS IR KIEKYBINIS TYRIMAS

4.1. Pasiemiečių, baigusių Visagino pasieniečių mokyklą, tyrimo metodika ir organizavimas

Tyrimo metu naudotas anketavimo metodas. Anketavimas vykdytas VSAT padaliniuose 2006 m. lapkričio-gruodžio mėnesiais. Respondentai ir padaliniai, vykdant apklausa, buvo pasirinkti atsitiktinai. Buvo pateikta 20 anketų VSAT tarnaujantiems pasieniečiams, baigusiems Visagino pasieniečių mokyklą. Gauta 19 anketų su atsakymais iš visų padalinių.

2 lentelė

Vidurinis		Aukštesnysis		Aukštasis	
Kursantų skaičius	%	Kursantų skaičius	%	Kursantų skaičius	%
14	73,7	5	26,3	0	0

Akivaizdu, kad daugiau kaip 73,7 % respondentų mokėsi mokykloje su viduriniu išsilavinimu bei 26,3 proc. kursantų turėjo aukštesnį išsilavinimą.

3 lentelė

18-21 m.		22-27 m.		28 ir daugiau	
Kursantų skaičius	%	Kursantų skaičius	%	Kursantų skaičius	%
7	36,8	12	63,2	0	0

Baigusiųjų mokyklą pasieniečių amžius balansuoja nuo 18 iki 27 metų.

4 lentelė

2003 m.		2004 m.		2005 m.	
Kursantų skaičius	proc.	Kursantų skaičius	proc.	Kursantų skaičius	proc.
14	73,7	5	26,3	0	0

Dauguma respondentų baigė mokyklą 2003 metais (73,7 %).

5 lentelė

Įdomi pasieniečio profesija		Geros sąlygos		Atsarginis variantas		Neturi nuomonės	
Kursantų skaičius	%	Kursantų skaičius	%	Kursantų skaičius	%	Kursantų skaičius	%
6	31,6	3	15,8	2	10,5	8	42,1

Pagrindinės respondentų įvardintos priežastys, kas paskatino stoti į mokyklą, tai įdomi pasieniečio profesija (31,6 %), geros sąlygos (15,8 %) bei į mokyklą stojo dėl to, kad nepasisekė įstoti kitur (10,5 %). Įdomiausia tai, kad beveik pusė respondentų negalėjo įvardinti priežasties, kodėl pasirinko pasieniečio profesiją.

6 lentelė

Iki 1 m.		Virš 1 m.		Nežino	
Kursantų skaičius	%	Kursantų skaičius	%	Kursantų skaičius	%
10	52,6	5	26,3	4	21,1

Daugumos respondentų stažas VSAT – vieneri metai.

7 lentelė

Nėra problemų		Teorija neatitinka praktikos arba atvirkščiai		Aprūpinimas		Neturi nuomonės	
Kursantų skaičius	%	Kursantų skaičius	%	Kursantų skaičius	%	Kursantų skaičius	%
14	73,7	1	0,5	2	10,4	2	10,4

2/3 respondentų neturi problemų pradėjus dirbti. Pagrindinės įvardintos problemos yra: teorija neatitinka praktikos arba atvirkščiai bei nepakankamas aprūpinimas.

8 lentelė

Teorija				Praktika	Problemų nėra
Dokumentai	Anglų kalba	Psichologija	Pasienio sargybos		
7	2	1	1	7	3

Dauguma respondentų įvardina teorijos (dokumentų, anglų kalbos, psichologijos, pasienio sargybų) bei praktikos trūkumus ruošiant pasieniečius.

9 lentelė

Ginklai	Spec.priemonės	Ryšio priemonės	Stebėjimo priemonės	Radiacijos matavimo prietaisai	Dokumentų patikros prietaisai	VSATIS
8	9	12	13	8	5	9

Dažniausiai respondentai dirba su stebėjimo, ryšio ir spec. priemonėmis bei VSATIS (Valstybės sienos apsaugos tarnybos informacinės sistemos).

10 lentelė

Saugau valstybės sieną	10
Valstybės sienos (toliau – VS) apžiūra	2
Dokumentų tikrinimas	2
Transporto priemonės apžiūra	3
Tikrinu dokumentus VSATIS	1
Stebiu vietovę	1
Pildau dokumentaciją	1
Tikrinu traukinio keleivius	3
Saugau užkardą	1
Tikrinu VS ženklus	2

Pagrindines funkcijas, kurias atlieka pasieniečiai, t.y. saugo valstybės sieną, yra transporto priemonių bei valstybės sienos apžiūra, traukinio keleivių tikrinimas.

11 lentelė

Patrulis	Stebėjimo postas	Slapukas	Sienos sargybinis	Mobilus patrulis	Transporto priem. apžiūra	Dokumentų tikrinimas
11	6	6	3	4	1	2

Kalbant apie sargybas, daugelis respondentų būna paskirti į patrulius, stebėjimo postus, slapukus bei mobiliuosius patrulius.

12 lentelė

Rengiamasi tik instruktazo metu	Rengiamasi užsiemimų metu	Savarankiškai
4	1	10

Pasirengimas tarnybai dažniausiai vykdomas savarankiškai bei instruktazo metu.

13 lentelė

Pasienio kontrolės punktas		Užkarda		Rinktinė	
Kursantų skaičius	proc.	Kursantų skaičius	proc.	Kursantų skaičius	proc.
0	0	19	100	0	0

Šie duomenys rodo, kad absoliuti dauguma pasieniečių, baigusių mokyklą, yra paskiriami dirbti į užkardą.

14 lentelė

Stacionari		Kombinuota		Stacionari ir kombinuota	
Kursantų skaičius	proc.	Kursantų skaičius	proc.	Kursantų skaičius	proc.
7	36,8	7	36,8	5	26,4

Darbo vieta yra ir stacionari ir kombinuota.

15 lentelė

Taip		Ne		Neturi nuomonės	
Kursantų skaičius	%	Kursantų skaičius	%	Kursantų skaičius	%
17	89,5	2	10,5	0	0

Kaip leidžia manyti pateikti apklausos duomenys, respondentai darbo vietose susiduria su įvairaus pobūdžio stresoriais ir dažnai patiria įtampą.

16 lentelė

Geras		Blogas		Neturi nuomonės	
Kursantų skaičius	%	Kursantų skaičius	%	Kursantų skaičius	%
18	94,6	0	0	1	0,4

Mikroklimas darbo vietose respondentus tenkina.

17 lentelė

Taip		Ne	
Kursantų skaičius	proc.	Kursantų skaičius	proc.
19	100	0	0

Darbe yra paisoma teisinių nuostatų.

18 lentelė

Geros		Blogos		Neturi nuomonės	
Kursantų skaičius	%	Kursantų skaičius	%	Kursantų skaičius	%
10	52,6	5	26,4	4	21,0

Galimybes tobulėti darbo vietose daugiau kaip pusė respondentų įvardina kaip geras, bet ketvirtadalis apklaustųjų neturi tokių sąlygų.

Tyrimo etapo (pasieniečių, baigusių mokyklą) išvados:

1. Dauguma respondentų pasirinko pasieniečio profesiją atsitiktinai. Tai didelė tikimybė, kad šios profesijos respondentai neturi didelio susidomėjimo šia profesija.

2. Pasieniečiai tinkamai parengiami darbui VSAT, kadangi daugelis respondentų neturi jokių problemų pradėjus dirbti, bet įvardino kokios pagrindinės silpniausios vietos ruošiant pasieniečius, t.y teorija (dokumentų patikra, anglų kalba, psichologija, pasienio sargybos) bei praktikos trūkumai ruošiant pasieniečius. Reikalingas nemažas specifinis pasirengimas (darbas su ginklais, spec. priemonėmis, radiacijos matavimo prietaisais ir kt.).

3. Pagrindinės funkcijos, su kuriomis susiduria pasieniečiai, baigę mokyklą, yra saugoti valstybės sieną, tikrinti dokumentus bei transporto priemones, dirbti su stebėjimo, ryšio ir spec. priemonėmis bei VSATIS.

4. Darbo metu patiriama įtampa.
5. Tobulėjimo galimybių mažai, bet tai galima pasiekti savarankiškai dirbant.

4.2. Pasienio užkardų vadovų, tyrimo metodika ir organizavimas

Tyrimo metu naudotas anketavimo metodas. Anketavimas vykdytas VSAT padaliniuose 2006 m. lapkričio-gruodžio mėnesiais. Respondentai ir padaliniai, vykdant apklausa, buvo pasirinkti atsitiktinai. Buvo pateikta 15 anketų VSAT rinktinių užkardų vadovams. Gauta 11 anketų su atsakymais iš visų padalinių.

19 lentelė

Pasisienio kontrolės punktas		Užkarda		Rinktinė	
Pareigūnų skaičius	%	Pareigūnų skaičius	%	Pareigūnų skaičius	%
0	0	8	72,7	3	27,3

Daugumos apklaustų respondentų darbo vieta yra užkardoje.

20 lentelė

Valstybės sienos apsaugos (toliau – VSA) taktika	4
Dokumentų patikra	2
Teisė	6
Psichologija	3
Kinologija	1
Karinis pasirengimas	3
Rikiuotė	1
Topografija	2
Medicininė pagalba	1
Transporto priemonės vairavimas	1
Policijos veiklos taktika	2
VSATIS	1
Norminiai dokumentai	3

Pagrindinės žinios, kurios yra reikalingos pasieniečiui, tai teisė, VSA taktika, psichologija, karinis pasirengimas, norminių dokumentų žinojimas.

21 lentelė

Šaudyba	2
Savigynos veiksmai	3
Vairavimas	1
Orientavimasis vietovėje	2
Bendravimas	3
Dokumentų patikra	6
Taktika	1
Rikiuotė	1
Dokumentacijos pildymas	2
VSATIS	2
Radiacijos matavimas	2
Transporto priemonė stabdymas	1
Transporto priemonės patikra	3
Asmenų patikra	1

Pasieniečiams reikalingi praktiniai įgūdžiai: dokumentų ir transporto priemonių patikra, savigynos veiksmai, VSATIS, radiacijos matavimas, orientavimasis vietovėje.

22 lentelė

Negerbiama patirtis ir amžius	1
Problemų nėra	6
Sunku pritapti	1
Priklauso nuo asmeninių savybių	1

Įsiliejant į kolektyvą problemų nekyla, vyrauja statutiniai santykiai, aiškiai reglamentuotos pareigos ir funkcijos.

23 lentelė

Taip	Ne
10	1

Specifiniai įgūdžiai reikalingi.

24 lentelė

Psichologiškai pasitikėti savimi, tinkamai elgtis kritiškose situacijose	5
Pėdsekystė	3
Fizinis pasirengimas	3
Dokumentų identifikavimas	2
Transporto priemonės vairavimas	1
Transporto priemonių identifikavimas	1

Specifiniai įgūdžiai pasieniečiams yra būtini tokie, kaip psichologiškai pasitikėti savimi, tinkamai elgtis kritiškose situacijose, dokumentų ir transporto priemonių patikra, fizinis pasirengimas, pėdsekystė bei transporto priemonės vairavimas.

25 lentelė

Palengvės ir pagreitės duomenų perdavimas	1
Lengviau sulaikyti pažeidėjus	1
Tarnyba taps efektyvesnė, mobilesni	4
Sumažės fizinis darbas	1
Niekuo nepasikeis	1

Patobulinus techniką ir informacines sistemas tarnyba taps efektyvesnė, mobilesni, pagreitės duomenų perdavimo srutai, sumažės fizinis darbas.

26 lentelė

Orientuotis vietovėje	1
Patruliavimas su pasienio laivais	1
Teisė	1
Kovinė savigyna	1
Psichologija	2
Karinis pasirengimas	1
Dokumentų patikra	1
Kinologija	1
LR teisėsaugos institucijų veikla	1
Etika	1

Visos šios temos yra dėstomos mokykloje.

27 lentelė

Teigiamai		Neigiamai		Neturi nuomonės	
Pareigūnų skaičius	%	Pareigūnų skaičius	%	Pareigūnų skaičius	%
9	81,8	0	0	2	18,2

81,8 % respondentų kursantus, baigusius mokyklą, įvertino teigiamai.

28 lentelė

Teorijos stoka	3
Praktikos stoka	4
Psichologinės problemos	1
Problemų nėra	1
Dažnai sergama	1
Pasitikėjimas savimi	2
Blogas aprūpinimas	4
Blogas užsienio kalbos žinojimas	1
Trūksta savarankiškumo	1

Pagrindinės problemos, su kuriomis susiduria pasieniečiai, tai praktikos bei teorijos stoka, blogas aprūpinimas ir trūksta pasitikėjimo savimi.

29 lentelė

Geras šaudymas	1
Geros teorinės žinios	4
Geras fizinio, savigynos pasiruošimas	3
Gerai išmano dokumentų patikrą	2
Gerai praktiniai įgūdžiai	1
Gera disciplina	1
Geras bendravimas	1
Tvarkingi, pareigingi	2

Teigiami įgūdžiai, kuriuos įgijo pasieniečiai baigę mokyklą, yra geros teorinės žinios, bet remiantis 28 lentelės duomenimis vienas iš didžiausių trūkumų yra teorijos stoka. Dar teigiami

įgūdžiai yra geras fizinis pasirengimas, gerai išmano dokumentų patikrą bei yra tvarkingi ir pareigingi.

30 lentelė

Geriausiai		Silpniau	
Vykdyti tarnybą pasienio ruože	1	Dokumentacijos pildymas	11
Pilnai pasirengę	1	Praktiniai veiksmai sulaukiant pažeidėjus	1
Dokumentų patikra	11	PKP nepilnai pasiruošę vykdyti tarnybą	11
Teisė	1	VSATIS	1

Geriausiai pasirengę vykdyti dokumentų patikrą, o silpniau – dokumentacijos pildymą ir nėra pasirengę vykdyti tarnybą pasienio kontrolės punkte.

31 lentelė

Rengti kinologus	1
Daugiau dėmesio skirti teorijai	11
Daugiau dėmesio skirti praktikai	11
Geriau analizuoti norminius dokumentus	1
Daugiau dėmesio skirti rikiuotei	11
Daugiau dėmesio skirti raštvedybai	1
Daugiau valandų skirti kariniam dalykui	1
Daugiau dėmesio skirti šaudybai	1
Fiziniam pasirengimui	1

Pagrindiniai respondentų įvardinti pasiūlymai yra daugiau dėmesio skirti teorijos ir praktikos parengimui bei daugiau dėmesio skirti rikiuotei.

Tyrimo etapo (pasienio užkardos vadovų apklausos) išvados:

1. Remiantis kokybinės bei kiekybinės tyrimo analizės duomenimis teigtina, jog pagrindinės žinios, kurios yra reikalingos pasieniečiui, tai teisė, VSA taktika, psichologija, karinis pasirengimas, norminių dokumentų žinojimas. Pasieniečiams reikalingi praktiniai įgūdžiai – dokumentų ir transporto priemonių patikra, savigynos veiksmai, VSATIS, radiacijos matavimas, orientavimasis vietovėje. Specifiniai įgūdžiai pasieniečiams yra būtini tokie, kaip

psichologiškai pasitikėti savimi, tinkamai elgtis kritiškose situacijose, dokumentų ir transporto priemonių patikra, fizinis pasirengimas, pėdsekystė bei transporto priemonės vairavimas.

2. Geriausiai pasieniečiai, baigę Visagino pasieniečių mokyklą, pasirengę vykdyti dokumentų patikrą, o silpniau – dokumentacijos pildymą ir nėra pasirengę vykdyti tarnybą pasienio kontrolės punkte.

3. Kursantai, baigę Visagino pasieniečių mokyklą, vertinami teigiamai.

5. UGDYMO PROCESO DĖSNINGUMŲ RENGIANT PASIENIEČIUS IR FORMALIŲ GEBĖJIMŲ, SVARBIŲ PASIENIEČIO VEIKLAI, KOKYBINIS IR KIEKYBINIS TYRIMAS

Tyrimo metu naudotas anketavimo metodas. Anketavimas vykdytas VSAT Visagino pasieniečių mokykloje 2007 m. sausio mėnesį. Respondentai, vykdant apklausa, buvo pasirinkti atsitiktinai. Buvo pateikta 15 anketų pedagoginį darbą dirbantiems pareigūnams. Gauta 15 anketų su atsakymais. Žemiau pateikiami duomenys išreikšti bendru tiriamųjų, atsakiusių į kiekvieną klausimą, absoliučiu vidurkiu, bendru atsakymų procentiniu pasiskirstymu bei aritmetiniu vidurkiu.

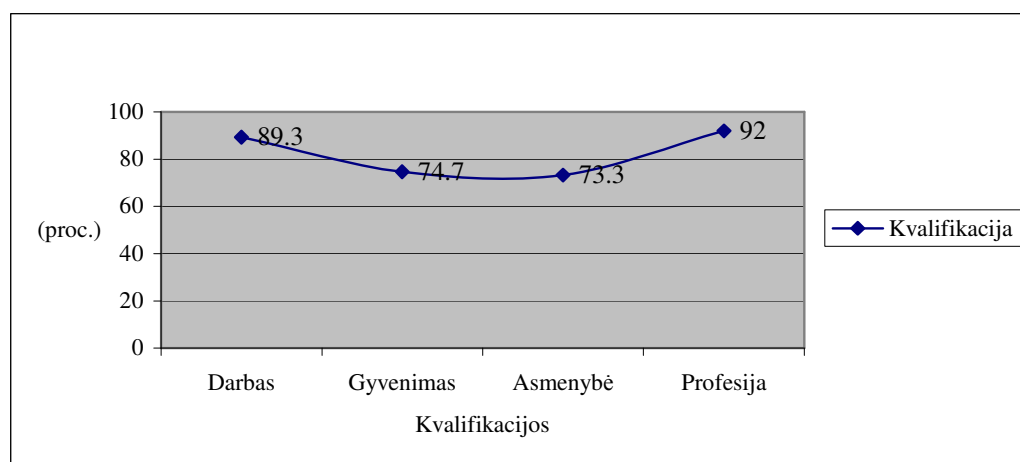
36 lentelė

Mokymo tikslas	Respondentų skaičius	Procentai
Suteikti žinių	12	80
Suteikti mokėjimų ir įgūdžių	11	73,3
Mokyti formuluoti mintis	2	13,3
Sudaryti sąlygas savarankiškai veiklai	4	26,7
Įvertinti mokymo ir mokymosi rezultatus	1	6,7

Daugiau nei trys ketvirtadaliai pedagogų teigia, jog jų mokymo tikslai yra suteikti žinių bei mokėjimų ir įgūdžių (šis teiginys apima specialybinius, specifinius mokėjimus bei įgūdžius). Nereikšmingi mokymo tikslai: mokymo ir mokymosi rezultatų įvertinimas, mokymas formuluoti mintis. Išsakytoje respondentų nuomonėje atsispindi „naujumo“ elementas – savarankiškos veiklos realizavimo studijų procese tendencija. Būtent savarankiškumas – vienas svarbiausių, įtakojančių pasieniečių veiklos efektyvumą ir apimantis, pvz., savarankišką sprendimų priėmimą.

Kvalifikacija	5b.: N(%)	4b.: N(%)	3b.: N(%)	2b.: N(%)	1b.: N(%)	Arit. vid.
Taikyti teisinės žinias	7 (46,7)	5 (33,5)	3 (20)	0 (0)	0 (0)	4,27
Išmanyti VS, jos režimo, apsaugos, tarnybos VSAT teisinius pagrindus	9 (64,3)	4 (28,6)	1 (7,1)	0 (0)	0 (0)	4,57
Išmanyti valstybės sienos apsaugos būdus ir metodus	4 (26,7)	9 (60)	1 (6,7)	1 (6,7)	0 (0)	4,06
Suteikti pirmąją medicinos pagalbą	4 (26,7)	7 (46,7)	3 (20)	1 (6,7)	0 (0)	3,93
Išmanyti pasienio teisinio režimo taisykles	10(66,7)	3 (20)	2 (13,3)	0 (0)	0 (0)	4,53
Kontroliuoti pasienio teisinio režimo laikymąsi	5 (33,5)	6 (40)	3 (20)	0 (0)	1 (6,7)	4,13
Išmanyti pasienio kontrolės tikslus, uždavinius, teisinius pagrindus	7 (46,7)	6 (40)	2 (13,3)	0 (0)	0 (0)	4,33
Mokėti vykdyti pasienio kontrolės punktų sargybas	8 (53,3)	7 (46,7)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	4,53
Taikyti specialiąsias psichologines žinias, mokėti bendrauti	7 (46,7)	6 (40)	2 (13,3)	0 (0)	0 (0)	4,33
Išmanyti šaunamųjų ginklų, spec. priemonių panaudojimo būdus, metodus, teisinius pagrindus	13(86,7)	2 (13,3)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	4,87
Mokėti naudoti šaunamąjį ginklą, spec. priemones, kovinės savigynos veiksmus	12(85,7)	0 (0)	2 (14,3)	0 (0)	0 (0)	4,71
Išmanyti motorizuotų šaulių taktikos pagrindus	2 (13,3)	3 (20)	5 (33,5)	3 (20)	2 (13,3)	3,00
Išmanyti spec. paskirties informatikos, ryšių ir technikos priemonių paskirtį	4 (26,7)	8 (53,3)	3 (20)	0 (0)	0 (0)	4,07
Mokėti dirbti su kompiuterine IS, VS stebėjimo ir kontrolės, ryšio ir transporto priemonėmis	11(73,3)	3 (20)	1 (6,7)	0 (0)	0 (0)	4,67

Dėstytojų nuomone, reikšmingos kvalifikacijos yra išmanyti šaunamųjų ginklų, spec. priemonių panaudojimo būdus, metodus, teisinius pagrindus, išmanyti VS, jos režimo, apsaugos, tarnybos VSAT teisinius pagrindus, mokėti naudoti šaunamąjį ginklą, spec. priemones, kovinės savigynos veiksmus ir kt. Nereikšmingos kvalifikacijos yra suteikti pirmąją medicinos pagalbą, išmanyti motorizuotų šaulių taktikos pagrindus, mokėti vykdyti kovines užduotis padalinio sudėtyje.

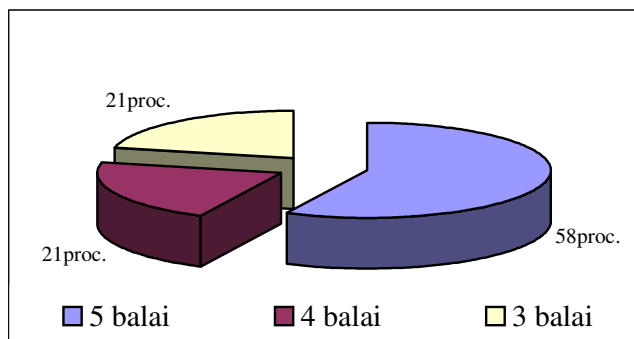
7 pav. Pasieniečių kvalifikacijų ugdymo kryptingumas.

Pedagogų manymu pasieniečio profesinis rengimas turi garantuoti įgijimą kvalifikacijų, orientuotų į profesiją (15 resp./92 %/4,6 aritm.vid.), į darbą (15 resp./89,3 %/4,47 aritm.vid.), ir truputį daugiau nei du trečdaliai respondentų teigia, jog tikslinga ugdyti į gyvenimą (15 resp./74,7 %/4,4 aritm.vid.). Pastarasis teiginys atspindi tradicinių kvalifikacijų parametru pokyčių kryptingumą bendrųjų kvalifikacijų linkme. Tačiau pedagogai linkę manyti, jog panaudojimo požiūriu pasieniečiams, vis tik svarbiausia remtis „tradicinėmis“ (R.Laužackas, 1999) kvalifikacijomis, orientuotomis į specifinę darbinę veiklą.

38 lentelė

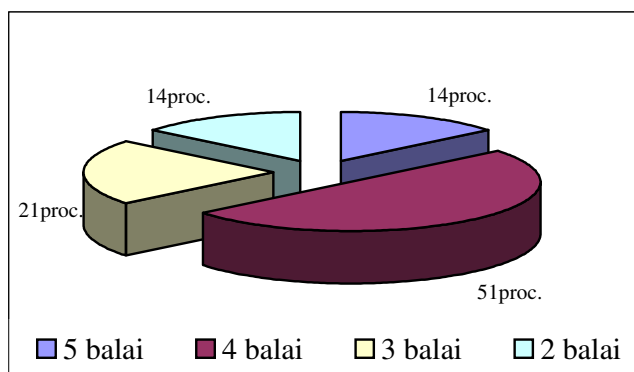
Mokymo tikslas	5b.: N(%)	4b.: N(%)	3b.: N(%)	2b.: N(%)	1b.: N(%)	Arit. vid.
Sąvokų aiškinimas	3 (20)	5 (33,3)	4 (26,7)	3 (20)	0 (0)	3,53
Poveikis klausytojų nuostatomis	4 (26,7)	6 (40)	3 (20)	1 (6,7)	1 (6,7)	3,67
Praktinių spec. įgūdžių ugdymas	13 (86,7)	2 (13,3)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	4,87
Žinių suteikimas	14 (93,3)	1 (6,7)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	4,93
Veikla	5 (33,5)	6 (40)	3 (20)	1 (6,7)	0 (0)	4,00
Mokymo proceso organizavimas	5 (33,5)	4 (26,7)	6 (40)	0 (0)	0 (0)	4,20
Mokymo proceso struktūrizavimas	3 (20)	4 (26,7)	4 (26,7)	4 (26,7)	0 (0)	3,40
Tikslo numatymas	6 (40)	4 (26,7)	4 (26,7)	1 (6,7)	0 (0)	4,00

Pagrindinis tikslas tai – žinių suteikimas. Kiti tikslai – praktinių spec. įgūdžių ugdymas, mokymo proceso organizavimas, tikslo numatymas bei veikla.

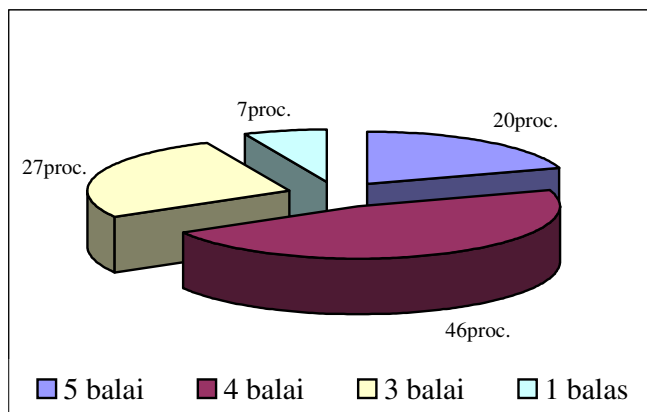
13 pav. Formuluodami dalyko tikslą atsižvelgiate į bendros programos tikslą.

Daugiau nei pusė respondentų įvardino, kad labai svarbu formuluojant dalyko tikslą atsižvelgti į bendros programos tikslą.

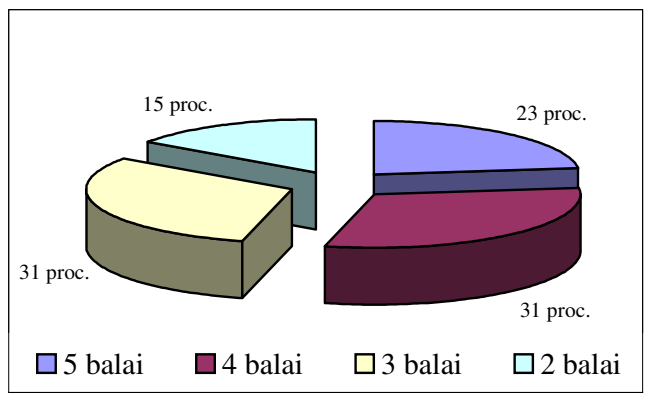
14 pav. Nurodote žinių įsisavinimo lygį.

Pusė respondentų mano, kad labai svarbu nurodyti žinių įsisavinimo lygį, bet net 14 proc. respondentų galvoja, kad tai mažai svarbu.

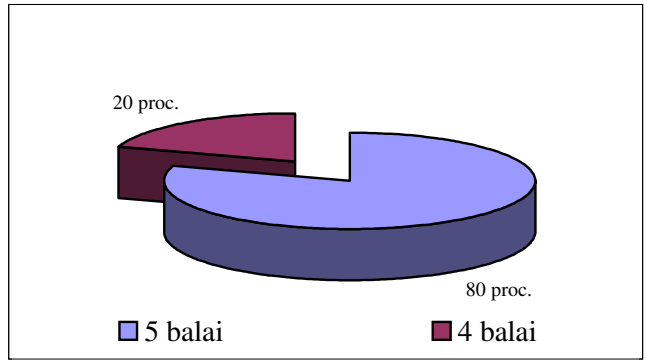
15 pav. Išskaidote tolimuosius tikslus į vidutinius ir tiesioginius.

Mažiau nei pusė respondentų mano, kad labai svarbu išskaidyti tolimuosius tikslus į vidutinius ir tiesioginius, bet 27 proc. teigia, kad tai vidutiniškai svarbu.

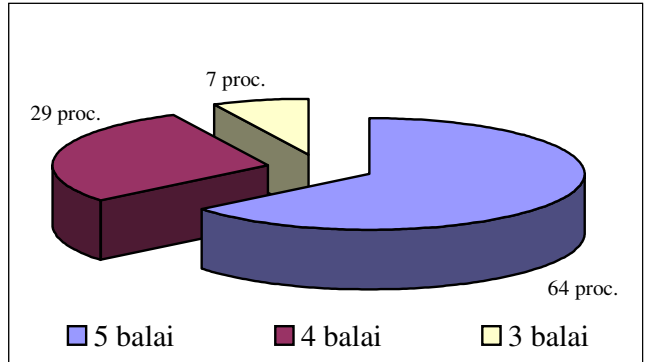
16 pav. Mokymo tikslus klasifikuojate pagal kognityvines, psichomotorines, afektines sritis.

23 proc. respondentų klasifikuoja mokymo tikslus pagal kognityvines psichomotorines ar afektines sritis, 15 proc. mano, kad tai mažai svarbu.

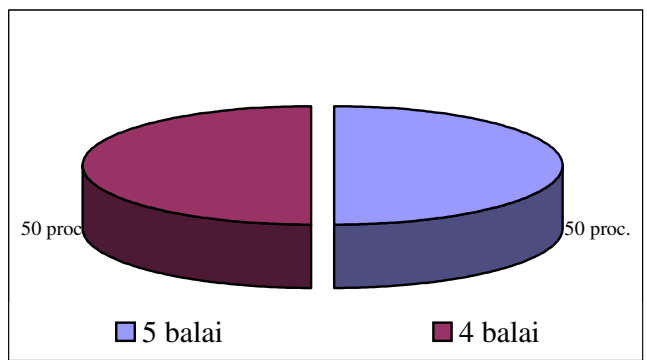
17 pav. Pateikiate kursantams dalyko tikslą mokymo pradžioje.

Dauguma respondentų pateikia kursantams dalyko tikslą mokymo pradžioje.

18 pav. Pateikiate kursantams kiekvienos paskaitos tikslą.

Daugelis pateikia kursantams kiekvienos paskaitos tikslą.

19 pav. Siekiate, kad mokymo tikslai atspindėtų galutinę kursanto elgseną.

Remiantis anketavimo metu gautų duomenų analize, darytina išvada, jog respondentai siekia, kad mokymo tikslai atspindėtų galutinę kursanto elgseną. Visagino pasieniečių mokykloje dirbantys pareigūnai atsakydami į šį klausimą skyrė maksimalius 4 ir 5 balus.

Dėstytojai išrangavo penkių balų sistemoje dvidešimt penkis dalykus, įvertinant jų įsisavinimo reikšmingumą pasieniečių praktinėje veikloje. Išreikšta nuomonė pateikta bendru tiriamųjų, atsakiusių į kiekvieną klausimą, absoliučiu vidurkiu, bendru atsakymų procentiniu pasiskirstymu bei aritmetiniu vidurkiu.

39 lentelė

Dalykinės žinios	5b.: N(%)	4b.: N(%)	3b.: N(%)	2b.: N(%)	1b.: N(%)	Arit. vid.
Valstybės ir teisės teorijos pagrindai	3 (20)	5 (33,5)	6 (40)	1 (6,7)	0 (0)	3,67
Tarptautinė teisė	3 (20)	4 (26,7)	7 (46,7)	0 (0)	1 (6,7)	3,53
Administracinė teisė	11(73,3)	3 (20)	1 (6,7)	0 (0)	0 (0)	4,67
Baudžiamoji teisė ir procesas	8 (53,3)	4 (26,7)	2 (13,3)	1 (6,7)	0 (0)	4,27
Kalbos kultūra ir raštvedyba	3 (21,4)	8 (57,1)	2 (14,3)	1 (7,1)	0 (0)	3,93
VSA teisinis reguliavimas	7 (46,7)	5 (33,5)	3 (20)	0 (0)	0 (0)	4,27
VSA organizavimas	6 (40)	4 (26,7)	5 (33,5)	0 (0)	0 (0)	4,07
VSA taktika	10(66,7)	3 (20)	2 (13,3)	0 (0)	0 (0)	4,53
Pirma medicinos pagalba	5 (33,5)	2 (13,3)	6 (40)	2 (13,3)	0 (0)	3,67
Pasienio kontrolės organizavimas	8 (53,3)	6 (40)	1 (6,7)	0 (0)	0 (0)	4,47
Dokumentų patikra	13 (86,7)	1 (6,7)	1 (6,7)	0 (0)	0 (0)	4,80
Anglų kalba	5 (33,5)	6 (40)	4 (26,7)	0 (0)	0 (0)	4,07
Psichologija	4 (26,7)	3 (20)	8 (53,3)	0 (0)	0 (0)	3,73
Profesinė etika	6 (40)	6 (40)	3 (20)	0 (0)	0 (0)	4,20
Fizinis rengimas ir kovinės imtynės	9 (60)	4 (26,7)	2 (13,3)	0 (0)	0 (0)	4,47
Komunikacijos ir VSA technika	2 (13,3)	8 (53,3)	4 (26,7)	1 (6,7)	0 (0)	3,73
Informatika	4 (26,7)	7 (46,7)	3 (20)	1 (6,7)	0 (0)	3,93
Ekonomikos ir verslo pradmenys	0 (0)	2 (13,3)	6 (40)	3 (20)	4 (0)	2,40
Specialusis fizinis rengimas	8 (53,3)	3 (20)	4 (26,7)	0 (0)	0 (0)	4,27
Taktika	6 (40)	4 (26,7)	4 (26,7)	1 (6,7)	0 (0)	4,00
Šaudyba ir ginklai	10(66,7)	2 (13,3)	2 (13,3)	0 (0)	1 (6,7)	4,33
Krašto apsaugos statutai	4 (26,7)	3 (20)	4 (26,7)	3 (20)	1 (6,7)	3,40
Karo topografija	3 (20)	6 (40)	4 (26,7)	1 (6,7)	1 (6,7)	3,40
ANP	2 (13,3)	6 (40)	6 (40)	0 (0)	1 (6,7)	3,53
Valstybės sienų apsaugos raida	1 (6,7)	4 (26,7)	6 (40)	2 (13,3)	2 (13,3)	3,00

Pedagogų grupėje reikšmingi dalykai: dokumentų patikra, administracinė teisė, valstybės sienos apsaugos taktika, fizinis rengimas, pasienio kontrolės organizavimas. Nereikšmingi, respondentų nuomone, laikytini: ekonomikos ir verslo pradmenys, krašto apsaugos statutai, tarptautinė teisė. Vadinasi, galima preliminariai teigti, jog pagrindinis dėmesys pasieniečių rengime, dėstomų dalykų požiūriu, skiriamas specialių, siaurų, susijusių labiau su sienos apsauga, žinių perteikimu besimokantiejiems.

40 lentelė

Formalieji gebėjimai	5b.: N(%)	4b.: N(%)	3b.: N(%)	2b.: N(%)	1b.: N(%)	Arit. vid.
Analitinis mąstymas	8 (53,3)	5 (33,5)	1 (6,7)	1 (6,7)	0 (0)	4,33
Sisteminis mąstymas	4 (26,7)	7 (46,7)	4 (26,7)	0 (0)	0 (0)	4,00
Kūrybiškumas	2 (13,3)	3 (20)	6 (40)	2 (13,3)	2 (13,3)	3,00
Gebėjimas spręsti problemas	8 (53,3)	6 (40)	0 (0)	1 (6,7)	0 (0)	4,40
Sprendimų paieška	5 (33,5)	6 (40)	4 (26,7)	0 (0)	0 (0)	4,07
Gebėjimas priimti sprendimus	10(66,7)	3 (20)	2 (13,3)	0 (0)	0 (0)	4,40
Gebėjimas apibendrinti	5 (33,5)	5 (33,5)	4 (26,7)	1 (6,7)	0 (0)	3,93
Kritinis mąstymas	3 (20)	9 (60)	2 (13,3)	1 (6,7)	0 (0)	3,93
Koordinuotumas	5 (33,5)	8 (53,3)	2 (13,3)	0 (0)	0 (0)	4,20
Reakcijos greitis	10(66,7)	5 (33,5)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	4,67
Gebėjimas susikoncentruoti	9 (60)	5 (33,5)	1 (6,7)	0 (0)	0 (0)	4,53
Savarankiškumas	5 (33,5)	5 (33,5)	4 (26,7)	1 (6,7)	0 (0)	3,93
Pastabumas	9 (60)	6 (40)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	4,60
Gebėjimas informuoti, instrukuoti	7 (46,7)	5 (33,5)	1 (6,7)	1 (6,7)	1 (6,7)	4,07
Ryžtingumas	6 (40)	8 (53,3)	0 (0)	1 (6,7)	0 (0)	4,27
Ryžtingumas	8 (53,3)	5 (33,5)	1 (6,7)	0 (0)	1 (6,7)	4,27
Gebėjimas stebėti	9 (60)	5 (33,5)	1 (6,7)	0 (0)	0 (0)	4,53
Saugumas	6 (40)	6 (40)	2 (13,3)	1 (6,7)	0 (0)	4,13
Gebėjimas palyginti	3 (20)	7 (46,7)	3 (20)	2 (13,3)	0 (0)	3,07

Penkiais balais įvertinti formalieji gebėjimai pateikus anketos septintą klausimą, kai jų aritmetinis vidurkis „išsitenka“ tarp 4,50 – 5,00, yra šie: gebėjimas susikoncentruoti, gebėjimas spręsti problemas, reakcijos greitis, pastabumas bei gebėjimas pastebėti. Savarankiškumo, kaip atskiro gebėjimo, dėstytojai nevertina teigiamai, nors šis gebėjimas neatsiejamas nuo problemų sprendimo gebėjimo. Kokybinės ir kiekybinės analizės rezultatai rodo, jog gebėjimas palyginti, kūrybiškumas, gebėjimas apibendrinti bei kritinis mąstymas nėra reikšmingi.

Tyrimo etapo (Visagino pasieniečių mokyklos dėstytojų apklausos) išvados:

1. Dėstytojų mokymo tikslas – suteikti žinių bei suteikti mokėjimų ir įgūdžių.
2. Pagrindinės profesinės kvalifikacijos, kurios yra reikalingos pasieniečiams, t.y.: išmanyti šaunamųjų ginklų, spec. priemonių panaudojimo būdus, metodus, teisinius pagrindus, mokėti vykdyti pasienio sargybas, mokėti naudoti šaunamąjį ginklą, spec. priemones, kovinės savigynos veiksmus, išmanyti valstybės sienos, jos režimo, tarnybos VSAT pagrindus.
3. Dalykinės žinios, įtakojančios pasieniečio veiklą, yra dokumentų patikra, administracinė teisė, valstybės sienos apsaugos taktika.
4. Formalieji gebėjimai, svarbūs pasieniečio veikloje, – gebėjimas susikcentruoti, gebėjimas spręsti problemas, reakcijos greitis, pastabumas, gebėjimas stebėti, analitinis mąstymas, gebėjimas priimti sprendimus.

6. PROFESINIO MOKYMO VISAGINO PASIENIEČIŲ MOKYKLOJE DIDAKTINĖ ANALIZĖ

Tyrimo metu naudotas anketavimo metodas. Anketavimas vykdytas Visagino pasieniečių mokykloje 2006 m. gruodžio mėnesį. Visagino pasieniečių mokyklos kursantai, vykdant apklausa, buvo pasirenkami atsitiktinai. Buvo pateikta 30 anketų. Gauta 30 anketų su atsakymais. Žemiau pateikiami duomenys išreikšti bendru tiriamųjų, atsakiusių į kiekvieną klausimą, absoliučiu vidurkiu, bendru atsakymų procentiniu pasiskirstymu bei aritmetiniu vidurkiu.

Kursantai, atsakydami į šį klausimą, vertino 5 balų sistemoje mokymo tikslus, kurie pagal svarbą pasiskirstė taip:

41 lentelė

Mokymo tikslai	Labai svarbu	Svarbu	Vidutiniškai svarbu	Mažai svarbu	Nesvarbu	Aritmetinis vidurkis
Suteikti dalykinės informacijos	24	6	-	-	-	4,8
Sukurti palankią darbinę aplinką	15	13	1	1	-	4,4
Atrinkti turimas mokymo/si priemones ir kurti/tvarkyti naujus	8	17	4	1	-	4,0
Koordinuoti kursantų mokymąsi	8	10	8	3	1	3,7
Konsultuoti kursantus	19	8	3	-	-	4,5
Naudoti mokymo metodus, kurie padėtų kursantams aktyviai įsitraukti į mokymąsi	20	9	1	-	-	4,6
Skleisti entuziazmą tarp kursantų	12	12	3	1	2	3,9
Parengti projektus, kuriuos kursantai galėtų vykdyti poromis arba grupelėse	8	9	8	3	2	3,6
Mokyti kursantus naujų įgūdžių, gebėjimų	19	7	3	1	-	4,4
Išmokyti kursantus mokyti	8	7	6	6	3	3,3

Atsakymų kiekybinė analizė rodo, jog kursantams mokymosi procese aktualiausia yra įgyti žinių. Tokia nuostata „atstovauja“ požiūrį, kai pedagogui svarbu įgyvendinti tam tikras normas ir suteikti žinių tiek, kad galima būtų tikėtis iš kursantų teisingo atsakymo. Čia realizuojamas vienpusis procesas, kai labiau aktyvus yra pedagogas, turėdamas tikslą ir pagal jį veikdamas. Kursantas priima ir įsisavina tai, ką jam teikia dėstytojas, t.y. besimokantis asmuo nėra aktyvus veikėjas ir vykdo tik tam tikrus reikalavimus. Ši informacijos perdavimo pedagoginė situacija, mūsų manymu turėtų būti įgyvendinama pirmame studijų pusmetyje,

siekiant kursantams pasieniečiams ugdyti motyvaciją aktyvaus mokymosi poreikiui bei mokymosi būdų įvaldymui.

Tačiau kursantai suinteresuoti būti ir aktyviais mokymo ir mokymosi procesu dalyviais. Jų teigimu, svarbu, kad pedagogai naudotų aktyvius mokymosi metodus, padedančius besimokantiesiems aktyviau įsitraukti į mokymąsi. Vadinasi kursantai neneigia savo atsakomybės už galutinio rezultato – išmokimo – pasiekimą. Iš atsakymo matyti, kad tam reikalinga ir pedagogų, ir studentų bendra veikla: dėstytojas, vadovaudamas kursantų mokymuisi, t.y. taikydamas visą arsenalą darbo būdų, turėtų padėti kursantams įsitraukti į bendrą veiklą, realizuoti bendros veiklos mokymo/si situaciją. Šiuo atveju ir besimokantieji, ir pedagogas traktuojami kaip „lygiaverčiai“ partneriai, - kartu keliantys mokymo/si tikslus bei formuluojantys uždavinius.

Kursantams ne mažiau svarbus palankios mokymo/si aplinkos sukūrimas. Vadinasi pedagogams tikslinga atkreipti dėmesį į fizinę aplinką (pvz., patogios darbo vietos, reikalinga įranga), palankų psichologinį klimatą (pvz., pedagogo skatinama pagarba ir pasitikėjimas besimokančiųjų grupėje), socialinį klimatą (skatinama mokytis bendradarbiaujant su kolegomis), intelektualinį mokymo/si (pvz., pedagogas skatina besimokančiuosius užduoti klausimus, sudaromos galimybės apgalvoti įgytą patirtį, kad ji taptų asmeniškai vertinga). Apibendrinant galima teigti, jog kursantams aktuali mokymosi aplinka, kurioje jie gali realizuoti ir „gavėjo“ ir „aktyvaus dalyvio“ vaidmenis. Pastarieji skatina kritinio besimokančiųjų mąstymo vystymąsi, kurio pagrindu kursantai mokosi mąstyti refleksyviai, sutelkiant dėmesį į apsisprendimą bei keliant klausimus – kaip? kodėl? ir pan. Būtent tai reikalauja konkrečių žinių ir žinojimo – ką galima su tomis žiniomis daryti (teorijos integravimas su praktika).

Šis klausimas pateiktas siekiant išsiaiškinti kokius mokymo veiklos elementus taiko pedagogai dabartiniame pasieniečių profesinio rengimo ugdymo turinio („curriculum“) realizavimo laikotarpyje („čia ir dabar“).

	Visuomet	Labai dažnai	Dažnai	Kartais	Niekuomet	Aritmetinis vidurkis
Apžvelgia ir apibendrina kursantų įgytas žinias bei praktinius įgūdžius, gebėjimus	6	9	10	4	1	3,5
Toleruoja ir priima skirtingas kursantų emocijas	2	3	6	14	5	2,3
Aiškiai pateikia informaciją	6	10	8	6		3,5
Neslopina ir gerbia kursantus, leidžia jiems pajusti savo, kaip asmenybės vertę	6	5	11	6	2	3,2
Sudaro kursantams galimybę, atliekant užduotis, prisiimti ne tik individualią, bet ir bendrą atsakomybę	5	9	9	6	1	3,3
Skatina kursantų aktyvumą	5	8	11	6	-	3,4
Sudaro galimybes kursantams dirbti grupelėse	4	8	12	6	-	3,3
Globoja kursantus	1	8	1	13	7	2,4
Visuomet nurodo mokymo tikslus, kad kursantai žinotų, ko siekiama	8	6	7	9		3,2

Kursantai teigia, kad dėstytojai aiškiai, suprantamai pateikia informaciją, derindami ją su praktiniais įgūdžiais. Teigtina, kad kursantai teigiamai vertina dėstytojo, kaip informacijos „pateikėjo“, vaidmenį ir yra suinteresuoti gauti ne tik teorinę informaciją, bet ir gebėti ją susieti su praktine pasieniečio veikla. Besimokantieji teigiamai vertina pedagogų gebėjimą sukurti palankų intelektualinį mokymo/si klimatą. Besimokantieji teigia, kad dėstytojas savo veikloje globos vaidmens realizavimui neskiria didelio dėmesio, taip pat ir netoleruoja skirtingų kursantų emocijų.

Kursantų veikla	Respondentų skaičius	Procentinė išraiška	Kursantų veikla	Respondentų skaičius	Procentinė išraiška
Būti pasyviu ir klausytis dėstytojo	9	33,3 proc.	Turėti galimybę pasitarti su savo kolegomis	19	63,3 proc.
Dėstytoją traktuoti kaip konsultantą, į kurį visuomet galima kreiptis patarimo, pagalbos	24	80 proc.	Savarankiškai organizuoti individualų arba grupinį darbą	9	33,3 proc.
Dirbti individualiai	12	40 proc.	Dirbti grupelėse	14	46,7 proc.
Dėstytoją traktuoti kaip vadovą ir klausyti jo nurodymų	14	46,7 proc.	Turėti galimybes savarankiškai atlikti užduotis	13	43,3 proc.

Siekta sužinoti kursantų lūkesčius, susijusius su mokymo/si veikla. Pateiktų klausimų kiekybinės analizės rezultatai rodo, kad kursantams priimtina dėstytoją traktuoti kaip konsultantą, į kurį visuomet galima kreiptis patarimo, pagalbos.

Veikla	Vertinimas: <i>dažnai</i>	Vertinimas: <i>retai</i>	Vertinimas: <i>niekuomet</i>	Aritmetinis vidurkis
Nagrinėjate ir sprendžiate problemines situacijas	13	15	2	3,7
Dirbate grupelėse	10	20		3,6
Atsakinėjate į testų klausimus	7	19	4	3,2
Jums sudaromos sąlygos įvertinti asmeninę pažangą nevertinant balais, o susidarant kriterijų sąrašą	3	18	9	2,4
Atsakinėjate apie išmoktą medžiagą žodžiu	15	14	1	3,9
Rašote dėstytojo diktuojamą tekstą	28	1	1	4,8
Kuriate projektus	1	18	11	2,3
Diskutuoiate tarpusavyje dėstytojo pateikta tema ir pateikiate apibendrinimus, išvadas	4	23	3	3,1
Atliekate vaidmenis vaidybiniuose žaidimuose	-	11	19	1,7
Stebite video filmus, susijusius su užsiėmimo tema	6	23	1	3,3
Atliekate veiklos planavimo užduotis	3	22	5	2,8
Rengiate individualius arba grupinius pranešimus dėstytojo nurodytu klausimu	3	23	4	2,9

44 lentelėje pateikti statistiniai skaitmeniniai bei procentiniai duomenys leidžia teigti, jog dėstytojai taiko mokymo metodus, kurie neskatina besimokančiųjų savarankiškos veiklos bei neugdo gebėjimų, įtakojančių kritinio mąstymo vystymą: kursantai užrašinėja diktuojamą medžiagą ir atsakinėja žodžiu. Daugiau nei 60 proc. kursantų teigimu, studijų procese nėra taikomi vaidybiniai žaidimai, neatliekamos planavimo užduotys. Kursantai neskatunami ugdyti gebėjimo įvertinti asmeninę pažangą, susidarant atitinkamų kriterijų sąrašą. Apibendrinant teigtina, kad realioje mokymo/si veikloje pedagogai taiko „skurdų“ arsenalą mokymo metodų, kurie neskatina kursantų iniciatyvumo, savarankiškumo, bendradarbiavimo gebėjimų.

45 lentelė

Pažinimo būdai	Labai svarbu	Svarbu	Vidutiniškai svarbu	Mažai svarbu	Nesvarbu	Aritmetinis vidurkis
Per pojūčius	6	9	11	4	-	3,3
Per patyrimą	25	4	1	-	-	4,8
Per protavimą (racionalų)	20	8	2	-	-	4,6
Per griežtai apibrėžtą minties veiksmų seką	14	11	4	-	1	4,2
Per prieštaravimų sprendimą (probleminis)	8	9	9	3	1	3,5
Per nuojautą (intuityvus)	9	6	9	5	1	3,2

Remiantis 45 lentelėje pateiktais duomenimis teigtina, jog kursantams pasieniečiams aktualu vystyti per patyrimą (empirinį) bei per protavimą (racionalusis). Preliminariai galima teigti, jog empirinis pažinimas, atstovaujantis praktiką (pvz., skaidyti visumą į komponentus, apibendrinti, išskirti požymius ir savybes, remiantis turima patirtimi) bei racionalus pažinimas, atstovaujantis teoriją (pvz., jungti skirtingas dalis į visumą, kuria remiantis asmuo sugeba daryti konkrečias išvadas), kursantams svarbu susieti žinias su praktiniais įgūdžiais, siekiant didinti efektyvumą.

46 lentelė

Susėdimo tipas	Variantas	Respondentų skaičius	Procentinė išraiška
☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	A	27	90 proc.
☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	B	3	10 proc.
☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	C	4	13,3 proc.
☐ ☐ ☐ ☐	D	2	6,7 proc.

Mokymo procese labai svarbu palankios fizinės aplinkos sukūrimas. A variantas „atstovauja“ formalųjį besimokančiųjų erdvinį išsidėstymą. Toks susėdimas patogus kai reikia perduoti kokią nors informaciją ar instruktuoti. Tokia komunikavimo struktūra – su lyderio (pedagogo), perduodančio informaciją, be grįžtamojo ryšio iš priėmėjo pozicijos.

Beveik visų respondentų vieningu teigimu užsiėmimų metu susėdimas yra pavaizduotas A variante (žr. 46 lentelę). B (veidas prieš veidą), C (lyderio pozicija) bei D (kolegialumo principo) variantai beveik netaikomi. Remiantis gautais duomenimis, teigtina, jog šiuo metu dėstytojai, dirbdami su kursantais, neskiria didelio dėmesio palankios fizinės aplinkos formavimui ir dažniausiai taiko formalųjį sėdėjimo būdą, kai besimokantieji neturi kolegialaus tarpusavio kontakto, t.y. nemato vienas kito veido išraiškos, nėra akių kontakto ir pan. Tokia aplinka dažniausiai tinka informacijos perdavimui, taikant paskaitos metodą ir diktuojant teorinę medžiagą kursantams.

47 lentelė.

Studijų tikslas	Visiškai sutinku (5 balai)	Dalinai sutinku (3 balai)	Nesutinku (1 balas)	Aritmetinis vidurkis
Įgyti žinių	29	-	1	4,9
Įgyti praktinių įgūdžių	28	2	-	4,9
Mokytis formuluoti mintis	16	14	-	4,1
Gebėti pažinti save	13	17	-	3,9
Gebėti įvertinti asmeninio mokymosi rezultatus	17	12	1	4,1

Kursantų teigimu, pagrindinis pasieniečių profesinių studijų tikslas – įgyti praktinių įgūdžių bei įgyti žinių. Respondentų manymu, mokymosi proceso metu vidutiniai svarbos tikslai yra mokytis formuluoti mintis bei gebėti įvertinti asmeninio mokymosi rezultatus.

48 lentelė

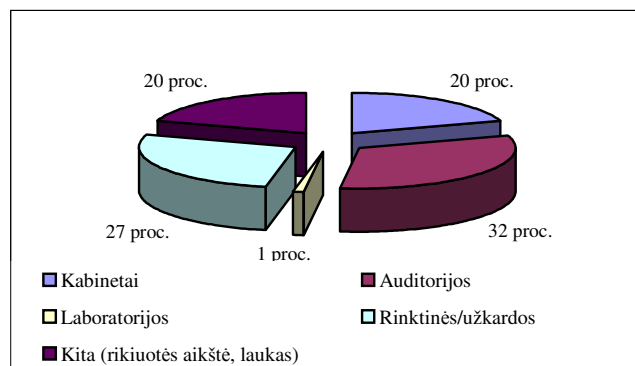
Mokymo/si aplinkos aspektai	Visiškai sutinku (5 balai)	Dalinai sutinku (3 balai)	Nesutinku (1 balas)	Aritmetinis vidurkis
Vyrauja atvirumas, nuomonių skirtumo tolerancija: dėstytojai ir kursantai mato vieni kitus kaip žmones, skatinama autonomija	4	16	10	2,6
Dėstytojai vertina turimą kursantų patirtį: skatinama pasisakyti, klausti	9	21	-	3,6
Dėstytojai skatina ieškoti naujų idėjų ir jų įgyvendinimo būdų	4	19	7	2,8
Dėstytojai neatsižvelgia į kursantų gebėjimo mokytis skirtumus	7	16	7	3
Stimuliuojama individuali veikla	5	18	7	2,9
Pateikiamos teorinės žinios, siejamos su praktine pasieniečio veikla	24	6		4,6

Siekiami nustatyti kokia mokymo/si proceso intelektualinė bei psichologinė aplinka (klimatas). Respondentų atsakymai leidžia teigti, jog pedagogai skiria nepakankamą dėmesį kursantų mokymuisi, t.y. mokymasis menkai tevertinamas kaip pagrindinis žmogaus poreikis. Gauti rezultatai rodo, jog studijų procese nevertinama kursantų patirtis, turima žinių sistema bei poreikiai, taipgi labai vangiai skatinama besimokančiųjų motyvacija, savigarba ir pasitikėjimas savo jėgomis. Šie aspektai trikdo efektyvų mokymo/si procesą. Modernioji didaktika akcentuoja besimokančiųjų patirties vertinimą, individualizuotą mokymąsi, skirtingų mokymosi stilių toleravimą bei tikslingą jų panaudojimą besimokančiojo mokymosi efektyvumui padidinti ir t.t. Vadinasi kursantų profesiniame rengime vyrauja besimokančiojo priklausomybė nuo pedagogo, mokymosi orientacija sutelkta į dalyką bei specialybės įgūdžių įgijimą, o motyvaciją lemia išoriniai faktoriai.

Mokymo/si aspektai	Respondentų skaičius (proc.)
Taikote įgytas žinias, įgūdžius	37
Pasitikite savimi ir laisvai reiškiate savo mintis	14
Kuriate individualius projektus	4
Randate ir naudojate informaciją konstatuodami faktus	17
Kuriate naujus teorinius ir praktinius modelius bei juos naudojate	4
Jums sudarytos galimybės reikštis VS apsaugos srityje ir įgyti autoritetą	10
Jūs sugebate prisiimti atsakomybę už mokymąsi	2
Dėstytojas užsiėmimo metu Jums sudaro sąlygas veikti laisvai, prisiimant atsakomybę	3

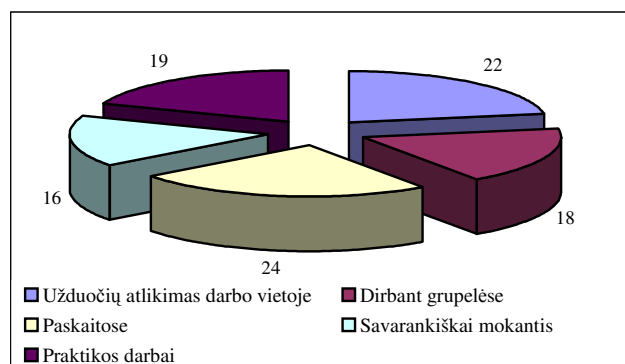
Remiantis atsakymų kiekybine analize, teigtina, jog kursantų mokymas/is dar negali būti traktuojamas kaip prielaida ugdymui, kuri leidžia prisitaikyti prie kintančių aplinkos sąlygų ir įtakoja visapusišką asmenybės plėtrą profesiniame bei asmenybės vystymosi kontekste nes:

- besimokantieji nesugeba priimti asmeninės atsakomybės už mokymąsi (jie yra priklausomi nuo pedagogo, t.y. dėstytojas nesudaro sąlygų veikti laisvai, prisiimant asmeninę atsakomybę);
- profesinių pasieniečių studijų procese neskatinamas kūrybiškumas – labai menkas dėmesys skiriamas įvairių projektų kūrimui.

20 pav. Aplinkos naudojimas studijų metu.

Respondentų atsakymai rodo, jog mokymo/si procesas sutelktas į auditorijų/kabinetų/mokymo laukų aplinką. Didžiausią studijų laiko dalį praleidžia rinktinėse bei užkardose.

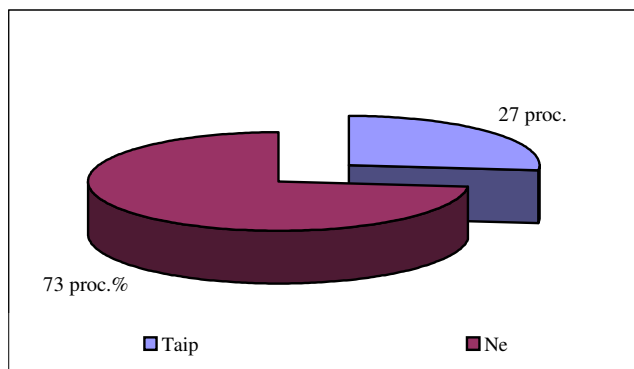
21 pav. Suteiktos galimybės ugdyti gebėjimus

Kursantų gebėjimų ugdymas realizuojamas taikant šiuos mokymo metodus paskaitose, klausantis dėstytojo pateikiamos informacijos (24 respondentai), užduočių atlikimas darbo vietoje (22 respondentai) bei praktikos darbai (19 respondentų). Rezultatai leidžia teigti, jog rengiant pasieniečius plačiai taikomas įvairių aktyvių mokymo ir mokymosi metodų diapazonas.

50 lentelė

	Visuomet (5 balai)	Retai (3 balai)	Niekuomet (1 balas)	Aritmetinis vidurkis
Dirbate kartu su kolegomis po paskaitų	5	23	2	3
Aktyviausiai studijuojate užsiėmimų mokykloje metu	22	7	1	4,2
Studijavimo pažangos vertinimo rezultatus ir apibendrinimus analizuojate savarankiškai	15	13	2	3,5
Studijavimo pažangos vertinimo apibendrinimus, rezultatus pateikiate raštu parengtose ataskaitose atitinkamo dalyko dėstytojams	6	9	15	2,1

Respondentai įvardija, jog visuomet aktyviausiai studijuoja užsiėmimų mokykloje metu. Taip pat pažangos vertinimo rezultatus ir apibendrinimus analizuoja patys, kas leidžia daryti prielaidą, jog kursantų vertinimui nėra skiriama dėmesio, vadinasi, besimokantieji negauna grįžtamojo ryšio. Šie teiginiai leidžia daryti prielaidą, jog pedagogai savo veikloje nelinkę bendradarbiauti su kursantais siekiant skatinti jų motyvaciją profesinių studijų požiūriu.

22 pav. Prieš kiekvieną užduotį Jūs su dėstytoju išsiaiškinate jos turinį, uždavinius, ir susitariate dėl to, kokių gebėjimų, žinių ir rezultatų tikimasi iš Jūsų.

Neigiamai atsakė net 22 respondentai. Teigiamai – 8 respondentai, iš kurių 6 savo nuomonę pagrindė, t.y. – užsiėmimo tikslus, uždavinius dažniausiai apibūdina praktinius užsiėmimus pravedantys dėstytojai.

Bendrųjų gebėjimų teorijos užsiėmimuose	Dažnai skatinama	Skatinama	Retai skatinama	Beveik neskatinama	Nesudaromos galimybės	Aritmetinis vidurkis
Nuoširdumas	10	2	13	1	4	3,3
Nuolankumas	11	6	11	2	-	3,7
Kantrumas	20	6	4	-	-	4,4
Tolerancija	11	9	9	-	1	3,8
Jautrumas	3	3	17	3	4	2,5
Objektyvumas	15	9	4	1	1	4,2
Griežtumas	23	3	4	-	-	4,6
Savęs valdymas ir savęs pažinimas	21	5	4	-	-	4,6
Asmeninė atsakomybė	25	2	3	-	-	4,7
Empatija	5	7	7	5	6	2,5
Savigarba ir atvirumas	12	8	7	2	1	3,8
Savarankiškas sprendimų priėmimas	16	5	7	1	1	4
Komunikabilumas	15	6	6	2	1	3,9
Pasitikėjimas savimi	15	5	7	1	2	4
Paklusnumas	20	4	3	2	1	4,3
Tikslumas	20	5	4	1	-	4,5
Optimizmas ir entuziazmas	9	4	11	2	4	3,2
Pasyvumas	3	2	11	5	9	2,3
Gebėjimas įtikinti	5	7	11	4	3	3,2
Savikritiškumas	9	4	13	3	1	3,3
Domėjimasis naujovėmis	19	6	4	1	-	4,4
Gebėjimas prisitaikyti	13	8	8		1	4,1
Organizaciniai sugebėjimai	14	8	6	1	1	4,1

Dažnai skatinama yra: asmeninė atsakomybė, savęs valdymas ir savęs pažinimas, griežtumas bei tikslumas. Kursantų teigimu, teorijos užsiėmimuose beveik neskatinami arba retai skatinami pasyvumas, empatija, jautrumas, nuoširdumas, gebėjimas įtikinti. Gauti duomenys leidžia daryti prielaidą, jog teorijos užsiėmimuose, kursantų požiūriu, nėra skiriama pakankamai dėmesio asmeninių, socialinių ir kitų gebėjimų ugdymui.

Bendrujų gebėjimų praktiniuose užsiėmimuose	Dažnai	Retai	Niekuomet	Aritmetinis vidurkis
Gebėjimas prisitaikyti	24	6	-	4,6
Gebėjimas dirbti grupėje	23	6	1	4,5
Savikontrolė	24	5	1	4,5
Partneriškumas	21	8	1	4,3
Komunikabilumas	17	9	4	3,9
Iniciatyvumas	17	12	1	4,1
Savarankiškas problemų sprendimas	12	17	1	3,7
Gebėjimas save valdyti	22	8	-	4,5
Patikimumas	21	9	-	4,2
Nuoširdumas	16	12	2	3,8
Sąžiningumas	25	4	1	4,6
Tolerancija	14	13	3	3,7
Bendradarbiavimas	23	3	4	4,3
Gebėjimas įtikinti	10	15	5	3,2
Gebėjimas motyvuoti	16	11	3	3,9

Praktikos užsiėmimuose skirtingai nuo teorijos užsiėmimų yra skatinamas gebėjimų ugdymas ypač tokių kaip: sąžiningumas, gebėjimas prisitaikyti, gebėjimas dirbti grupėje, savikontrolė, gebėjimas save valdyti ir t.t.

Bendrieji gebėjimai studijų procese	Svarbūs (50-100 proc.)	Vid. svarbos (30-49 proc.)	Nereikšmingi (<30 proc.)
Gebėjimas parengti rašytinę medžiagą	19	-	-
Gebėjimas analizuoti ir apibendrinti rašytinę medžiagą	16	-	-
Gebėjimas rinkti ir užrašyti duomenis	21	-	-
Gebėjimas apdoroti ir pateikti duomenis	-	11	-
Gebėjimas naudotis informacinėmis technologijomis	16	-	-
Gebėjimas numatyti ir įgyvendinti tikslus	-	-	8
Gebėjimas dirbti grupėje: numatyti grupės tikslus, įsipareigojimus bei įgyvendinti tikslus	18	-	-
Gebėjimas įvardyti problemas	17	-	-
Gebėjimas priimti ir įgyvendinti sprendimus	21	-	-
Gebėjimas įvykdyti sprendimus	25	-	-
Gebėjimas įvertinti sprendimo tinkamumą	15	-	-
Gebėjimas komunikuoti užsienio kalba (klausyti, kalbėti, skaityti, rašyti)	-	-	8

53 lentelėje pateikti duomenys leidžia teigti, jog kursantų nurodyti svarbūs gebėjimai siejasi su praktine pasieniečių veikla, pvz., gebėjimas įvykdyti sprendimus, gebėjimas rinkti ir užrašyti duomenis bei gebėjimas priimti ir įgyvendinti sprendimus ir t.t.

Tačiau būsimieji pasieniečiai teigia, jog neįgyja gebėjimų, susijusių su dabartinėmis veiklos kaitos tendencijomis, pvz., gebėjimas komunikuoti užsienio kalba bei gebėjimas numatyti ir įgyvendinti tikslus.

Tyrimo etapo išvados:

1. Kursantams profesinių studijų procese aktualiausia įgyti praktinių įgūdžių ir žinių bei vystyti empirinį bei racionalųjį pažinimo būdus.
2. Respondentų lūkesčiai, susiję su mokymo/si procesu, yra šie:
 - ✓ įgyti dalykinės informacijos ir studijuoti palankioje (psichologiniu, fiziniu, socialiniu, intelektualiniu požiūriu) aplinkoje;

✓ aktyviai mokytis padedant pedagogams, kai šie realizuoja konsultanto, patarėjo, globėjo, skatintojo vaidmenis bei taiko platų diapazoną mokymo metodų ir naudoja įvairius išteklius;

✓ išmokti atlikti įvairias veiklines operacijas, mokėti naudotis reikalingomis priemonėmis bei įgyti profesinių gebėjimų bei įgūdžių.

3. Kursantų teigimu, pedagogai dažniausiai taiko paskaitos metodą, o besimokančiųjų veikla teorijos užsiėmimuose susijusi su teikiamos informacijos užsirašymu bei atsakinėjimu žodžiu. Tokie metodai neskatina savarankiškumo ugdymo bei kritinio mąstymo gebėjimų vystymo.

4. Remiantis apklausos rezultatais, teigtina, jog pedagogai nevertina turimos kursantų patirties, žinių sistemos bei poreikių, menkai skatinama besimokančiųjų motyvacija ir pozityvus savęs vertinimas (pasitikėjimas savo jėgomis).

5. Kursantų profesinio rengimo procese mokymą dėstytojai traktuoja kaip pagrindinę veiklą ir užima lyderio, perduodančio informaciją be grįžtamojo ryšio, poziciją, besimokantieji yra priklausomi nuo pedagogų, kurie nesudaro sąlygų kursantams veikti savarankiškai, prisiimant atsakomybę už savo mokymąsi.

6. Profesinių studijų procese neskatinamas besimokančiųjų kūrybiškumas. Vyrauja statiško mokymo/si proceso tendencijos: kursantai taiko įgytas žinias, mokėjimus ir t.t.

IŠVADOS

1. Visagino pasieniečių mokyklos misija skatina kurti tokią aplinką, kurioje dėstytojai, darbuotojai ir kursantai visuomet jaustų poreikį geriau dirbti, tyrinėti ir mokytis atsižvelgiant į visuomenės ir nūdienos reikalavimus.
2. Visagino pasieniečių mokykloje siekiama rengti visapusiškai išprususius, kultūringus, profesionalius, pareigingus Valstybės sienos apsaugos tarnybos pareigūnus. Kursantai, baigę šią mokyklą, Valstybės sienos apsaugos tarnybos padaliniuose vertinami teigiamai.
3. Pagrindinės kompetencijos, reikalingos pasieniečio kvalifikacijai: saugoti valstybės sieną (patruliuoti, stebėti, slapukauti, tikrinti) atlikti dokumentų ir transporto priemonių patikrą, savigynos veiksmai, orientavimasis vietovėje, dokumentacijos pildymas, šaudymas, pėdsekystė, transporto priemonės vairavimas, gebėjimas naudotis ginklais, specialiosiomis, stebėjimo, ryšio priemonėmis, radiacijos matavimo, dokumentų patikros prietaisais ir VSATIS.
4. Svarbios dalykinės žinios pasieniečio veiklai- dokumentų patikra, administracinė teisė, valstybės sienos apsaugos taktika, fizinis rengimas, pasienio kontrolės organizavimas.
5. Svarbūs formalieji gebėjimai pasieniečio veiklai- gebėjimas susikcentruoti, gebėjimas spręsti problemas, reakcijos greitis, pastabumas, analitinis mąstymas ir gebėjimas priimti sprendimus.
6. Nustatytos šios profesinio rengimo programos realizavimo Visagino pasieniečių mokykloje problemos:
 - 6.1. Mokykloje nėra suformuluota bendrųjų gebėjimų ugdymo politikos ir strategijos. Tai trikdo sistemingo bendrųjų gebėjimų ugdymo proceso realizavimą.
 - 6.2. Šiuo metu pati pagrindinio profesinio mokymo programa neatitinka VSAT personalo deficito mažinimo ir komplektavimo poreikių, todėl yra tobulintina.
 - 6.3. Veikiančios priemonės gerai aprūpina mokymo procesą metodinėmis priemonėmis, tačiau jaučiamas labai didelis materialinių priemonių, būtinų tinkamam mokymui vykdyti, stygius.
 - 6.4. Nėra tinkamai reglamentuota ir veikiančiomis priemonėmis neskatinama pareigūnų savišvieta.
 - 6.5. Nėra sukurta savišvietos būdu įgytų kompetencijų pripažinimo sistema.
7. Didžiąją Visagino pasieniečių mokyklos pedagoginio personalo dalį sudaro pareigūnai, turintys viešojo administravimo, teisės, policijos ar karo srities išsilavinimus, bei stažą vidaus reikalų sistemoje, tačiau vien specialiujų žinių nepakanka - stokojama pedagoginės kvalifikacijos.

REKOMENDACIJOS

1. Reikia peržiūrėti pagrindinio profesinio rengimo programą ir išnagrinėti galimybę sutrumpinti pasieniečio rengimo trukmę iki 1,5 metų sumažinant karinių mokymų trukmę. Tokiu būdu atsirastų galimybė greičiau didinti pareigūnų skaičių.
2. Numatyti organizacines priemones, kurios leistų greičiau spręsti padalinių aprūpinimo materialinėmis priemonėmis klausimą racionaliau ir aktyviau panaudojant biudžeto ir iš paramos gautas lėšas. Esant būtinybei ir toliau mokymui naudoti tarnybos vykdymui skirtą įrangą.
3. Skatinti pareigūnų savišvietą, o tuo pačiu ir kelti mokymo kokybę, galima šiais būdais:
 - 3.1. įdiegiant tinkamas informacijos sklaidos priemones;
 - 3.2. aprūpinant padalinius mokomąja ir laisvalaikio literatūra bei priemonėmis;
 - 3.3. rengiant seminarus, pokalbius savišvietos tematika;
 - 3.4. keičiant tarnybos vykdymo reglamentavimo formas (pvz. kai nėra būtinybės sutelkti dėmesį tam tikrų pareigų atlikimui, leisti skaityti literatūrą, naudotis kitais informacijos šaltiniais);
 - 3.5. reglamentuojant savarankiškai įgytų kompetencijų pripažinimą.
4. Reikia mokymo programų turinį tobulinti ne tik atsižvelgiant pareigūnų apklausų rezultatus, bet ir į realias situacijas, t. y. reikia atlikti išsamią įvykių pasienyje analizę ir, remiantis gautais rezultatais, numatyti priemones turinio tobulinimui.
5. Dėstytojams kelti savo pedagoginę kvalifikaciją, tobulintis perkvalifikavimo kursuose.

LITERATŪROS SARAŠAS

1. Lietuvos Respublikos vidaus tarnybos statuto patvirtinimo įstatymas//Valstybės žinios. 003, Nr. 42-1927.
2. Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministro 2001m. lapkričio 8 d. įsakymas Nr. 1497 „Dėl civilinės saugos mokymo programos profesinio mokymo įstaigoms patvirtinimo“//Valstybės žinios. 2001, Nr.99-3576.
3. Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministro 2003 m. birželio 6 d. įsakymas Nr. ISAK-801 „Dėl pagrindinio profesinio mokymo įstaigų mokymo planų patvirtinimo“//Valstybės žinios. 2003, Nr.58-2604.
4. Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministro 2005 m. rugsėjo 28 d. įsakymas Nr. ISAK-1953 „Dėl mokinių, besimokančių pagal pagrindinio profesinio mokymo programas, darbuotojų saugos ir sveikatos programos aprašo patvirtinimo“//Valstybės žinios. 2005, Nr.118-4275.
5. Nacionalinis Šengeno *Acquis* priėmimo veiksmų planas//Valstybės žinios. 2002, Nr.74-3192.
6. VSAT vado 2006 m. vasario 8 d. įsakymas Nr. 4-90. „Dėl Valstybės sienos apsaugos tarnybos prie Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų ministerijos personalo strategijos patvirtinimo“.
7. VSAT vado 2001 m. liepos 17 d. įsakymas Nr. 130 „Dėl profesinio rengimo organizavimo instrukcijos patvirtinimo“.
8. VSAT vado 2005 m. kovo 15 d. įsakymas Nr. 4-135 „Dėl VSAT prie LR VRM Visagino pasieniečių mokyklos nuostatų patvirtinimo“; pakeitimai - VSAT vado 2005 m. balandžio 8 d. įsakymas Nr. 4-204, VSAT vado 2005 m. rugpjūčio 5 d. įsakymas Nr. 4-437.
9. VSAT vado 2005 m. birželio 23 d. įsakymas Nr. 4-377 „Dėl įvadinio mokymo kursų programos patvirtinimo“.
10. VSAT vado 2006 m. rugsėjo 8 d. įsakymas Nr.4-627 „Dėl VSAT prie LR VRM Visagino pasieniečių mokyklos mokymo organizavimo instrukcijos patvirtinimo“.
11. VSAT vado 2006 m. sausio 12 d. įsakymas Nr. 4-26 „Dėl 2006 m. profesinio rengimo“.
12. VSAT vado 2001 m. lapkričio 15 d. įsakymas Nr. 310 „Dėl pasieniečių mokymo programos patvirtinimo“.
13. VSAT vado 2005 m. vasario 2 d. įsakymas Nr. 4-53 „Dėl pasieniečių mokymo programos patvirtinimo“.
14. VSAT vado 2003 m. rugsėjo 26 d. įsakymas Nr. 4-463 „Dėl pasieniečio kvalifikacijos įgijimo eksternu tvarkos tvirtinimo“; pakeitimai - VSAT vado 2004 m. lapkričio 18 d. įsakymas Nr. 4-584, VSAT vado 2005 m. vasario 11 d. įsakymas Nr. 4-69.

15. Lietuvos Respublikos Kariuomenės vado 2000 m. birželio 23 d. įsakymas Nr. 303. „Dėl Visagino pasienio policijos mokyklos būtinųjų karinių mokymų programos patvirtinimo“.
16. VSAT Visagino pasieniečių mokyklos viršininko 2004 m. spalio 11 d. įsakymas Nr. 5-304 „Dėl darbo tvarkos taisyklių patvirtinimo“.
17. VSAT Visagino pasieniečių mokyklos veiklos ir biudžeto planas, 2005 – 2007 m.
18. VSAT Visagino pasieniečių mokyklos viršininko 2002 m. kovo 1 d. įsakymas Nr. 50 „Dėl Visagino PM paskaitų stebėjimo instrukcijos patvirtinimo“.
19. VSAT 2006m. rugpjūčio 18 d. ataskaita Nr. 13-2570 „Apie padėtį prie Lietuvos Respublikos valstybės sienos ir Valstybės sienos apsaugos tarnybos prie VRM veiklą 2006 metų pirmąjį pusmetį bei jos tobulinimo problemas“.
20. Bitinas B. (1998). Ugdymo tyrimų metodologija. Vilnius.
21. Bitinas B. (1974). Statistiniai metodai pedagogikoje ir psichologijoje. Kaunas. Šviesa.
22. Bonz B. Profesinis ugdymas ir kvalifikacija. Žurnalas: Profesinis rengimas Nr.1. Kaunas. VDU. 10-20.
23. Bražiūnas G., Burokas G., Dienys V. ir kt.(1998). Baltoji knyga. Projektas. Vilnius.
24. Dapšienė G., Dienys V. ir kt. (1997). Pranešimas apie profesinio rengimo sistema Lietuvoje. Vilnius.
25. Dienys V., Pusvaškis R.(1998). Profesinio rengimo kaita Lietuvoje pirmajame švietimo reformos etape. Žurnalas: Profesinis rengimas Nr.1. Kaunas. VDU. P.118-126.
26. Dubs R.(1998) Mokymas ir mokymasis - tarpusavio sąveika. Žurnalas: Profesinis rengimas Nr.1. Kaunas. VDU. P.58-71
27. Gage N.L., Berliner D.C. (1994) Pedagoginė psichologija. Vilnius. 1994.
28. Grigaliūnienė S. (1987) „Mokyklinės veiklinės bendruomenės organizacija profesinio mokymo įstaigoje. Profesinis eskizas“ Profesinis rengimas Nr.1.
29. Jovaiša T., Shaw S. (1989) Žvilgsnis į bendrų gebėjimų ugdymą Rytų ir Centrinėje Europoje (partnerių šalyse). Žurnalas: Profesinis rengimas Nr.1. Kaunas. VDU.
30. P.Jucevičienė. (1997) Lyginamosios edukologijos tyrimai. Monografija „Lyginamoji edukologija“.
31. Kardelis K.(1997) Mokslinių tyrimų metodologija ir metodika. KTU.
32. Laužackas R. (2005) Profesinio rengimo metodologija. Monografija. Kaunas: Šviesa, P 5.
33. Laužackas R.(1997) Profesinio ugdymo turinio reforma: didaktiniai bruožai. Kaunas. LR švietimo ir mokslo ministerijos metodikos centras. VDU.
34. Laužackas R.(1998) Habilitacinis darbas. Sistemoteorinės profesinio rengimo ugdymo kaitos dimensijos. VDU.

35. Laužackas R.(1996) Svarbiausios profesinės edukologijos sąvokos. Phare Lietuvos profesinio rengimo reformos programos koordinacinis centras.
36. Laužackas R.(1998) Objektyviojo ir subjektyviojo profesijos aspektų sąveika profesiniame ugdyme. Žurnalas: Profesinis rengimas Nr.1. Kaunas. VDU.
37. Laužackas R., Lydeka Z. (1998) Socioedukologinis profesinio rengimo kaitos Lietuvoje įvertinimas. Žurnalas: Filosofija ir sociologija. Nr. 2. Vilnius. P. 84 - 94.
38. Laužackas R. (1996) Mokytojo kvalifikacija vystant profesinį rengimą Lietuvoje. Kn.: Mokytojas modernaus profesinio rengimo procese. Kaunas. VDU. P. 41 - 48.
39. Arich Lewy (1998). Valstybinės ir mokyklos lygmens programos. Vilnius.
40. Pukelis K., Punzienė A., Laužackas R. (1998). Profesijos pedagogų rengimas Lietuvoje. Vilnius.
41. Pusvaškis R. (1996) Lietuvos profesinio mokymo reformos aktyvinimo prielaidos. Kn.: Mokytojas modernaus profesinio rengimo procese. Kaunas. VDU. P. 48 - 53.
42. Pusvaškis R., Laužackas R.(1995) Profesinio mokymo vizija ir prioritetai. Žurnalas: Dialogas. Nr. 2. (3805).
43. Stulpinas T. (1996). Autodidaktika. Kompetencijos ir labilumo principai. Kn.: Mokytojas modernaus profesinio rengimo procese. Kaunas. VDU. P 208 - 211.
44. Šernas V. (1995). Profesinė pedagogika. Vilnius.
45. Targamadžė V. (1995). Švietimo sistemos lankstumas individų edukacinio stimuliavimo aspektu. Kaunas. Technologija.
46. Tarptautinių žodžių žodynas (1969). Vilnius.
47. Teresevičienė M. (1998). Ugdymo metodų raida ir kaita. Bendrasis lavinimas ir profesinis rengimas. Žurnalas: Profesinis rengimas Nr. 1. Kaunas. VDU. P. 82- 90.
48. Urmonas R. (1997). Šiaulių politechnikos mokyklos strateginis vystymas profesinių kvalifikacijų kaitos kontekste. Kaunas.
49. Večkienė N. (1996). Švietimo pokyčiai, jų valdymas. Kn.: Švietimo vadybos įvadas. Kaunas. KTU. P. 144 - 169.
50. Dubs R.(1995) Entwicklung von Schusselgualifikationen in der Berufsschule. Buch: Hanflbuch der Berufsbildung. Opladea, Leske + Budrich. S. 171 - 183.
51. Lippegaus P., Schlegel W. (1997). Ausbildung furAlle. Berufsbildungsvorbereitung. BMBF. Bonn.
52. <http://www.vrm.lt/index.php?id=80>; prisijungimo laikas: 2006-11-07.
53. <http://www.pasienietis.lt/mprg.html>; prisijungimo laikas: 2007-04-07.
54. <http://www.pasienis.lt/lit/KARJEROSGALIMYBES/154>; prisijungimo laikas: 2007-04-07.
55. http://www.vrm.lt/index.php?id=131&backPID=4&tt_new; prisijungimo laikas: 2007-04-07.

Priedas Nr. 1.

PASIEŅIEČIŅŲ, BAIGUSIŅŲ VISAGINO PASIEŅIEČIŅŲ MOKYKLĀ, POŽIŪRIO Ī PROFESINIO MOKYMO PROGRAMOS REALIZAVIMĀ VISAGINO PASIEŅIEČIŅŲ MOKYKLOJE, TYRIMAS

Maloniai dēkojame ū sutikimā dalyvauti ūiame tyrime, kuris atliekamas siekiant ĳvertinti kaip Visagino pasieŅiečĳ mokykloje realizuojama profesinio mokymo programa. Źemiau yra pateikti klausimai. Vienintelis atsakymas - tai Jūsū nuoūirdi nuomonē. Jūsū dalyvavimas ūiame anketavime ir nuoūirdūs atsakymai padēs tobulinti pasieŅiečĳ rengimā. Bus skelbiami apibendrinti tyrimo duomenys ir iūsvados. Iū anksto dēkojame.

Anketā parengē ūiauliū universiteto Edukologijos fakulteto ūvietimo vadybos studijū programos magistrantas S.Vogelē.

Lytis, amūzius, iūsilavinimas:

1. Kā baigēte ir kada?
2. Ar pakako teoriniū ir praktiniū ĳgūdūiū baigus mokyklā?
3. Kas paskatino stoti ĳ Visagino pasieŅiečĳ mokyklā?
4. Koks darbo staūžas pasienio ūūkardoje?
5. Su kokiomis problemomis susidūrēte pradējē dirbti?
6. Kokie pagrindiniai trūkumai ruoūiant pasieŅiečĳus?
7. Ar norētumēte kelti kvalifikacijā?
8. Ar pakelta kvalifikacija turēs reikūmēs darbo ūzmokesčiui?

Darbo sālygos:

1. Su kokiomis darbo priemonēmis dirbate?
2. Kokias funkcijas atliekate?
3. Kokiose sargybose daūniausiai būnate paskirtas?
4. Kaip organizuojate savo tarnybā?

Aplinkos ir prieūiūros sālygos:

1. Kur yra darbo vieta (pasienio rinktinē, ūūkarda)?
2. Ar ji stacionari, judri, kombinuota?
3. Ar darbo vietoje patiriate ĳtampā?
4. Koks mikroklimatas?
5. Kokias pagrindines funkcijas atliekate tarnybos metu?
6. Ar paisoma darbe teisiniū nuostatū?
7. Kokia atostogū tvarka?
8. Kokios galimybēs tobulēti darbo vietoje?

Priedas Nr. 2.

PASIENIO UŽKARDŲ VADOVŲ POŽIŪRIO Į PROFESINIO MOKYMO PROGRAMOS REALIZAVIMĄ VISAGINO PASIENIEČIŲ MOKYKLOJE, TYRIMAS

Maloniai dėkojame už sutikimą dalyvauti šiame tyrime, kuris atliekamas siekiant įvertinti kaip Visagino pasieniečių mokykloje realizuojama profesinio mokymo programa. Žemiau yra pateikti klausimai. Vienintelis atsakymas - tai Jūsų nuoširdi nuomonė. Jūsų dalyvavimas šiame anketavime ir nuoširdūs atsakymai padės tobulinti pasieniečių rengimą. Bus skelbiami apibendrinti tyrimo duomenys ir išvados. Iš anksto dėkojame.

Anketą parengė Šiaulių universiteto Edukologijos fakulteto Švietimo vadybos studijų programos magistrantas S.Vogelė.

Darbo sąlygos:

1. Kur yra darbo vieta (Kokia tai pasienio rinktinė)?
2. Kiek dirba užkardeje pasieniečių, baigusią Visagino pasieniečių mokyklą?
3. Keliomis pamainomis dirbama?

Profesinės kvalifikacijos:

1. Kokios žinios reikalingos pasieniečiams?
2. Kokie praktiniai įgūdžiai reikalingi pasieniečiams?
3. Kokie reikalavimai keliami kolektyvui?
4. Ar reikalingi specifiniai įgūdžiai, jei taip, tai kokie?
5. Kaip pasikeis kasdieninė tarnyba tobulėjant technikai, informacinėms sistemoms?

Ką privalėtų geras pasienietis mokėti, sugebėti?

1. Kaip jūs vertinate pasieniečius, baigusius Visagino pasieniečių mokyklą?
2. Išvardinkite su kokiomis problemomis susiduria pasieniečiai tarnyboje.
3. Išvardinkite teigiamus įgūdžius, savybes, kurias, kaip manote, pasieniečiai įgijo Visagino pasieniečių mokykloje.
4. Kokie pasiūlymai?

Priedas Nr. 3.

VISAGINO PASIENIEČIŲ MOKYKLOS PEDAGOGŲ POŽIŪRIO Į PROFESINIO MOKYMO PROGRAMOS REALIZAVIMĄ VISAGINO PASIENIEČIŲ MOKYKLOJE, TYRIMAS

Maloniai dėkojame už sutikimą dalyvauti šiame tyrime, kuris atliekamas siekiant įvertinti kaip Visagino pasieniečių mokykloje realizuojama profesinio mokymo programa. Žemiau yra pateikti klausimai. Vienintelis atsakymas - tai Jūsų nuoširdi nuomonė. Jūsų dalyvavimas šiame anketavime ir nuoširdūs atsakymai padės tobulinti pasieniečių rengimą. Bus skelbiami apibendrinti tyrimo duomenys ir išvados. Iš anksto dėkojame.

Anketą parengė Šiaulių universiteto Edukologijos fakulteto Švietimo vadybos studijų programos magistrantas S.Vogelė.

Lytis _____

Amžius _____

Darbo stažas _____

1. Jūsų mokymo tikslas yra (pažymėkite 1–2 punktus)

Suteikti žinių

- 1.1. Suteikti mokėjimų ir įgūdžių
- 1.2. Mokyti formuluoti mintis
- 1.3. Sudaryti sąlygas savarankiškai veiklai
- 1.4. Įvertinti mokymo ir mokymosi rezultatus

2. Nurodykite kvalifikacijas, kurias, Jūsų nuomone, būtina išugdyti mokymo procese kursantams kiekvieną kvalifikaciją (išranguokite: 5 - labai svarbu, 4 - svarbu, 3 - vidutiniškai svarbu, 2 - mažai svarbu, 1 - nesvarbu):

2.1. Taikyti teisinės žinias	5-4-3-2-1
2.2. Išmanyti valstybės sienos, jos režimo, apsaugos, tarnybos VSAT teisinius pagrindus	5-4-3-2-1
2.3. Išmanyti valstybės sienos apsaugos būdus ir metodus	5-4-3-2-1
2.4. Mokėti vykdyti pasienio sargybas	5-4-3-2-1
2.5. Suteikti pirmąją medicinos pagalbą	5-4-3-2-1
2.6. Išmanyti pasienio teisinio režimo taisykles	5-4-3-2-1
2.7. Kontroliuoti pasienio teisinio režimo laikymąsi	5-4-3-2-1
2.8. Išmanyti pasienio kontrolės tikslus, uždavinius, teisinius pagrindus	5-4-3-2-1
2.9. Mokėti vykdyti pasienio kontrolės punktų sargybas	5-4-3-2-1
2.10. Taikyti specialiąsias psichologines žinias, mokėti bendrauti	5-4-3-2-1
2.11. Išmanyti šaunamųjų ginklų, specialiųjų policijos priemonių panaudojimo būdus, metodus, teisinius pagrindus	5-4-3-2-1
2.12. Mokėti naudoti šaunamąjį ginklą, specialiąsias policijos priemones, kovinės savignos veiksmus	5-4-3-2-1
2.13. Išmanyti motorizuotų šaulių taktikos pagrindus	5-4-3-2-1
2.14. Mokėti vykdyti kovines užduotis padalinio sudėtyje	5-4-3-2-1
2.15. Išmanyti specialiosios paskirties informatikos, ryšių ir technikos priemonių paskirtį, panaudojimo galimybes ir reikalavimus	5-4-3-2-1
2.16. Mokėti dirbti su kompiuterine informacine sistema, valstybės sienos stebėjimo ir kontrolės, ryšio ir transporto priemonėmis	5-4-3-2-1

3. Jūs manote, kad kursantams būtina įgyti kvalifikacijas (išranguokite: 5 - labai svarbu, 4 - svarbu, 3 - vidutiniškai svarbu, 2 - mažai svarbu, 1 - nesvarbu):

3.1. Orientuotas į darbą	5-4-3-2-1
3.2. Orientuotas į gyvenimą	5-4-3-2-1
3.3. Orientuotas į asmenybę	5-4-3-2-1
3.4. Orientuotas į profesiją	5-4-3-2-1

4. Jūs manote, jog pagrindinis mokymo tikslas yra (Išranguokite kiekvieną: 5 - labai svarbu, 4 - svarbu, 3 - vidutiniškai svarbu, 2 - mažai svarbu, 1 - nesvarbu):

4.1 Sąvokų aiškinimas	5-4-3-2-1
4.2 Poveikis kursantų nuostatoms	5-4-3-2-1
4.3 Praktinių specifinių įgūdžių ugdymas	5-4-3-2-1
4.4 Žinių suteikimas	5-4-3-2-1
4.5 Veikla	5-4-3-2-1
4.6 Mokymo proceso organizavimas	5-4-3-2-1
4.7 Mokymo proceso struktūrizavimas	5-4-3-2-1
4.8 Tikslų numatymas	5-4-3-2-1

5. Jūs (išranguokite kiekvieną: 5 - labai svarbu, 4 - svarbu, 3 - vidutiniškai svarbu, 2 - mažai svarbu, 1 - nesvarbu):

5.1. Formuluodami dalyko tikslą atsižvelgiate į bendros programos tikslą	5-4-3-2-1
5.2. Nurodote žinių įsisavinimo lygį	5-4-3-2-1
5.3. Išskaidote tolimuosius tikslus į vidutinius ir tiesioginius	5-4-3-2-1
5.4. Mokymo tikslus klasifikuojate pagal kognityvines, psichomotorines, afektyvines sritis	5-4-3-2-1
5.5. Pateikiate kursantams dalyko tikslą mokymo pradžioje	5-4-3-2-1
5.6. Pateikiate kursantams kiekvienos paskaitos tikslą	5-4-3-2-1
5.7. Siekiate, kad mokymo tikslai atspindėtų galutinę kursanto elgseną (t.y. ar aišku, ką kursantas galės daryti)	5-4-3-2-1

6. Pažymėkite kokios dalykinės žinios, Jūsų nuomone, įtakoja pasieniečio veiklos efektyvumą (išranguokite kiekvieną: 5 - labai svarbu, 4 - svarbu, 3 - vidutiniškai svarbu, 2 - mažai svarbu, 1 - nesvarbu):

6.1. Valstybės ir teisės teorijos pagrindai	5-4-3-2-1
6.2. Tarptautinė teisė	5-4-3-2-1
6.3. Administracinė teisė	5-4-3-2-1
6.4. Baudžiamoji teisė ir baudžiamasis procesas	5-4-3-2-1
6.5. Kalbos kultūra ir raštvedyba	5-4-3-2-1
6.6. Valstybės sienos apsaugos teisinis reguliavimas	5-4-3-2-1
6.7. Valstybės sienos apsaugos organizavimas	5-4-3-2-1
6.8. Valstybės sienos apsaugos taktika	5-4-3-2-1
6.9. Pirma medicinos pagalba	5-4-3-2-1
6.10. Pasienio kontrolės organizavimas ir vykdymas	5-4-3-2-1
6.11. Dokumentų patikra	5-4-3-2-1
6.12. Anglų kalba	5-4-3-2-1
6.13. Psichologija	5-4-3-2-1
6.14. Profesinė etika	5-4-3-2-1
6.15. Fizinis rengimas ir kovinės imtynės	5-4-3-2-1
6.16. Komunikacijos ir VSA technika	5-4-3-2-1
6.17. Informatika	5-4-3-2-1
6.18. Ekonomikos ir verslo pradmenys	5-4-3-2-1
6.19. Specialusis fizinis rengimas	5-4-3-2-1
6.20. Taktika	5-4-3-2-1
6.21. Šaudyba ir ginklai	5-4-3-2-1

6.22. Krašto apsaugos statutai	5-4-3-2-1
6.23. Karo topografija	5-4-3-2-1
6.24. Apsauga nuo masinio naikinimo priemonių	5-4-3-2-1
6.25. Valstybės sienų apsaugos raida	5-4-3-2-1

7. Pažymėkite kurie formalieji gebėjimai yra svarbūs pasieniečio veikloje (išranguokite kiekvieną: 5 - labai svarbu, 4 - svarbu, 3 - vidutiniškai svarbu, 2 - mažai svarbu, 1 – nesvarbu):

7.1. Analitinis mąstymas	5-4-3-2-1
7.2. Sisteminis mąstymas	5-4-3-2-1
7.3. Kūrybiškumas	5-4-3-2-1
7.4. Kūrybiškumas	5-4-3-2-1
7.5. Sprendimų paieška	5-4-3-2-1
7.6. Gebėjimas priimti sprendimus	5-4-3-2-1
7.7. Gebėjimas apibendrinti	5-4-3-2-1
7.8. Kritinis mąstymas	5-4-3-2-1
7.9. Koordinuotumas	5-4-3-2-1
7.10. Reakcijos greitis	5-4-3-2-1
7.11. Gebėjimas susikonsultuoti	5-4-3-2-1
7.12. Savarankiškumas	5-4-3-2-1
7.13. Pastabumas	5-4-3-2-1
7.14. Gebėjimas informuoti, instruktuoti	5-4-3-2-1
7.15. Ryžtingumas	5-4-3-2-1
7.16. Gebėjimas vertinti	5-4-3-2-1
7.17. Gebėjimas stebėti	5-4-3-2-1
7.18. Saugumas	5-4-3-2-1
7.19. Gebėjimas palyginti	5-4-3-2-1

Priedas Nr. 4.

VISAGINO PASIENIEČIŲ MOKYKLOJE BESIMOKANČIŲ KURSANTŲ POŽIŪRIO Į PROFESINIO MOKYMO PROGRAMOS REALIZAVIMĄ VISAGINO PASIENIEČIŲ MOKYKLOJE, TYRIMAS

Maloniai dėkojame už sutikimą dalyvauti šiame tyrime, kuris atliekamas siekiant įvertinti kaip Visagino pasieniečių mokykloje realizuojama profesinio mokymo programa. Žemiau yra pateikti klausimai. Vienintelis atsakymas - tai Jūsų nuoširdi nuomonė. Jūsų dalyvavimas šiame anketavime ir nuoširdūs atsakymai padės tobulinti pasieniečių rengimą. Bus skelbiami apibendrinti tyrimo duomenys ir išvados. Iš anksto dėkojame.

Anketą parengė Šiaulių universiteto Edukologijos fakulteto Švietimo vadybos studijų programos magistrantas S.Vogelė.

1. Jūs manote, kad dėstytojas turi (kiekvieną punktą išranguokite: 5 - tai labai svarbu; 4 - tai svarbu; 3 - tai vidutiniškai svarbu; 2 - tai nelabai svarbu; 1 - tai nesvarbu):

1.1. Suteikti dalykinės informacijos	5-4-3-2-1
1.2. Sukurti palankią darbinę aplinką	5-4-3-2-1
1.3. Atrinkti turimas mokymo/si priemones ir kurti/tvarkyti naujus	5-4-3-2-1
1.4. Koordinuoti kursantų mokymąsi	5-4-3-2-1
1.5. Konsultuoti kursantus	5-4-3-2-1
1.6. Naudoti mokymo metodus, kurie padėtų kursantams aktyviai įsitraukti į mokymąsi	5-4-3-2-1
1.7. Skleisti entuziazmą tarp kursantų	5-4-3-2-1
1.8. Parengti projektus, kuriuos kursantai galėtų vykdyti poromis arba grupelėse	5-4-3-2-1
1.9. Mokyti kursantus naujų įgūdžių, gebėjimų	5-4-3-2-1
1.10. Išmokyti kursantus mokyti	5-4-3-2-1

2. Teorijos ir praktikos užsiėmimų metu dėstytojas (išranguokite kiekvieną punktą: 5 - visuomet; 4 - labai dažnai; 3 - dažnai; 2 - kartais; 1 - niekuomet):

1.1. Apžvelgia ir apibendrina kursantų įgytas žinias bei praktinius įgūdžius, gebėjimus	5-4-3-2-1
1.2. Toleruoja ir priima skirtingas kursantų emocijas	5-4-3-2-1
1.3. Aiškiai pateikia informaciją	5-4-3-2-1
1.4. Neslopina ir gerbia kursantus, leidžia jiems pajusti savo, kaip asmenybės vertę	5-4-3-2-1
1.5. Sudaro kursantams galimybę, atliekant užduotis, prisiimti ne tik individualią, bet ir bendrą atsakomybę	5-4-3-2-1
1.6. Skatina kursantų aktyvumą	5-4-3-2-1
1.7. Sudaro galimybes kursantams dirbti grupelėse	5-4-3-2-1
1.8. Globoja kursantus	5-4-3-2-1
1.9. Visuomet nurodo mokymo tikslus, kad kursantai žinotų, ko siekiama	5-4-3-2-1

3. Praktikos ir teorijos užsiėmimų metu Jums priimtinausia (pažymėkite Jums priimtina teiginį „+“ ženklu):

- 3.1. Būti pasyviu ir klausytis dėstytojo
- 3.2. Turėti galimybes savarankiškai atlikti užduotis
- 3.3. Dirbti individualiai
- 3.4. Dirbti grupelėse
- 3.5. Dėstytoją traktuoti kaip vadovą ir klausyti jo nurodymų
- 3.6. Dėstytoją traktuoti kaip konsultantą, į kurį visuomet galima kreiptis patarimo, pagalbos
- 3.7. Turėti galimybę pasitarti su savo kolegomis

3.8. Savarankiškai organizuoti individualų arba grupinį darbą

4. Ar praktikos/teorijos užsiėmimų metu Jūs (išranguokite kiekvieną punktą: 5 - dažnai; 3 - retai; 1 - niekuomet):

4.1. Nagrinėjate ir sprendžiate problemines situacijas	5-3-1
4.2. Dirbate grupelėse	5-3-1
4.3. Atsakinėjate į testų klausimus	5-3-1
4.4. Jums sudaromos sąlygos įvertinti asmeninę pažangą, nevertinant balais, o susidarant kriterijų sąrašą	5-3-1
4.5. Atsakinėjate apie išmoktą medžiagą žodžiu	5-3-1
4.6. Rašote dėstytojo diktuojamą tekstą	5-3-1
4.7. Kuriate projektus	5-3-1
4.8. Diskutujete tarpusavyje dėstytojo pateikta tema ir pateikiate apibendrinimus, išvadas	5-3-1
4.9. Atliekate vaidmenis vaidybiniuose žaidimuose	5-3-1
4.10. Stebite video filmus, susijusius su užsiėmimo tema	5-3-1
4.11. Atliekate veiklos planavimo užduotis	5-3-1
4.12. Rengiate individualius arba grupinius pranešimus dėstytojo nurodytu klausimu	5-3-1

5. Kuriuos pažinimo būdus Jums, kaip būsimam pasieniečiui, reikia vystyti? Išranguokite nuo 5 iki 1 kiekvieną punktą (5 - labai svarbu; 4 - svarbu; 3 - vidutiniškai svarbu; 2 - mažai svarbu; 1 - nesvarbu):

5.1. Per pojūčius	5-4-3-2-1
5.2. Per patyrimą	5-4-3-2-1
5.3. Per protavimą (racionalų)	5-4-3-2-1
5.4. Per griežtai apibrėžtą minties veiksmų seką (loginį)	5-4-3-2-1
5.5. Per prieštaravimų sprendimą (probleminis)	5-4-3-2-1
5.6. Per nuojautą (intuityvus)	5-4-3-2-1

6. Pažymėkite kaip sėdite užsiėmimuose:

a) ﻗﻗﻗﻗﻗﻗ
ﻗﻗﻗﻗﻗ

b) ﻗﻗﻗﻗﻗﻗ
ﻗ ﻗ
ﻗﻗﻗﻗﻗ

c) ﻗ
ﻗ ﻗ
ﻗ ﻗ
ﻗﻗﻗﻗﻗ

d) ﻗ
ﻗ ﻗ
ﻗ ﻗ
ﻗ ﻗ
ﻗ

7. Jūs manote, kad kursantų tikslas yra (išranguokite kiekvieną teiginį: 5 - visiškai sutinku, 3 - dalinai sutinku, 1 - nesutinku):

7.1. Įgyti žinių	5-3-1
7.2. Įgyti praktinių įgūdžių	5-3-1
7.3. Mokyti formuluoti mintis	5-3-1
7.4. Gebėti pažinti save	5-3-1
7.5. Gebėti įvertinti asmeninio mokymosi rezultatus, ty. efektyvumą	5-3-1

8. Jūsų studijų procese vyrauja (išranguokite kiekvieną teiginį: 5 - visiškai sutinku, 3 - dalinai sutinku, 1 - nesutinku):

8.1. Vyrauja atvirumas, nuomonių skirtumo tolerancija: dėstytojai ir kursantai mato vieni kitus kaip žmones, skatinama autonomija	5-3-1
8.2. Dėstytojai vertina turimą kursantų patirtį: skatinama pasisakyti, klausti	5-3-1
8.3. Dėstytojai skatina ieškoti naujų idėjų ir jų įgyvendinimo būdų	5-3-1
8.4. Dėstytojai neatsižvelgia į kursantų gebėjimo mokytis skirtumus	5-3-1
8.5. Stimuliuojama individuali veikla	5-3-1
8.6. Pateikiamos teorinės žinios, siejamos su praktine pasieniečio veikla	5-3-1

9. Kai atitekate savarankiškus darbus, Jūs (Jums priimtiną teiginį pažymėkite „+“ ženklu):

- 9.1. Taikote įgytas žinias, įgūdžius
- 9.2. Pasitikite savimi ir laisvai reiškiate savo mintis
- 9.3. Kuriate individualius projektus
- 9.4. Randate ir naudojate informaciją, konstatuodami faktus
- 9.5. Kuriate naujus teorinius ir praktinius modelius bei juos naudojate
- 9.6. Jums sudarytos galimybės reikštis VS apsaugos srityje ir įgyti autoritetą
- 9.7. Jūs sugebate prisiimti atsakomybę už mokymąsi
- 9.8. Dėstytojas užsiėmimo metu Jums sudaro sąlygas veikti laisvai, prisiimant atsakomybę:
Jeigu -
TAIP, tuomet pateikite pavyzdį):

10. Pažymėkite kokios aplinkos naudojamos Jūsų studijų procese (galimi keli atsakymai):

- 10.1. Kabinetai
- 10.2. Auditorijos
- 10.3. Laboratorijos
- 10.4. Rinktinės/užkardos

11. Jums suteiktos įvairios galimybės ugdyti gebėjimus (pabraukite Jūsų nuomonę atitinkančius teiginius):

- 11.1. Užduočių atlikimas darbo vietoje (mokomoji užkardoje)
- 11.2. Dirbant grupelėse
- 11.3. Paskaitose, klausantis dėstytojo pateikiamos informacijos
- 11.4. Savarankiškai mokantis, kai dėstytoja (s) konsultuoja
- 11.5. Praktikos darbai (vyksta mokykloje)

12. Studijų procese Jūs (išranguokite: 5 - visuomet; 3 - retai; 1 - niekuomet):

12.1. Dirbate kartu su kolegomis po paskaitų	5-3-1
12.2. Aktyviausiai studijuojate užsiėmimų mokykloje metu	5-3-1
12.3. Studijavimo pažangos vertinimo rezultatus ir apibendrinimus analizuojate savarankiškai	5-3-1

12.4. Studijavimo pažangos vertinimo apibendrinimus, rezultatus pateikiate raštu parengtose ataskaitose atitinkamo dalyko dėstytojams 5-3-1

13. Prieš kiekvieną užduotį Jūs su dėstytoja(-u) išsiaiškinate užduoties turinį, tikslus, uždavinius ir sutariate dėl to, kokių gebėjimų, žinių ir rezultatų tikimasi iš Jūsų -

ف TAIP

ف NE

Jeigu atsakėte TAIP, tuomet pateikite pavyzdį:

14. Pažymėkite kokius gebėjimus Jūs ugdote teorijos užsiėmimuose (išranguokite kiekvieną gebėjimą: 5 - dažnai skatinama, 3 - retai skatinama, 1 - nesudaromos galimybės, neskatinama):

14.1. Nuoširdumas	5-4-3-2-1
14.2. Nuolankumas	5-4-3-2-1
14.3. Kantrumas	5-4-3-2-1
14.4. Tolerancija	5-4-3-2-1
14.5. Jautrumas	5-4-3-2-1
14.6. Objektyvumas	5-4-3-2-1
14.7. Griežtumas	5-4-3-2-1
14.8. Savęs valdymas ir savęs pažinimas	5-4-3-2-1
14.9. Asmeninė atsakomybė	5-4-3-2-1
14.10. Empatija	5-4-3-2-1
14.11. Savigarba ir atvirumas	5-4-3-2-1
14.12. Savarankiškas sprendimų priėmimas	5-4-3-2-1
14.13. Komunikabilumas	5-4-3-2-1
14.14. Pasitikėjimas savimi	5-4-3-2-1
14.15. Paklusnumas	5-4-3-2-1
14.16. Tikslumas	5-4-3-2-1
14.17. Optimizmas ir entuziazmas	5-4-3-2-1
14.18. Pasyvumas	5-4-3-2-1
14.19. Gebėjimas įtikinti	5-4-3-2-1
14.20. Savikritiškumas	5-4-3-2-1
14.21. Domėjimasis naujovėmis	5-4-3-2-1
14.22. Gebėjimas prisitaikyti	5-4-3-2-1
14.23. Organizaciniai sugebėjimai	5-4-3-2-1

15. Pažymėkite kokias savybes Jūs turite galimybes ugdyti praktikos užsiėmimuose (5 – dažnai; 3 - retai; 1 - niekuomet):

15.1. Gebėjimas prisitaikyti	5-3-1
15.2. Gebėjimas dirbti grupėje	5-3-1
15.3. Savikontrolė	5-3-1
15.4. Partneriškumas	5-3-1
15.5. Komunikabilumas	5-3-1
15.6. Iniciatyvumas	5-3-1
15.7. Savarankiškas problemų sprendimas	5-3-1
15.8. Gebėjimas save valdyti	5-3-1
15.9. Patikimumas	5-3-1
15.10. Nuoširdumas	5-3-1
15.11. Sąžiningumas	5-3-1
15.12. Tolerancija	5-3-1

15.13. Bendradarbiavimas	5-3-1
15.14. Gebėjimas įtikinti	5-3-1
15.15. Gebėjimas motyvuoti	5-3-1

16. Pažymėkite kuriuos šių gebėjimų įgijote studijų procese:

- 16.6. Gebėjimas parengti rašytinę medžiagą
- 16.7. Gebėjimas analizuoti ir apibendrinti rašytinę medžiagą
- 16.8. Gebėjimas rinkti ir užrašyti duomenis
- 16.9. Gebėjimas apdoroti ir pateikti duomenis
- 16.10. Gebėjimas naudotis informacinėmis technologijomis
- 16.11. Gebėjimas numatyti ir įgyvendinti tikslus
- 16.12. Gebėjimas dirbti grupėje: numatyti grupės tikslus, įsipareigojimus bei įgyvendinti tikslus
- 16.13. Gebėjimas įvardyti problemas
- 16.14. Gebėjimas priimti ir įgyvendinti sprendimus
- 16.15. Gebėjimas įvykdyti sprendimus
- 16.16. Gebėjimas įvertinti sprendimo tinkamumą
- 16.17. Gebėjimas komunikuoti užsienio kalba (klausyti, kalbėti, skaityti, rašyti)
- 16.18. Kita.....